पलूस शिक्षण प्रसारक मंडळाचे,

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, पलूस

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर संलग्नित

ता. पलूस, जि. सांगली- ४१६ ३१० (महाराष्ट्र)

नॅक मानांकन 'बी'+

वार्षिक नियतकालिक

ज्ञानदीप

२०१८-१९

पलूस शिक्षण प्रसारक मंडळ

कार्यकारी मंडळ

श्री. रामचंद्र शंकरराव पाटील
अध्यक्ष

श्रीमती डॉ. आशाताई लक्ष्मणराव पाटील
उपाध्यक्षा

श्री. प्रकाश हणमंतराव पुदाले
उपाध्यक्ष

श्री. धोंडीराम प्रताप शिंदे
सचिव

श्री. शंकरराव केशवराव पाटील
सदस्य

श्री. आनंदराव विठ्ठल पाटील
सदस्य

श्री. जयसिंगराव आनंदराव कदम
सदस्य

श्री, विलास सिताराम पाटील
सदस्य

श्री. विजयकुमार बाळकृष्ण कुलकर्णी
सदस्य

श्री. सतिश केशवराव कुलकर्णी
सदस्य

श्री. वसंत महादेव गायकवाड
सदस्य

श्री. राजेंद्र संभाजीराव पाटील
सदस्य

श्री. माधव आनंदराव पाटील
सदस्य

श्री. जयंत जयसिंगराव कदम
सदस्य

श्री. जगन्नाथ शामराव सांडगे
सदस्य

श्री. संजय निनाप्पा कुभांर
सदस्य

श्री. विक्रम दिलीप पाटील
स्वीकृत सदस्य

श्री. अजित संभाजी पाटील
स्वीकृत सदस्य

।। तमसो मा ज्योतिर्गमय ।।

स्थापना : ऑगस्ट १९९२

पलूस शिक्षण प्रसारक मंडळाचे,

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, पलूस

(शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर संलग्नित)

ता. पलूस, जि. सांगली– ४१६ ३१० (महाराष्ट्र)

नॅक मानांकन 'बी'+

asccollegepalus@gmail.com ▮ www.acscpalus.edu.in

ज्ञानदीप

२०१८-१९

• अध्यक्ष •

प्राचार्य, डॉ. बी. एन. पवार

• कार्यकारी संपादक •

डॉ. आर. एस. साळुंखे

• संपादक मंडळ •

अध्यक्ष
प्राचार्य, डॉ. बी. एन. पवार

कार्यकारी संपादक
डॉ. आर. एस. साळुंखे

• विभागीय संपादक •

मराठी विभाग	हिंदी विभाग	इंग्रजी विभाग	इतर भाषा विभाग	कला/छायाचित्र विभाग
श्री. डी. व्ही. भाट	**सौ. शंकुतला वाघ**	**डॉ. पी. एम. पाटील**	**डॉ. संपतराव रा. पार्लेकर**	**सौ. एन. एस. पाटील**

ज्ञानदीप सन २०१८-२०१९

नियतकालिकाच्या नोंदणी नियमानुसार 'ज्ञानदीप' वार्षिक अंकाच्या प्रकाशन व मालकी संबंधी माहिती

- **प्रकाशन स्थळ** : कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, पलूस
- **प्रकाशन काळ** : वार्षिक
- **प्रकाशकाचे नांव** : प्राचार्य, डॉ. बाबूराव निवृत्ती पवार
- **राष्ट्रीयत्व** : भारतीय
- **पत्ता** : कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, पलूस
- **संपादक** : डॉ. आर. एस. साळुंखे
- **राष्ट्रीयत्व** : भारतीय
- **पत्ता** : कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, पलूस
- **मुद्रक** : श्री. संदीप देशमाने
- **राष्ट्रीयत्व** : भारतीय
- **पत्ता** : देशमाने ऑफसेट, औद्योगिक वसाहत, पलूस

मी प्राचार्य, डॉ. बी. एन. पवार असे जाहीर करतो की,
वर दिलेली माहिती माझ्या माहितीप्रमाणे व समजुतीप्रमाणे खरी आहे.

डॉ. आर. एस. साळुंखे
कार्यकारी संपादक

प्राचार्य, डॉ. बी. एन. पवार
अध्यक्ष

स्थळ : **पलूस**

टीप : या अंकात प्रसिद्ध झालेल्या साहित्याशी संपादक मंडळ सहमत असेलच असे नाही. (केवळ खाजगी वितरणासाठी)

मुखपृष्ठाविषयी

महाराष्ट्राचं लाडकं व्यक्तिमत्त्व असणारे पु. ल. देशपांडे, ग. दि. माडगुळकर आणि सुधीर फडके यांच जन्मशताब्दी वर्ष नुकतंच सुरू झालं. अशा या बहुरंगी, बहुढंगी व्यक्तिमत्त्वांनी गेली अनेक वर्ष मराठी मनाला भुरळ घातली. पु. ल देशपांडे हे मराठी लेखक, नाटककार, नट, कथाकार व पटकथाकार, दिग्दर्शक आणि संगीत दिग्दर्शक असे हे व्यक्तीमत्त्व महाराष्ट्राला पुल या नावाने परिचित होते. तसेच गीतरामायणकर महाकवी ग. दी. माडगूळकर हे महाराष्ट्राच्या लोकजीवनात सुंगंधासारखा शिरलेले प्रतिभासंपन्न साहित्यिक व कलाकार ज्यांना गदिमा या लाडक्या नावाने आपण ओळखतो. त्यांच्या गीतरामायणासाठी संगीताची साथ देणारे बाबुजी अर्थात सुधीर फडके त्यांच्याबद्दल....

संस्थापक अध्यक्ष

पलूस शिक्षण प्रसारक मंडळ, पलूस

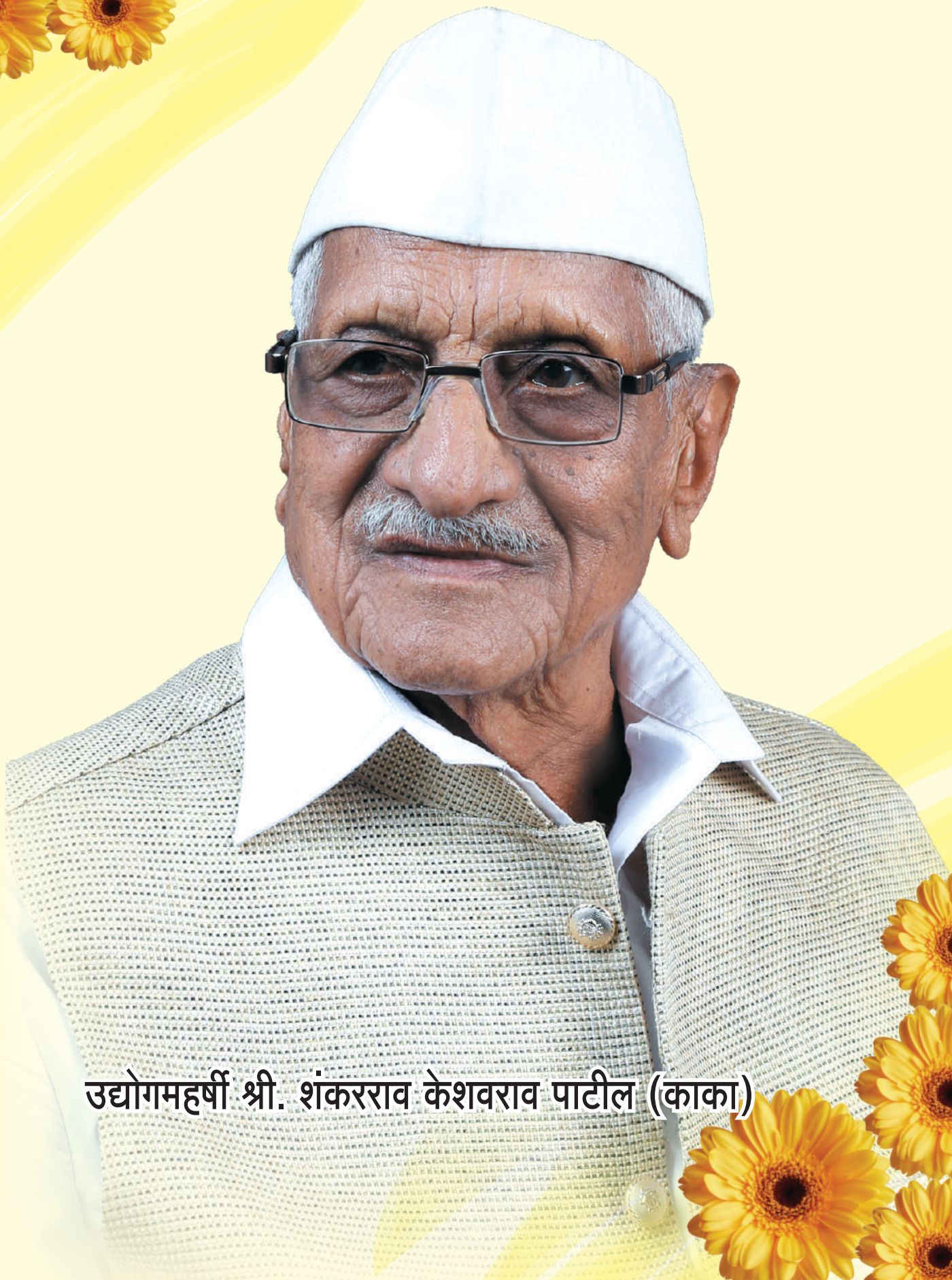

उद्योगमहर्षी श्री. शंकरराव केशवराव पाटील (काका)

पलूस शिक्षण प्रसारक मंडळ, पलूस

पदाधिकारी

श्री. रामचंद्र शंकरराव पाटील
अध्यक्ष

श्रीमती डॉ. आशाताई लक्ष्मणराव पाटील
उपाध्यक्षा

श्री. प्रकाश हणमंतराव पुदाले
उपाध्यक्ष

पलूस शिक्षण प्रसारक मंडळ, पलूस

पदाधिकारी

श्री. धोंडीराम प्रताप शिंदे
सचिव

श्री. विलास सिताराम पाटील
चेअरमन, मॅनेजिंग कमिटी

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, पलूस

कुशल नेतृत्व

प्राचार्य डॉ. बी. एन. पवार

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, पलूस

महाविद्यालय विकास समिती

श्री. रामचंद्र शंकरराव पाटील

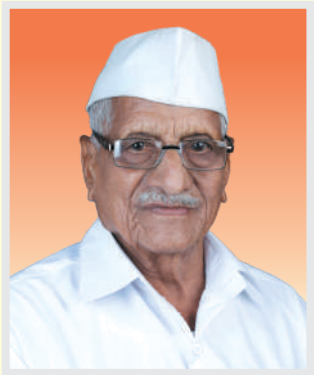
श्री. शंकरराव केशवराव पाटील (काका)

श्री. धोंडीराम प्रताप शिंदे

श्री. सतिश केशवराव कुलकर्णी

श्री. प्रकाश हणमंतराव पुदाले

श्री. विलास सिताराम पाटील

डॉ. प्राचार्य बी. एन. पवार

कॅ. डॉ. सज्जन महादेव कांबळे

डॉ. सौ. संगिता संपत पाटील

डॉ. अनिल शंकर पाटील

डॉ. हणमंत बाळासो पाटील

डॉ. पोपट महादेव पाटील

श्री. अविनाश धोंडिराम पाटील

उज्ज्वल यशाचे मानकरी

कु. स्वाती जनगोंडा पाटील
पी.जी.डी.सी.ए. परीक्षेत
शिवाजी विद्यापीठात प्रथम क्रमांक

कु. डुबल सुचिता शिवाजी
बी.सी.ए. परीक्षेत
शिवाजी विद्यापीठात तिसरा क्रमांक

कु. जाधव गणेश प्रणाली
बी.सी.ए. परीक्षेत
शिवाजी विद्यापीठात चौथा क्रमांक

बुचडे ओंकार कुमार
बी. बी. ए. परीक्षेत
शिवाजी विद्यापीठात पाचवा क्रमांक

माने स्वप्निल हणमंत
बी.बी.ए. परीक्षेत
शिवाजी विद्यापीठात नववा क्रमांक

कु. कुंभार आरती यशवंत
बी. कॉम. परीक्षेत
शिवाजी विद्यापीठात दहावा क्रमांक

मुलाणी सोहल
अविष्कार संशोधन स्पर्धा
शिवाजी विद्यापीठात ॲग्रीकल्चर ॲण्ड
ॲनिलम हॅजबडरी विभागात प्रथम

कु. माने निलम
अविष्कार संशोधन स्पर्धा
मेडीसीन व फार्मसी विभागात
सांगली जिल्हात प्रथम

पटेल पूजा विनोद
शिवाजी विद्यापीठ गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

कु. माळी अनिता महादेव
शिवाजी विद्यापीठ गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

कु. नलवडे रोहिणी मानसिंग
शिवाजी विद्यापीठ गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

कु. नलवडे रोहिणी मानसिंग
राष्ट्रीय एकात्मता
राष्ट्रीय व राज्यस्तरीय शिबीर सहभाग

गुणवंत विद्यार्थी
२०१७-१८

कु. माने लता प्रकाश
बी. ए. - ३

कु. अमृता बाळासाहेब जाधव
बी. ए. - २

पाटील हर्षवर्धन महादेव
बी. ए. - १

कु. कुंभार आरती यशवंत
बी. कॉम.-३

कु. माळी अनिता महादेव
बी. कॉम. - २

कु. पटेल पुजा विनोद
बी. कॉम. -१

कु. कदम प्राजक्ता विजय
बी. एस्सी. - २

कु. शिंदे मनाली आनंदराव
बी. एस्सी. - १

बुचडे ओंकार कुमार
बी.बी.ए.- ३

कु. लंगडे मयुरी महेश
बी. बी. ए.-२

कु. जाधव सोनाली आनंदराव
बी. बी. ए.-१

कु. जाधव प्रणाली गणेश
बी. सी. ए. - ३

कु. नलवडे रोहिणी मानसिंग
बी. सी. ए.-२

कु. पवार पुजा राजाराम
बी. सी. ए. - १

कु. डुबल सुचिता शिवाजी
बी. सी. एस. - ३

पाटील शुभम विकास
बी. सी. एस.-२

कु. घारे वैशाली वसंत
बी. सी. एस.-१

कु. खारगे किरण काशिनाथ
एम. एस्सी. - १

कु. गडलिंग स्वप्नाली
एम. ए. -१

कु. पाटील स्वाती देवगौडा
पी.जी.डी.सी.ए.

स्पोर्ट्स

शिवाजी विद्यापीठ स्पर्धा - झोनल / इंटरझोनल - यश २०१८-२०१९

हॅण्डबॉल

लोहार रोहित दिलीप
पी.जी.डी.सी.ए.
हॅण्डबॉल सोलपूर

कु. निकीता अरुण आप्पासो
बी. एस्सी. - १
बेसबॉल

कु. मानवी महेश जाधव
बी. एस्सी. - २
हॅण्डबॉल शिवाजी विद्यापीठ
एकत्रित सराव शिबीरात निवड

कु. जाधव रोहन राजेंद्र
बी. कॉम.-३
सॉफ्टबॉल शिवाजी विद्यापीठ
एकत्रित सराव शिबीरात निवड

बॉक्सींग

पाटील इंद्रजीत वसंतराव
बी. ए. ३
८१ कि.ग्रॅ. प्रथम क्रमांक सांगली झोनल स्पर्धा

यादव सौरभ दिलीप
बी. ए. - १
प्रथम क्रमांक सांगली झोनल स्पर्धा

कु. टोणे ऐश्वर्या दामोदर
बी. ए. - ३
प्रथम क्रमांक सांगली झोनल स्पर्धा
तृतीय क्रमांक शिवाजी विद्यापीठ इंटरझोनल स्पर्धा

कु. पाटील माया संजय
बी. ए. - ३
द्वितीय क्रमांक सांगली झोनल स्पर्धा

कु. पाटील रुपाली शिवाजी
बी. एस्सी. - २
द्वितीय क्रमांक सांगली झोनल स्पर्धा

पाटील स्वप्नील संजय
बी. ए. - २
द्वितीय क्रमांक सांगली झोनल स्पर्धा
द्वितीय क्रमांक शिवाजी विद्यापीठ इंटरझोनल स्पर्धा

पाटील अक्षय संजय
बी. ए. - ३
द्वितीय क्रमांक सांगली झोनल स्पर्धा
तृतीय क्रमांक शिवाजी विद्यापीठ इंटरझोनल स्पर्धा

डाळे सम्राट जयवंत
बी. ए. - १
शि. वि. सांगली झोनल स्पर्धा-प्रथम क्रमांक
कुस्ती

सांघिक

बेसबॉल - पुरुष
शि. वि. सांगली झोनल स्पर्धा - उपविजयी

बेसबॉल - महिला
शि. वि. सांगली झोनल स्पर्धा - उपविजयी

बॅडमिंटन - पुरुष
सांगली झोनल स्पर्धा - चौथा क्रमांक

हॅण्डबॉल - पुरुष
सांगली झोनल स्पर्धा - चौथा क्रमांक

एन. सी. सी.

सिनिअर अंडर आफिसर
संकपाळ संग्राम प्रकाश
आर्मी अटॅचमेंट कॅम्प, अहमदनगर

ज्युनिअर अंडर आफिसर
टोणे ऐश्वर्या दामोदर
आर्मी सी.ए.टी.सी. सांगली

सी. पी. एल.
सांडगे संदीप दिलीप
आर्मी अटॅचमेंट कॅम्प, अहमदनगर

कॅडेट
यादव विशाल उत्तम
ऑल इंडिया ट्रेकिंग कॅम्प, बेळगाव

सी. पी. एल.
शिकलगार गणी
थल सेना कॅम्प, सी.ए.टी.सी कॅम्प

सर्जिकल स्ट्राईक दिन एन.सी.सी. विभाग मार्फत साजरा
दि.२१/०९/२०१८ प्रमुख पाहुणे डॉ. सुभाष वावरे

स्वच्छता अभियान दि. १८/१०/२०१८ व १४/१२/२०१८

एकता दिवस एन.सी.सी. विभाग व पलूस पोलिस स्टेशन यांच्या
संयुक्त विद्यमाने साजरा करण्यात आला दि. ३१/१०/२०१८

दि. २६/११/२०१८ रोजी संविधान दिनानिमित्त
पलूस शहरामध्ये संविधान बचाव रैली काढण्यात आली

परीक्षा पे चर्चा टीव्हीशो दि. २९/०१/२०१९

नॅक पीअर टीमला मानवंदना

नॅक पीअर टीमचे चेअरमन डॉ. निलिमा गुप्ता, कुलगुरू कानपूर विद्यापीठ

नॅक पीअर टीम को-ओर्डिनेटर यांचे डॉ. हरिबंदी लक्ष्मी, हैद्रबाद यांचे स्वागत करताना

प्राचार्य हिरेमठ, बेळगाव नॅक पीअर टीमचे सदस्य यांचे स्वागत करताना

नॅक पीअर टीमशी चर्चा करताना मा. काका

नॅक पीअर टीमचे सदस्य मुल्यमापन करताना

नॅक पीअर टीम विद्यार्थ्यांशी संवाद साधताना

नॅक पीअर टीम माजी विद्यार्थ्यांशी संवाद साधताना

नॅक पीअर टीमची कलादालनाला भेट

नॅक पीअर टीमच संस्था संचालकांशी संवाद साधताना

नॅक पीअर टीम सांस्कृतिक कार्यक्रम प्रसंगी

सांस्कृतिक कार्यक्रम सादर करताना विद्यार्थी

नॅक पीअर टीम बरोबर प्राध्यापक प्रशासकिय सेवक वर्ग

नॅक कोऑर्डिनेटर डॉ. पी. एम. पाटील पीअर टीमची ओळख करुन देताना

नॅक पीअर टीमचे चेअरमन मार्गदर्शन करताना

नॅक पीअर टीम अहवाल सुपुर्त करताना

या शैक्षणिक वर्षात
साहित्य, कला, क्रीडा, चित्रपट, संगीत,
सांस्कृतिक, राजकीय, शैक्षणिक, सामाजिक व विज्ञान
यासारख्या विविध क्षेत्रात आपल्या असामान्य कर्तृत्वाचा ठसा
उमटवून दिवंगत झालेल्या
व्यक्ती, देशासाठी शहीद झालेले
तसेच संस्था पदाधिकारी, महाविद्यालयाचे प्राचार्य, प्राध्यापक
प्रशासकीय सेवक, विद्यार्थी-विद्यार्थीनी यांचे जे नातेवाईक
दिवंगत झाले अशा काळाच्या पडद्याआड झालेल्या
सर्व ज्ञात, अज्ञात व्यक्तींच्या स्मृतीस...
आमच्या महाविद्यालयाची

भावपूर्ण श्रद्धांजली

।। तव स्मरण आम्हां सतत स्फूर्तिदायी घडो ।।

महाविद्यालयाची ठळक वैशिष्ट्ये

आधूनिक उपकरणासह
सुसज्ज प्रयोगशाळा

'बी'+
नॅक मानांकन प्राप्त.

अविष्कार संशोधन स्पर्धेत
उल्लेखनीय यश

अग्रणी
महाविद्यालय

७ करिअर
ओरिएंटेड कोर्सेस उपलब्ध

केंद्र शासन पुरस्कार
प्राप्त महाविद्यालय
(वित्तीय साक्षरता)

शिवाजी विद्यापीठ गुणवत्ता
शिष्यवृत्ती कॉमर्स विभाग
(ग्रामीण)
आदर्श महाविद्यालय

स्पर्धा परीक्षा
मार्गदर्शन केंद्र

महाराष्ट्र शासनाचा
व शिवाजी विद्यापीठाचा
सर्वोकृष्ठ एन.एस.एस.
युनिट व कार्यक्रम
अधिकारी
पुरस्कार प्राप्त.

युवा महोत्सवामध्ये
सातत्यपूर्ण मानांकन

अनुभवी व
तज्ज्ञ प्राध्यापक वर्ग

एम.ए. इंग्रजी व
एम.एस्सी. संगणक शास्त्र

सर्व सोयीनीयुक्त
महिला
वस्तीगृहाची सोय

एन.सी.सी.
चे युनिट

४०० मी ट्रॅकसह
भव्य स्टेडियम

इनडोअर
मल्टी
फॅसीलेटेड स्टेडिअम

क्रीडा क्षेत्रात
उज्ज्वल यश

इंग्रजी भाषा प्रयोग शाळा
व इंग्लीश स्पिकींग कोर्स

संपादकीय

ज्ञानदीप २०१९ चा एकविसावा अंक सादर करताना मनस्वी आनंद होत आहे. महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीन विकास व्हावा व ते देशाचे आदर्श नागरिक घडावेत म्हणून विविध उपक्रमाच्या माध्यमातून महाविद्यालय सतत प्रयत्नशील असते. त्याचाच एक भाग म्हणून दरवर्षी नियतकालीकेत अंक प्रसिध्द केला जातो. महाविद्यालय स्तरावर विद्यार्थ्यांना लेखनाची आवड निर्माण व्हावी व ती वाढावी म्हणून त्यांना उपलब्ध होणारे हे एक व्यासपीठ असते. त्याचबरोबरीने महाविद्यालयाने व वर्षभरात केलेल्या कार्याचा व कामगिरिचा आढावा यामध्ये घेतला जातो. यावर्षी विद्यार्थी लेखकांनी अतिशय चांगला प्रतिसाद देताना विविध विषयांना वाचा फोडलेली आहे. अर्थव्यवस्थेच्या सर्वच घटकांचा विकास होत असताना तरुणांना या विकास प्रक्रियेत सामावून घेण्याची भूमिका महत्त्वाची ठरते. दरवर्षी लाखो युवक पदवी घेऊन बाहेर पडता आहेत. परंतू त्यांना रोजगाराच्या संधी उपलब्ध होत नाहीत. त्या दृष्टीकोनातून सर्वच स्तरवर प्रयत्न होणे अत्यंत आवश्यक बनले आहे.

विद्यार्थ्यांनी देखील पुस्तकी ज्ञानाबरोबरच अनेक व्यावहारीक कौशल्य आत्मसात करणे काळाची गरज बनली आहे. कौशल्य विकासाचे प्रयत्न महाविद्यालय व विद्यापीठ स्तरावर जोमाने केले जात आहे. परंतू विद्यार्थ्यांचा असणारा सक्रिय सहभाग पुरेसा आढळत नाही. तरूणांनी सध्याची गरज ओळखून पुढील वाटचाल निश्चित करणे गरजेचे ठरते, तरच त्यांना भविष्यात यशस्वी होता येईल. सध्यस्थितीत यशस्वी विद्यार्थ्यांची संख्या लक्षणीय असली तरी त्यामध्ये अजून वाढ अपेक्षित आहे. महाविद्यालयाने त्यासाठी गुणवत्ता विकासाचे अनेक कार्यक्रम हाती घेतले पाहिजेत. केवळ नॅक करिता आवश्यक म्हणून कार्ये करता येणार नाहीत. तर विद्यार्थी केंद्रबींदू मानून विकास व गुणवत्तेची गणिते मांडली गेली पाहिजेत.

ज्ञानदीप द्वारे विद्यार्थ्यांच्या कला गुणांचा विकास करण्यासाठी एक संधी दिली जाते. विद्यार्थी मित्रांनी त्याचा जरूर लाभ घेतला पाहिजे.

ज्ञानदीपच्या दर्जेदार निर्मितीसाठी प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष सर्वांचे सहकार्य लाभलेले आहे. संस्थेचे संस्थापक अध्यक्ष मा. एस. के. (काका) पाटील विद्यमान अध्यक्ष मा. रामचंद्र (भाऊ) पाटील , उपाध्यक्ष श्रीमती डॉ. आशाताई (माई) पाटील व मा. प्रकाश (आप्पा) पुदाले, सचिव मा. धोंडिराम (अण्णा) शिंदे, मॅनेजिंग कमिटीचे चेअरमन मा. विलास (भाऊ) पाटील , मा. आर. एस पाटील, मा. सतिश कुलकर्णी, मा. एम. ए. पाटील, मा. गायकावाड सर, मा. जयंत कदम, मा. जगन्नाथ सांडगे, मा. विक्रम पाटील व मा. अजित पाटील व इतर सर्व पदाधिकारी, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. बी. एन. पवार, सर्व सहकारी प्राध्यापक, प्रशासकिय सेवक, विद्यार्थी लेखक, या सर्वांचे मी संपादक या नात्याने आभार मानतो. अंकाच्या दर्जेदार छपाई व निर्मितीसाठी देशमाने ऑफसेट यांचे मौलाचे सहकार्य लाभले धन्यवाद!

संपादक

डॉ. आर. एस. साळुंखे

प्राचार्यांचे मनोगत

सन २०१८ - १९ या वर्षाचा महाविद्यालयाचा ज्ञानदीप नियतकालिकाचा २१ वा अंक आपल्या हाती देत असताना मला विशेष आनंद होत आहे. धोंडीराज महाराजांच्या पदस्पर्शाने पावन झालेल्या पलूस भूमीत 'तमसो मा ज्योतिर्गमय' हे ब्रीदवाक्य घेऊन १९९२ मध्ये पलूस शिक्षण प्रसारक मंडळाने 'कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयाची' स्थापना केली. मा.एस.के.पाटील(काका) व त्यांचे सहकारी यांच्या कुशल मार्गदर्शनाने, प्रेरणेने व जिद्दीने महाविद्यालयाच्या शैक्षणिक कक्षा विस्तारल्या आहेत. बी.ए., बी.कॉम., बी.एस्सी. या पारंपारिक अभ्यासक्रमाबरोबरच बी.बी.ए., बी.सी.ए., बी.सी.एस., पी.जी.डी.सी.ए. या व्यावसायिक अभ्यासक्रमाची तसेच एम.ए. इंग्रजी, एम.एस्सी.(संगणकशास्त्र) हे पदव्युत्तर अभ्यासक्रम सुरू करण्यात आले. यु.जी.सी.अनुदानांतर्गत पीक संरक्षण, रेशीम उद्योग, घरगुती विद्युत उपकरणे दुरुस्ती, स्पोकन इंग्लिश, योगा व मेडीटेशन, टॅक्स प्रोसेजर, कॉम्प्यूटर हार्डवेअर ॲन्ड मेंटेनन्स हे करिअर ओरिएंटेड कोर्स सुरू केले आहेत. स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्र सुरू केले आहे.

सन २०१८ - १९ या शैक्षणिक वर्षामध्ये एकूण १६९४ विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत. ७९ शिक्षक व २१ प्रशासकीय सेवक कार्यरत आहेत. शिवाजी विद्यापीठ परीक्षा २०१८ मध्ये महाविद्यालयाच्या सहा विद्यार्थ्यांनी विद्यापीठ गुणवत्ता यादीमध्ये स्थान मिळविले आहे. यामध्ये कु.स्वाती जनगोंडा पाटील पीजीडीसीए परीक्षेत विद्यापीठात पहिली, कु.डुबल सुचिता शिवाजी बी.सी.एस.परीक्षेत विद्यापीठात

तिसरी, कु.जाधव प्रणाली गणेश बी.सी.ए.परीक्षेत विद्यापीठात चौथी, श्री.बुचडे ओंकार कुमार बी.बी.ए.परीक्षेत विद्यापीठात पाचवा, श्री.माने स्वप्निल हणमंत बी.बी.ए.परीक्षेत विद्यापीठात नववा तर कु.कुंभार आरती यशवंत बी.कॉम.परीक्षेत विद्यापीठात दहावी आली. या सर्व विद्यार्थ्यांचे व मार्गदर्शन करणाऱ्या शिक्षकांचे अभिनंदन!

शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत जिल्हास्तरीय अविष्कार संशोधन स्पर्धेत महाविद्यालयाने नेहमीप्रमाणे उज्ज्वल यश संपादन केले. त्यामध्ये श्री.मुलाणी सोहेल (बी.सी.ए.भाग १) या विद्यार्थ्याने 'ॲग्रीकल्चर ॲन्ड ॲनिमेटेड हॅजबडी' या प्रकारात पहिला क्रमांक मिळविला तसेच विद्यापीठ स्तरावरदेखील या विद्यार्थ्याने प्रथम क्रमांक मिळविला व गोंडवाणा विद्यापीठ, गडचिरोली येथे झालेल्या राज्यस्तरीय स्पर्धेत त्याने सहभाग घेतला. तसेच कु.माने निलम (बी.एस्सी.भाग ३) या विद्यार्थिनीनश्रे मेडीसीन व फार्मसी या प्रकारामध्ये पहिला क्रमांक मिळविला व तिची विद्यापीठ स्तरासाठी निवड झाली होती.

राष्ट्रीय सेवा योजना अंतर्गत वृक्षारोपण, रक्तदान व आरोग्य शिबीर, स्वच्छता, श्रमदान इत्यादी उपक्रम यशस्वीपणे पूर्ण केले. विशेष श्रमसंस्कार शिबीर दत्तक खेडे आंधळी येथे पार पडले. त्यामध्ये १०० स्वयंसेवक सहभागी झाले होते. आव्हान शिबीरमध्ये व इतर विद्यापीठस्तरीय शिबीरामध्ये विद्यार्थी सहभागी झाले होते.

महाविद्यालयामध्ये एन.सी.सी.चे ५५ कॅडेटस्चे युनीट कार्यरत आहे. योग प्रशिक्षणाबरोबर वृक्षारोपण, समाजप्रबोधन रॅली, रस्ते सुरक्षा, मतदार जनजागृती रॅली इत्यादी कार्यक्रमांचे यशस्वीपणे आयोजन केले. १५ ऑगस्ट व २६ जानेवारी रोजी तसेच नॅक भेटीच्या वेळी कॅडेटस्नी उत्कृष्ट संचलन केले.

महाविद्यालयाचा पहिला पदवी प्रदान कार्यक्रम मा.बंडगर, माजी कुलगुरू, सोलापूर विद्यापीठ व मा.ॲड.धैर्यशील पाटील, अधिसभा सदस्य, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांच्या हस्ते पार पडला.

सन २०१८ - १९ या शैक्षणिक वर्षात विविध खेळ प्रकाराच खेळाडूंनी भरघोस यश संपादन केले. शिवाजी विद्यापीठ सांगली विभागीय बॅडमिंटन स्पर्धेत चौथा क्रमांक, हॅन्डबॉल स्पर्धेत पुरुष चौथा क्रमांक, बेसबॉल स्पर्धेत पुरुष व महिला उपविजेता तर कुस्ती स्पर्धेत डाळे सम्राट जयवंत याचा प्रथम क्रमांक, हजारे सोमराज महालिंग यांचा तृतीय क्रमांक आला. बॉक्सिंग स्पर्धेत ९ विद्यार्थ्यांनी पारितोषिके मिळविली. तायकोंदो स्पर्धेत फडतरे मयूर उत्तम याने तृतीय क्रमांक मिळविला तर शिवाजी विद्यापीठ आंतरविभागीय स्पर्धेत हॅन्डबॉलमध्ये कु.जाधव मानवी महेश, सॉफ्टबॉल मध्ये श्री.जाधव रोहन राजेंद्र यांनी एकत्रित सराव शिबीरात सहभाग घेतला. श्री.लोहार रोहित दिलीप यांची हॅन्डबॉल स्पर्धेसाठी शिवाजी विद्यापीठ संघात निवड झाली आहे. सॉफ्टबॉलमध्ये कु.पवार सुनिता जगन्नाथ व श्री.पाटील इंद्रजीत वसंतराव यांची रोहतक येथे होणाऱ्या स्पर्धेसाठी निवड झाली आहे. श्री.पाटील सुजीत संजय यांची मल्लखांब स्पर्धेसाठी विद्यापीठ संघात निवड झाली.

प्रोफेशनल विभागामार्फत प्रारंभ व पीपीएलचे आयोजन करण्यात आले. याअंतर्गत विविध स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले. शिवाजी विद्यापीठ गुणवत्ता शिष्यवृत्तीमध्ये महाविद्यालयातील चार विद्यार्थ्यांचे नॉमिनेशन झाले आहे.

महाविद्यालयाचे नॅक समिती, बेंगलोर कडून मूल्यमापन झाले आहे. महाविद्यालयास 'बी प्लस' ही ग्रेड प्राप्त झाली आहे. त्याबद्दल आयक्यूएसी सदस्य, सर्व प्राध्यापक व विद्यार्थ्यांचे हार्दिक अभिनंदन..!

सध्याच्या गतिमान व स्पर्धेच्या युगात महाविद्यालयाची प्रगती व यशस्वी वाटचाल पुढे ठेवण्यासाठी संस्थेचे अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव व पदाधिकारी, सदस्य यांचे मोलाचे मार्गदर्शन व प्रेरणा सतत मिळत असते. प्राध्यापक, प्रशासकीय सेवक, पालक, विद्यार्थी व समाजातील सर्व घटकांचे तसेच संस्थेच्या इतर विभागातील पदाधिकारी, शिक्षक व सेवकांचे मोलाचे सहकार्य मिळत असते. त्याबद्दल या सर्वांचा मी मनापासून आभारी आहे. विद्यार्थी मित्रांनो, या महाविद्यालयाचा लौकिक तुमचा सहभाग, कामगिरी व यशावर अवलंबून आहे. तुमच्या उज्ज्वल भविष्यासाठी मन:पूर्वक हार्दिक शुभेच्छा.

प्राचार्य डॉ. बी. एन. पवार

पलूस शिक्षण प्रसारक मंडळ, पलूस

गव्हर्निंग कौन्सिल (कार्यकारी मंडळ)

सन २०१८ ते २०२३

१	**श्री. रामचंद्र शंकरराव पाटील**	अध्यक्ष
२	**श्रीमती डॉ. आशाताई लक्ष्मणराव पाटील**	उपाध्यक्षा
३	**श्री. प्रकाश हणमंतराव पुदाले**	उपाध्यक्ष
४	**श्री. धोंडिराम प्रताप शिंदे**	सचिव
५	**श्री. शंकरराव केशवराव पाटील**	सदस्य
६	**श्री. आनंदराव विठ्ठल पाटील**	सदस्य
७	**श्री. जयसिंगराव आनंदराव कदम**	सदस्य
८	**श्री. विलास सिताराम पाटील**	सदस्य
९	**श्री. विजयकुमार बाळकृष्ण कुलकर्णी**	सदस्य
१०	**श्री. सतिश केशवराव कुलकर्णी**	सदस्य
११	**श्री. वसंत महादेव गायकवाड**	सदस्य
१२	**श्री. राजेंद्र संभाजीराव पाटील**	सदस्य
१३	**श्री. माधव आनंदराव पाटील**	सदस्य
१४	**श्री. जयंत जयसिंगराव कदम**	सदस्य
१५	**श्री. जगन्नाथ शामराव सांडगे**	सदस्य
१६	**श्री. संजय निनाप्पा कुंभार**	सदस्य
१७	**श्री. विक्रम दिलीप पाटील**	स्वीकृत सदस्य
१८	**श्री. अजित संभाजी पाटील**	स्वीकृत सदस्य

पलूस शिक्षण प्रसारक मंडळाचे,

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, पलूस

ता. पलूस, जि. सांगली– ४१६ ३१० (महाराष्ट्र)

महाविद्यालयीन विकास समिती

College Development Committee (CDC)

१	**श्री. रामचंद्र शंकरराव पाटील**	अध्यक्ष
२	**श्री. शंकरराव केशवराव पाटील**	सदस्य
३	**श्री. धोंडिराम प्रताप शिंदे**	सदस्य
४	**कॅ. डॉ. सज्जन महादेव कांबळे**	सदस्य
५	**डॉ. सौ. संगिता संपत पाटील**	सदस्य
६	**डॉ. अनिल शंकर पाटील**	सदस्य
७	**डॉ. हणमंत बाळासाो पाटील**	सदस्य
८	**श्री. अविनाश धोंडिराम पाटील**	सदस्य
९	**श्री. विलास सिताराम पाटील**	सदस्य
१०	**श्री. सतिश केशवराव कुलकर्णी**	सदस्य
११	**श्री. प्रकाश हणमंतराव पुदाले**	सदस्य
१२	**डॉ. पोपट महादेव पाटील**	सदस्य
१३	**डॉ. बाबुराव निवृत्ती पवार**	सदस्य–सचिव

पलूस शिक्षण प्रसारक मंडळाचे,

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, पलूस

ता. पलूस, जि. सांगली– ४१६ ३१० (महाराष्ट्र)

२०१७–१८ चे गुणवंत विद्यार्थी

१	**पाटील हर्षवर्धन महादेव**	बी. ए. भाग १
२	**जाधव अमृता बाळासाहेब**	बी. ए. भाग २
३	**माने लता प्रकाश**	बी. ए. भाग ३
४	**पटेल पुजा विनोद**	बी. कॉम. भाग १
५	**माळी अनिता महादेव**	बी. कॉम. भाग २
६	**कुंभार आरती यशवंत**	बी. कॉम. भाग ३
७	**शिंदे मनाली आनंदराव**	बी. एस्सी. भाग १
८	**कदम प्राजक्ता विजय**	बी. एस्सी. भाग २
९	**जाधव सोनाली संजय**	बी. एस्सी. भाग ३
१०	**जाधव सोनाली आनंदराव**	बी. बी. ए. भाग १
११	**लंगडे मयुरी महेश**	बी. बी. ए. भाग २
१२	**बुचडे ओंकार कुमार**	बी. बी. ए. भाग ३
१३	**पवार पुजा राजाराम**	बी. सी. ए. भाग १
१४	**नलवडे रोहिणी मानसिंग**	बी. सी. ए. भाग २
१५	**जाधव प्रणाली गणेश**	बी. सी. ए. भाग ३
१६	**घारे वैशाली वसंत**	बी. सी. एस. भाग १
१७	**पाटील शुभम विकास**	बी. सी. एस. भाग २
१८	**डुबल सुचिता शिवाजी**	बी. सी. एस. भाग ३
१९	**खारगे किसन काशिनाथ**	एम. एस्सी. भाग १
२०	**पाटील स्वाती देवगौडा**	पी. जी. डी. सी. ए.
२१	**गडलिंग स्वप्नाली**	एम. ए. भाग १
२२	**दिवानजी क्षितीजा**	एम. ए. भाग २

पलूस शिक्षण प्रसारक मंडळाचे,

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, पलूस

प्राध्यापक वृंद

१	**प्रा. डॉ. बाबुराव निवृत्ती पवार**	प्राचार्य	रसायनशास्त्र	एम. एस्सी. पीएच डी.
२	**श्री. वसंत बळवंत पाटील**	शा. शि. संचालक	शा. शिक्षण	एम. ए. एम. पी. एड.
३	**डॉ. उल्हास महादेव माळकर**	सहयोगी प्राध्यापक	अर्थशास्त्र	एम. ए. पीएच. डी. सेट
४	**श्री. सुधीर यशवंत शेषभरे**	सहयोगी प्राध्यापक	अर्थशास्त्र	एम. ए. सेट
५	**श्री. धनंजय नारायण कलंगे**	सहयोगी प्राध्यापक	संख्याशास्त्र	ए. एस्सी. सेट
६	**श्री. धनंजय वसंत भाट**	सहाय्यक प्राध्यापक	मराठी	एम. ए. बी. एड सेट
७	**डॉ. श्री. सुरेश मल्लाप्पा कुंभार**	सहाय्यक प्राध्यापक	प्रणिशास्त्र	एम. एस्सी. पीएच. डी.
८	**डॉ. श्री. राजाराम शंकर साळुंखे**	सहाय्यक प्राध्यापक	कॉमर्स	एम. कॉम.पीएच. डी. एम.फील. एम.बी.ए. एम. ए. डी. लिट, सेट
९	**श्री. सुरेश गोविंद फाळके**	सहाय्यक प्राध्यापक	रसायनशास्त्र	एम. एस्सी.
१०	**डॉ. पोपट महादेव पाटील**	सहाय्यक प्राध्यापक	इंग्रजी	एम. ए. एम. फिल, पीएच. डी.
११	**डॉ. श्री. सत्यवान सुबराव पाटील**	सहाय्यक प्राध्यापक	प्राणिशास्त्र	एम. एस्सी. पीएच. डी.
१२	**सौ. नुतन सत्यवान पाटील**	सहाय्यक प्राध्यापक	अर्थशास्त्र	एम. ए. एम. फील
१३	**डॉ. श्री. विठोबा महादेव शेंडगे**	सहाय्यक प्राध्यापक	वनस्पतिशास्त्र	एम. एस्सी. पीएच डी.
१४	**श्रीमती विद्यादेवी श्री. चौगुले**	सहाय्यक प्राध्यापक	गणित	एम. एस्सी.
१५	**श्री. संतोष हणमंत काळे**	सहाय्यक प्राध्यापक	इतिहास	एम. ए.
१६	**डॉ. संगिता संपत पाटील**	सहाय्यक प्राध्यापक	इतिहास	एम. ए. एम. फील. पीएच डी
१७	**सौ. शकुंतला प्रताप वाघ**	सहाय्यक प्राध्यापक	हिंदी	एम. ए. एम. फील. सेट
१८	**कॅ. डॉ. श्री. सज्जन महादेव कांबळे**	सहाय्यक प्राध्यापक	भूगोल	एम. ए. पी.एच. डी. सेट
१९	**डॉ. संपतराव रा. पार्लेकर**	सहाय्यक प्राध्यापक	मराठी	एम. ए. एम. फील पीएच. डी.
२०	**श्री. सुनिल मधुकर जोशी**	सहाय्यक प्राध्यापक	कॉमर्स	एम. कॉम. सेट
२१	**श्री. उत्तम धोंडिराम पाटील**	सहाय्यक प्राध्यापक	भूगोल	एम. ए. बी. एड.
२२	**डॉ. सुभाष दादाजी पवार**	सहाय्यक प्राध्यापक	भौतिकशास्त्र	एम. एस्सी. पीएच.डी.
२३	**श्री. शंकर तातोबा पाटील**	सहाय्यक प्राध्यापक	भूगोल	एम. ए. डी. आय टी
२४	**डॉ. अनिल शंकर पाटील**	सहाय्यक प्राध्यापक	अकौंटन्सी	एम.कॉम.एम.फील, पीएच. डी. जी.डी.सी.ए.
२५	**श्री. रविंद्र भिमराव जाधव**	सहाय्यक प्राध्यापक	राज्यशास्त्र	एम. ए.
२६	**डॉ. हणमंत बा. पाटील**	सहाय्यक प्राध्यापक	इंग्रजी	एम. ए. पीएच. डी.
२७	**श्री. उत्तम पांडुरंग पाटील**	सहाय्यक प्राध्यापक	रसायनशास्त्र	एम. एस्सी. सेट
२८	**सौ. स्वाती साहेबराव पाटील**	सहाय्यक प्राध्यापक	भौतिकशास्त्र	एम. एस्सी
२९	**श्री. महेश विष्णू कांबळे**	सहाय्यक प्राध्यापक	भौतिकशास्त्र	एम. एस्सी.
३०	**श्री. संजय दत्तात्रय माने**	सहाय्यक प्राध्यापक	ग्रंथपाल	एम. कॉम. एम. लीब. एम. फील
३१	**कु. संजिवनी ना. पोटफोडे**	सहाय्यक प्राध्यापक	रसायनशास्त्र	एम. एस्सी. बी. एड.
३२	**श्री. घाडगे अभिजित बाळासो**	सहाय्यक प्राध्यापक	प्राणिशास्त्र	एम. एस्सी. एम. फील.
३३	**श्री. सुधीर सदाशिव लेंडवे**	सहाय्यक प्राध्यापक	इंग्रजी	एम. ए. पी. एच. डी.

पलूस शिक्षण प्रसारक मंडळाचे,

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, पलूस

प्रशासकीय सेवक

१	**श्री. निवास कोंडिबा शिंदे**	अधीक्षक	M. A. M. Com. M. Lib. G. D.C. & A
२	**श्री. माधव धोंडिराम पाटील**	मुख्य लिपीक	B. A. MS-CIT
३	**श्री. अविनाश धोंडिराम पाटील**	वरिष्ठ लिपिक	B.Sc. B. Ed. C. C. A.
४	**श्री. जयंत जयसिंगराव कदम**	कनिष्ठ लिपिक	M. A. C. C. A. MS-CIT
५	**श्री. गंगाधर कृष्णा चव्हाण**	कनिष्ठ लिपिक	S.S.C. C. C. C. A.
६	**सौ. पुजा प्रशांत देसाई**	प्रयोगशाळा सहाय्यक	B.Sc., B. Ed.
७	**श्री. जनार्दन दत्तू देवकुळे**	शिपाई	
८	**श्री. कुमार जगन्नाथ वायदंडे**	ग्रंथपाल परिचर	B. A. B. Lib.
९	**श्री. रघुनाथ विठ्ठल सुतार**	प्रयोगशाळा परिचर	
१०	**श्री. नितीन बळवंत पाटील**	प्रयोगशाळा परिचर	B A.
११	**श्री. भास्कर मारुती बुचडे**	ग्रंथालय परिचर	H.S.C.
१२	**श्री. अनिल महादेव कुंभार**	प्रयोगशाळा परिचर	
१३	**श्री. संजय प्रताप शिंदे**	प्रयोगशाळा परिचर	B.A.
१४	**श्री. धनाजी रावसो पाटील**	ग्रंथालय परिचर	B. A. B. Lib. MS-CIT
१५	**श्री. चंद्रकांत आनंदराव पाटील**	शिपाई	
१६	**श्री. प्रमोद चंद्रकांत पाटील**	शिपाई	

Palus Shiskshan Prasarak Mandal's

Arts, Commerce And Science College, Palus

Professional Courses Staff

1	Mr. Sandip Sambhaji Patil	M.Sc. (Computer Sci.)
2	Mrs. Avantika Dhondiram Shinde	M.Sc. (Computer Sci.)
3	Mr. Dattatary Tanaji Kumbhar	M.C.A.
4	Miss. Bhagyashri Tanaji Patil	M.Sc. (Computer Sci.)
5	Mr. Sachin Baban Jadhav	M.Sc. (Computer Sci.)
6	Miss. Shweta Suresh Nazare	M.Com.
7	Miss. Vijaya Dilip Gavade	M.B.A.
8	Mr. Pravin Promad Shete	M.B.A.
9	Miss. Sunayana Shivaji Mane	M.Sc. B.Ed.(Mathematics)
10	Miss. Priti Satish Deshmane	M.C.A.
11	Miss. Swapnil Dattatray Suryawanshi	M.Sc. (Computer Sci.)
12	Miss. Pooja Ashok Jadhav	M.Sc. (Computer Sci.)
13	Miss, Varsha Shivaji Patil	M.Sc. (Computer Sci.)
14	Mrs. Varsha Swapnali Mane	M.C.A.
15	Mr. Amol Manik Shinde	M.Sc. (Statistics)
16	Miss. Varsharani Balaso Yewale	M.E. (Economics)
17	Mr. Vikas Ramchandra Arbune	B.Com.,PGDCA, GDC,&A.
18	Mr. Prashant Srirang Sawant	B.A.
19	Mr. Navneet Baban Gaikwad	H.S.C.
20	Mr. Vikas Sanjay Sangar	B.A.
21	Mr. Laxman Arjun Sadamate	H.S.C.

Palus Shiskshan Prasarak Mandal's

Arts, Commerce and Science College Palus

C. H. B. Staff

2018-2019

1	Shri. Mahamuni Sunil Ganesh	English	Asst. Professor	B. Sc. LLB
2	Shri. Nikam Prakash Shivaji	English	Asst. Professor	M. A.
3	Shri. Shikalgar Ramjan Gafur	English	Asst. Professor	M. A.
4	Shri. Yadav Nilesh Balaso	Hindi	Asst. Professor	M. A.
5	Miss Patil Nita Ramchandra	Hindi	Asst. Professor	M. A.
6	Miss Patil Dhanashri Tanaji	Poli. Science	Asst. Professor	M. A.
7	Kum. Atugade Swati Nagnath	Poli. Sci.	Asst. Professor	M. A.
8	Miss Patil Gauri Rahulkumar	Physics	Asst. Professor	M.Sc. Ph. D
9	Kum. Patil Priyanka Pandurang	Physics	Asst. Professor	M. Sc.
10	Shri Shinde Kiran Ramesh	Physics	Asst. Professor	M. Sc.
11	Miss Patil Jyoti Shrirang	Physics	Asst. Professor	M. Sc.
12	Shri. Dattatraya Maruti	Chemistry	Asst. Professor	M. Sc.
13	Shri. Kambale Prashant Dajiram	Chemistry	Asst. Professor	M. Sc.
14	Miss Thorat Indraja Bhaskar	Chemistry	Asst. Professor	M. Sc.
15	Shri. Ghadage Amol Maruti	Stat	Asst. Professor	M. Sc.
16	Miss Jamadade Priyanka Vinayak	Stat	Asst. Professor	M. Sc.
17	Shri. Patil Amol Vasant	Botany	Asst. Professor	M. Sc. Ph. D.
18	Miss Nayakwadi Radha Ganpati	Botany	Asst. Professor	M. Sc.
19	Miss Patil Bhagyashri Baburao	Botany	Asst. Professor	M. Sc.
20	Miss Murgude Anita Appaso	Botany	Asst. Professor	M. Sc.
21	Miss Patil Ratnaprabha Balasaheb	Zoology	Asst. Professor	M. Sc.
22	Kum. Phase Tejashri Kumar	Zoology	Asst. Professor	M. Sc.
23	Kum Bhoi Kambale Anagha Vikram	Zoology	Asst. Professor	M. Sc.

एक धागा सुखाचा, शंभर धागे दुःखाचे
जरतारी हे वस्त्र माणसा तुझिया आयुष्याचे
पांघरसी जरी असला कपडा, येसी उघडा, जासी उघडा
कपड्यासाठी करिसी नाटक तीन प्रवेशांचे
मुकी अंगडी बालपणाची, रंगीत वसने तारुण्याची
जीर्ण शाल भग उरे शेवटी लेणे वार्धक्याचे!
या वस्त्राते विणतो कोण? एक सारखी नसती दोन
कुणा न दिसले त्रिखंडात त्या हात विणकऱ्याचे !

– ग. दि. माडगूळकर

मराठी विभाग

विभागीय संपादक प्रा. भाट डी. व्ही.

अनुक्रमणिका

गद्य विभाग

ग. दि. माडगूळकर... मराठीतील पारिजातक	कु. वैष्णवी प्रशांत कुलकर्णी	बी.कॉम.भाग-२
कोकण-एक आनंददायी प्रवास	कु. अश्विनी शिवाजी चव्हाण	बी.सी.ए.भाग-१
चित्रपट व युवापिढी	कु. पूजा विनोद पटेल	बी.कॉम.भाग-२
आक्रोश... !	कु. वर्षा बाजीराव यादव	बी.एस्सी. भाग-३
दगड...!	कु. पूजा विनोद पटेल	बी.कॉम. भाग-२
तळ्याकाठी	कु. सोनम जयसिंग मोरे	बी.कॉम. भाग-२
कुस्ती - मल्लविद्या	श्री. प्रणव पांडुरंग चव्हाण	बी.एस्सी.भाग-३
हरवलेला माणूस की...माणूसकी	कु. अमृता बाळासाहेब जाधव	बी. ए. भाग-३
आता खेडे बदलते आहे.	कु. काजल नवनाथ जाधव	बी.ए.भाग-१
मुलगी हवी हो....	कु. समीक्षा अशोक सुर्यवंशी	बी.ए.भाग-१
महात्मा गांधी-अहिंसेचे मानदंड	कु. ऋतुजा संजय कोरे	बी.एस्सी.भाग-१

पद्य विभाग

मला वाचवा	कु. ऐश्वर्या अमोल पाटील	बी.सी.ए.भाग-२
आईची शिकवण	कु. वर्षा बाजीराव यादव	बी.एस्सी.भाग-३
आयुष्य जगताना	कु. वर्षा बाजीराव यादव	बी.एस्सी.भाग-३
स्त्री	कु. वैष्णवी प्रशांत कुलकर्णी	बी.कॉम. भाग - २
खेळ नियतीचा	कु. अश्विनी शिवाजी चव्हाण	बी.सी.ए.भाग-१
आई मला पण, या जगात येऊ दे गं	कु. सोनम जयसिंग मोरे	बी. कॉम. भाग -२
गरिबीचे चटके	कु. अश्विनी शिवाजी चव्हाण	बी.सी.ए.भाग-१

ग. दि. माडगूळकर

... मराठीतील पारिजातक

कु. वैष्णवी प्रशांत कुलकर्णी
बी.कॉम.भाग-२

स्वयें श्रीरामप्रभू ऐकती
कुश लव रामायण गाती

कुमार दोघे एक वयाचे
सजीव पुतळे रधुरायाचे
पुत्र सांगती चरित पित्याचे
ज्योतिने तेजाची आरती

राजस मुद्रा, वेष मुनींचे
गंधर्वच ते तपोवनीचे
वाल्मीकींच्या भाव मनीचे
मानवी रुपें आकारती

ते प्रतिभेच्या आम्रवनांतिल
वसंत-वैभव गाती कोकिल
बालस्वराने करुनी किलबिल
गायनें ऋतूराजा भारिती

फुलांपरी ते ओठ उमलती
सुगंधसे स्वर भुवनी डुलती
कर्णभूषणें कुंडल झुलती
संगती वीणा झंकारिती ।।

गीतरामायण हे एप्रिल इ. स. १९५५ ते एप्रिल इ.स. १९५६ या कालावधीत गजानन दिगंबर माडगूळकर यांनी वाल्मिकी रामायणाचा आधार घेऊन रचलेले. सुधीर फडके यांनी संगीत दिलेले आणि आकाशवाणीच्या पुणे केंद्रावरुन प्रसारित झालेले मराठी सुश्राव्य भावगीत काव्य आहे. विसाव्या शतकाच्या उत्तरार्धात या गीत रामायणास भरीव लोकप्रतिसाद मिळाला. गदिमा हे आधुनिक काळातील मराठी भाषेतील अग्रगण्य साहित्यिक होते. गदिमा हे गद्य व पद्य दोन्ही क्षेत्रांत प्रसिद्ध आहेत. संत कवी नसले तरी त्यांचे गीत रामायण फार लोकप्रिय आहे. त्यांच्या गीत रामायणाने अखिल महाराष्ट्राला वेड लावले. गदिमा भावकवीही आहेत. त्यांच्या काव्यावर संत काव्य आणि शाहिरी काव्य या दोन्हींचा प्रभाव जाणवतो. त्यांच्या लावण्या व चित्रपट गीतेही प्रसिद्ध आहेत. अद्वितीय प्रतिभा व शब्दप्रभुत्त्वाच्या साहाय्याने 'गीत रामायणा' सारखा दर्जेदार नजराणा महाराष्ट्राला पेश करणारे व आजही मराठी रसिकांच्या मनात अढळ स्थान असलेले श्रेष्ठ कवी म्हणजे गदिमा होय. गीतरामायण ही गदिमांनी संपूर्ण महाराष्ट्राला दिलेली एक साहित्यिक देणगी म्हणावी लागेल. त्यांच्या गीत रामायणाने व त्याला दिलेल्या बाबूजींच्या संगीताने उभ्या महाराष्ट्राला वेड लावले होते. गीतरामायणाचे शेकडो प्रयोग झाले. गीतरामायणा सारख्या अजरामर अशा काव्य रचनेतून संपूर्ण जगाला मोठी देणगी दिली. 'अस्पष्ट स्मरे मज वेडा त्याचा भाव, पुसलेही नाही मी मंगल त्याचे नाव. बोलला हळू तो दबकत नवख्यावाणी.' मम प्रीति आहे जडली तुजवर राणी' अशी अत्यंत तरल हळुवार प्रेमभावना आपल्या 'जोगिया' या विलक्षण कवितेतून मांडणारे आणि जणू साक्षात सरस्वतीचा वरद हस्त लाभलेले महाराष्ट्राचे अत्यंत महान कवी आणि गीतकार गजानन दिगंबर माडगूळकर त्यांचा १४ डिसेंबर हा स्मृतिदिन...त्यांचे जन्मशताब्दी वर्ष साजरे होत आहे.

मराठी जनमानसात विशेष आदराचं स्थान मिळवलेले सिद्धहस्त, प्रतिभावंत कवी आणि गीतकार गजनान दिगंबर माडगूळकर उर्फ 'गदिमा' यांची अत्यंत सहजस्फूर्त अप्रतिम

भाषा रचना आणि शब्दांची नेमकी आणि अचूक निवड हे त्यांच्या गीतांचं वैशिष्ट्य. गीतरामायण सारख्या अलौकीक रचनेबद्दल त्यांना लोकांनी प्रेमाने 'महाराष्ट्राचे आधुनिक वाल्मिकी' अशी उपाधी बहाल केली होती. एक ऑक्टोबर १९१९ रोजी सांगली जिल्ह्यात जन्मलेल्या 'गदिमा' नी लौकिकार्थानं शिक्षण घेतलं नसूनही साक्षात सरस्वतीच्या वरदहस्तामुळे मिळालेल्या असामान्य प्रतिभेच्या बळावर एकाहून एक सरस काव्यं आणि गीतं रचली आणि मराठी भावगीतांच्या आणि चित्रपटगीतांच्या क्षेत्रात न भूतो न भविष्याती असं प्रचंड काम करुन ठेवलं. चित्रपटक्षेत्रात त्यांनी कथा, पटकथा, संवाद आणि गीतांच्या जोडीनं अभिनयसुद्धा केला. त्यांची काव्यप्रतिभा एवढी विलक्षण होती, की त्यांच्या लेखणीतून चित्रपटातल्या प्रसंगानुरुप आवश्यक ते भाव, त्या प्रसंगातल्या गीतांमधून अत्यंत अचूकपणे आणि नेमकेपणे प्रकट होत असत. गदिमांच्या लेखणीला कोणताही काव्यप्रकार अशक्य नव्हता. साक्षात सरस्वतीचं वरदान लाभलेले 'गदिमा' हे शीघ्र कवीही होते.

त्यांचे विशेष आणि विलक्षण ट्युनिंग जमलं ते संगीत कार-गायक सुधीर फडके यांच्याशी आणि या जोडीनं मराठी मनावर गारूड केलं आणि त्यांच्या शेकडो गाण्यांनी मराठी मनावर जे राज्य केलं ते आजतागायता किंबहुना माडगूळकर-फडके जोडीच्या काळाला मराठी चित्रपटसृष्टीचं सुवर्णयुग मानलं जातं यातच सर्व काही आलं !

''कोन्यात झोपली सतार, सरला रंग
पसरली पैंजणे सैल टाकूनी अंग.
दुमडला गालिचा, तक्के झुकले खाली
तबकात राहिले देठ, लवंगा, साली.
झुंबरी निळ्या दीपात ताठली वीज
का तुला कंचनी, अजुनी नाही नीज ?
थांबले रसिकजन होते ज्याच्यासाठी
ते डावलुनि तू दार दडपिलें पाठी,
हळुवार नखलीशी पुन: मुलायम पान
निरखिसी कुसर वर कलती करुनी मान
गुणगुणसी काय ते ? गौर नितळ तव कंठी,
स्वरवेल थरथरे, फूल उमलले ओठी.''

जोगिया हा गदिमांचा पहिला काव्यसंग्रह प्रस्तावनेत गदिमा म्हणतात. जीवन व्यवसाय म्हणून लेखणीशी अनेकदा बेईमानी करण्याचा प्रसंग मजवर आला. येतो आहे. या संग्रहातील कविता ही मात्र व्रतस्थपणे केलेली काव्यनिर्मिती आहे. या संग्रहाला जोगिया असे नाव म्हणूनच द्याविसे वाटले. अप्रतिम अशा शब्दरचनेतून या कवितेची रचना झाली.

महाराष्ट्राच्या लोकजीवनात सुगंधासारखा शिरलेला एक प्रतिभासंपन्न साहित्यिक, कलाकार, मराठी माणूस ज्यांना 'गदिमा' या लाडक्या नावाने ओळखतो. त्या गीतरामायण कारक महाकवी ग.दि.माडगूळकर गदिमांबद्दल लिहायचे म्हटले तर अनेक पाने सुद्धा पुरणार नाहीत असे अष्टपैलू व्यक्तिमत्त्व 'ज्योतीने तेजाची आरती' या उक्तीनुसार वरवर त्यांच्या कार्याचा फक्त आढावा घ्यायचा झाला तर...

गदिमांचा जन्म 'शेटफळे' या त्यांच्या आजोळी झाला तर बालपण अत्यंत गरीब व प्रतिकूल परिस्थितीमध्ये 'माडगूळे' या गावात गेले. गदिमांचे वडील औंध संस्थानात कारकून होते. वयाच्या १६-१७ वर्षी त्यांनी मराठी चित्रपट सृष्टीत प्रवेश केला. सुरुवातीला 'ब्रम्हचारी', 'ब्रँडीची बाटली' सारख्या काही चित्रपटात साहाय्यक नटाच्या भूमिका केल्या. भक्त दमाजी (१९४२) व पहिला पाळणा (१९४२) चित्रपटात त्यांना प्रथम गीत लेखनाची संधी मिळाली. लोकशाहीर रामजोशी (१९४७) चित्रपटापासून खऱ्या अर्थाने, कथा, पटकथा, संवाद, गीते ग.दि.माडगूळकर या नावाने मराठी चित्रपटसृष्टीत 'अनभिषक्त सम्राटपद' निर्माण केले. मराठी

चित्रपटात 'कथाकार', 'पटकथाकार', 'संवादलेखक', 'गीतकार ', 'अभिनेता', 'निर्माता', अशा सर्व क्षेत्रात त्यांनी वावर केला.

मराठी चित्रपटांसाठी त्यांनी १७५ पटकथा तर २००० पेक्षा जास्त मराठी गाणी लिहिली. त्यांच्या गाजलेल्या चित्रपटांमध्ये 'रामजोशी','वंदे मातरम्','पुढचे पाऊल', 'गुळाचा गणपती', 'लाखाची गोष्ट','पेडगावचे शहाणे', 'ऊनपाऊस', 'सुवासिनी', 'जगाच्या पाठीवर', 'प्रपंच', 'मुंबईला जावई', देवबाप्पा' यांसारख्या उत्तमोत्तम चित्रपटांचा समावेश होता. गदिमा-सुधीर फडके-राजा परांजपे या त्रयीने तर मराठी चित्रपटांच्या सुवर्णकाळ निर्माण केला. मराठी गीतनिर्मितीच्या क्षेत्रात गदिमांचे स्थान अजोड आहे. त्यांची प्रतिभा सहज सोपे शब्द, भाव संपन्न आणि मराठी मनाला सदैव मोहिनी घालणारी रचना यामुळे ते श्रेष्ठ ठरले. प्राचीन मराठी काव्याला अर्वाचीन काळात गदिमांनी अधिक समृद्ध केले. संतकाव्यातील आंतरिक गोडवा, पंडितांच्या काव्यातील नादानुप्रास, शाहिरांचा स्वाभाविक ठसका, लोकगीतांतील मनाला भिडणारा लयताल, शब्दांवरील असामान्य प्रभुत्त्व आणि त्याचबरोबर समृद्ध आशयघनता यांच्या विलक्षण संमिश्रणातून गदिमांची गीते निर्माण झाली. गदिमांच्या नुसत्या गीतांचा आढावा घ्यायचा झाला तर....

'गोरी गोरी पान', 'एका तळ्यात होती बदके पिले सुरेख','मामाच्या गावाला जाऊया.' यांसारखी पार लहान मुलांच्या तोंडी असणाऱ्या गीतांपासून ते अगदी गणपतीत हक्काचे स्थान मिळवून असलेल्या 'नाच रे मोरा' या सारख्या अनेक बालगीतांचा समावेश होतो. चित्रपट गीते म्हटली तर 'एक धागा सुखाचा', 'जग हे बंदीशाळा', 'या चिमण्यांनो परत फिरा रे', 'राजहंस सांगतो','घन घन माला नभी दाटल्या', 'बुगडी माझी सांडली गं', 'फड सांभाळ तुऱ्याला गं आला', 'इंद्रायणी काठी देवाची आळंदी', 'विठ्ठला तू वेडा कुंभार' यांसारखी अजरामर गीतांची रचना गदिमा यांनी केली. 'माझा होशील का ? सारखे गाणे तर अगदी दक्षिण भारतापर्यंत गाजले, सुप्रसिद्ध अभिनेत्री वैजयंती माला यांचे ते आवडते गीत झाले होते. हिंदी चित्रपटसृष्टीतही २५ पटकथा लिहून गदिमांनी आपला ठसा उमटवला, व्ही. शांताराम यांचा 'दो आँखे बारह हाथ', 'नवरंग', गुंज ऊठी शहनाई, 'तूफान और दिया' हे चित्रपट गदिमांचेच ! अगदी गुरुदत्तच्या 'प्यासा' ची मूळ कथा असतो, राजेश खन्नाचा 'अवतार' असो वा अलिकडच्या अभिताभ बच्चनचा 'ब्लॅक' मूळ संकल्पना गदिमांच्याच लेखणीतून उतरलेली होती. हिंदीतल्या अनेक चित्रपटांना गदिमांच्या कथेचा आधार घ्यावा लागला आहे. सुप्रसिद्ध पटकथाकार व गीतकार 'गुलजार' गदिमांबद्दल बोलताना एकदा म्हणाले होते की, ''मला ग. दि. माडगूळकर म्हणण्यापेक्षा 'गदिमा' हेच नाव जास्त आवडतं. कारण गदिमा म्हटलं की ते मला, ''माँ की गोदी में'' सारखं वाटतं !

मराठी साहित्यात गदिमांनी कवी, कथालेखक, कादंबरीकार, नाटककार, संपादक अशा सर्व क्षेत्रात वावर केला. आरंभी वि.स. खांडेकर यांचे लेखनिक म्हणून काम केले. त्यांचे हस्ताक्षर खूप छान होते. तिथेच असताना त्यांना वाचनाची, लेखनाची गोडी लागली. पुढे त्यांची स्वत:ची 'सुगंधी वीणा','जोगिया', 'चार सांगीतिका', 'गीत रामायण', 'काव्यकथा','चैत्रबन', 'गीतगोपाल' गीतसौभद्र अशी काव्यनिर्मिती झाली.

गदिमांनी स्वातंत्र्यलढ्यातही भाग घेतला होता. खूप मोठ्या कुटुंबाची जबाबदारी, त्यात अठराविश्वे द्रारिद्रय यामुळे गदिमांनी स्वातंत्र लढ्यात प्रत्यक्ष उडी न मारता शाहिरी कवने, पोवाडे लिहून जनजागृती केली. सातारा, सांगली भागात प्रतिसरकारचा प्रचार करण्यासाठी शाहिर निकमांसारख्यांनी त्याकाळात गदिमांची कवने गाऊन स्वातंत्र्य लढ्यात रान ऊठवले होते.

गदिमांनी राजकारणासारख्या कोरड्या क्षेत्रातही मुक्त वावर केला. ते साहित्यिकांचे प्रतिनिधी म्हणून जवळजवळ १२ वर्षे विधान परिषदेचे नामनियुक्त सदस्य (आमदार) होते. ते जेव्हा विधानपरिषदेत भाषण करणार असायचे तेव्हा ते ऐकण्यासाठी विधान सभेतील अनेक आमदार खास त्यांचे भाषण ऐकण्यासाठी विधान परिषदेत येऊन बसत असत. गदिमांनी स्वतांत्र्य चळवळीत भाग घेतला होता. त्यामुळे त्यांची नाळ त्या वेळच्या काँग्रेस पक्षासी जोडलेली होती. तरीपण त्यांच्या मित्र-परिवाराच्या गोतावळ्यात सर्व जणांचा समावेश होता.

गदिमांना 'महाकवी' व 'आधुनिक वाल्मीकी' ही पदवी ज्याच्यामुळे प्राप्त झाली ते महाकाव्य गीत रामायण 'गीत रामायण' हा एकाच कवीने वर्षभर रचलेला एकाच संगीतकाराने संगीतबद्ध केलेला वर्षभर अखंडितपणे चाललेला आकाशवाणीच्या इतिहासातील एकमेव अभूतपूर्व असा संगीत कार्यक्रम ठरला रामायणात वाल्मीकींनी २८००० श्लोकांत रामकथा लिहली आहे. गीतरामायणाचे आजपर्यंत हिंदी, गुजराती, कोकणी अशा विविध भारतीय भाषेंमध्ये भाषांतर झालेले आहे. गदिमांनी श्रीकृष्ण चरित्रावर लिहलेले 'गीतगोपालही गीतरामायणाच्या तोडीस तोड आहे.

पुरस्काराच्या बाबतीत तर गदिमांची ''देता घेशील किती दोन करांनी तू'' अशी अवस्था होती. गदिमांना भारत

सरकारने 'पद्मश्री' (१९६९) हा किताब बहाल केला. ते 'संगीत नाटक अकादमी' व 'विष्णूदास भावे' सुवर्णपदक या पुरस्कारांचे मानकरी ठरले. १९६२ ते १९७४ अशी सुमारे १२ वर्षे ते महाराष्ट्र विधानपरिषदेचे सदस्यही होते. १९६९ ला ग्वाल्हेरला झालेल्या' अखिल भारतीय मराठी नाट्य संमेलनाचे अध्यक्षपद १९७३ साली यवतमाळ येथे भरलेल्या 'अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाचे' ते अध्यक्ष होते. त्यांच्या अनेक चित्रपटांना कथा, पटकथा, संवाद, गीते लेखनासाठी महाराष्ट्र राज्य चित्रपट पुरस्कार मिळाले. अनेक पुस्तकांना राज्य व केंद्र शासनाचे पुरस्कार लाभले. १४ डिसेंबर १९७७ म्हणजे मृत्यूच्या पराभवाचा दिवस कारण त्यांच्या हाती लागला तो केवळ गदिमांचा नश्वर देह इतकी मोठी अंत्ययात्रा पुण्याने फार क्वचित बघितली असेल. स्त्री, पुरुष, वृद्ध, राजकारणी कलावंत, अगदी, दप्तर-पुस्तके घेतलेल्या लहान मुलांपासून सर्वजण त्यात सामील झाले होते.

अनेक घरात त्या दिवशी चुली पेटल्या नाहीत, कारण गदिमा हे त्यांना त्यांच्या घरातलेच एक वाटत होते. पु.ल.देशपांडे गदिमा पुरस्कार घेताना म्हणाले होते की, ''आपल्या मनात जेथे पवित्र व सुंदर गोष्टी वास करतात. तेथे गदिमांचे स्थान आहे.''

गदिमांना केवळ ५८ वर्षाचे आयुष्य लाभले तरी ते आजही त्यांच्या असंख्य गाण्यांतून, साहित्यातून, चित्रपटातून गीतरामायणातून मराठी रसिकांच्या हृदयात विराजमान आहेत. अशा या थोर व्यक्तींनी आपल्या कथा, काव्य, या देशापलीकडे जाऊन पोहचल्या त्यांनी आपल्या संस्कृतीचा झेंडा परदेशात फडकवला !

गदिमांच्या कथा आता इंग्रजीत उपलब्ध होणार ! गदिमांच्या पुष्कळशा कथा या जागतिक दर्जाच्या असून त्या इंग्रजी या वैश्विक भाषेत गेल्या तर जागतिक दर्जाच्या या लेखकाची प्रतिमा प्रांताच्याच नव्हे तर देशाच्याही सीमा ओलांडून तेथील रसिकांच्या प्रेमाला पात्र होईल.मराठीतले हे साहित्य नवनीत जागतिक भाषेमध्ये पण 'अक्षय' वाडमय ठरेल आणि या साहित्य पारिजातकाचा सुगंध सदैव दरवळत राहिल.

एका तळ्यात होती बदके पिले सुरेख
होते करुन वेडे पिल्नल तयात एक
एके दिनी परंतू पिल्लास त्या कळाले
भय वेडे पार त्याचे वाऱ्यासवे पळाले ।
पाण्यात पाहताना चारूनिया क्षणैक
त्याचेच त्या कळाले ती राजहंस एक ।

कोकण-एक आनंददायी प्रवास

कु. अश्विनी शिवाजी चव्हाण
बी.सी.ए.भाग-१

मला पहाटे जाग आली ती आईच्या हाकेनेच, मी हलकेच डोळ उघडले तसा डोळ्यांवरती प्रकाश पडला डोळे मिचकावत आळस देत उठण्याचा प्रयत्न केला. पण हाडे गोठवणारी थंडी उठून देईल तर उठता येईल ना अंथरुणातून बाहेर निघूच वाटत नव्हतं. त्याच ऊबेत कायम राहवं असं वाटत होतं. जसं पक्ष्यांची पिल्लं घरट्यात आपल्या आईच्या कुशीत झोपतात अगदी तसं. परत एकदा आईची हाक आली तशी मी ताडकन उठले. आता ते प्रकाशाने मिचमिचणारे डोळे पूर्णपणे उघडले होते. घरात छोट्या भावाचा गोंगाट चालू होता. जेमतेम सकाळचे सात वाजले असतील. सूर्याचं पहिलं किरणही पडलं नव्हत. बाहेर पक्षांचा किलबिलाट चालू होता. मी खिडकी उघडली तशी बर्फासारखी वाऱ्याची झुळुक आत आली . ते दिवस हिवाळ्याचे होते. मी खिडकी लावली आणि स्वयंपाकघरात शिरले आई-बाबा लहान भाऊ आवरुन एकदम तयार होते.

आम्ही दिवाळीची सुट्टी मजेत घालवण्यासाठी मामाच्या गावी कोकणात जाणार होतो. खरं तर मी दरवर्षी मामाकडे जाण्याचा दिवस कधी येतो याचीच वाट बघत असते. त्या शांत वातावरणात कधी रमतेय असं होतं आणि अक्षरश: मी स्वयंपाकखोलीतच मामाच्या कोकणचं चित्र मनात रंगवतं होते. बाबांनी जेव्हा मला पटकन आवरण्यासाठी हाक दिली तेव्हा मी भानावर आले. जणू वेड लागलं होतं. त्या कोकणच्या लाल मातीत खेळायला !

मी तयार झाले. सगळ्यांनी आधीच आवरलं होतं पण माझा छोटा भाऊ दिपक काय पटकन तयार होत नव्हता बाबांना तर त्याला सवरनं कठीण झालं होतं. बाबांनी आईला बोलावलं आई खोलीत येताच दिपक जोमात तयारीला लागला. कारण एवढ्या सकाळी-सकाळी थंडीत आईचा फटका सोसणार होता का त्याला ? आमची आई म्हणजे रणरागिणी होती. आईची सावरासावर आणि आवराआवर झाली. आम्ही भाऊ-बहिणीने मिळून जेवढं सामान सुट्टीसाठी लागेल ते घेतलं आणि खोलीतून बाहेर आलो. जवळजवळ चार बॅग होत्या आमच्याकडे. आहो, मामाच्या गावची सुट्टी आहे सामान तर लागणारच ना ! आईने एकदा पूर्ण घर पाहिलं प्रत्येक खोलीत जाऊन दारे-खिडक्या बंद आहेत का? याची खात्री केली. झालं... एकदाची प्रत्येकाची स्वारी बसस्थानकाच्या दिशेने निघाली. मजलदरमजल करत करत आम्ही वाट जवळ करीत होतो.

आमच्या जवळ ओझं होतं. त्यामुळे चालणं थोडं कठीण होत होतं. दिपक मात्र ऐटीत एखादा साहेब निघाल्यासारखा निघाला होता. मध्येच कुठे तरी तो माझी खोड काढायचा आणि मी लगेच आई-बाबांना त्याची कागाळी करायचे. ते दोघेपण धमकवायचे दिपकला ''आगाऊपणा केलास तर दुसऱ्या बसमध्ये बसवून देईन'' मला हसू यायचं मात्र दिपक खजिल होऊन बसायचा कारण आईबाबांनी दाखविलेली भिती खरी ठरली तर... तसा आमचा प्रवास बस, रेल्वेने होणार होता. त्यात काय नवल नव्हतंच खरं. प्रवास म्हणजे हे सगळं येणारचं ना. शेवटी आम्ही बसस्टँडवर आलो. जीव भांड्यात पडला एकदाचा. मी लगेच ओझं खाली ठेवलं कारण हात खूप अवघडले होते ना !

आम्हाला आता बसस्टँड ते रेल्वेस्टेशनचा प्रवास सामान घेवून करायचा होता. स्टँडवरच आम्हाला आठ वाजले होते. लवकर बस मिळणं गरजेचं होतं कारण लगेच साडे आठला रेल्वे होती कोकणात जायला आणि ती गेली तर मग दुपारीच होती. आम्हाला आताची संधी घालवायची नव्हती. कारण लवकर कोकणाला आपलसं करायचं होतं. बाबा लगेच बस कितीला येईल विचारायला गेले. परत आल्यावर जे सांगितलं. त्यावर आमचा विश्वासच बसेना कारण रोज येणारी

बस पंधरा मिनिटं उशिरा येणार होती म्हणजे आम्हाला पंधरा मिनिटात स्टेशनवर पोहोचायचं होतं ते पण हे अवजड सामान घेवून वाट बघत राहिलो बसची तेवढ्यात आमची आली बसला खूप गर्दी, खूपच कमी वेळात त्या बसच्या बाजूने एवढी माणसं होती जणू काय गुळाच्या ढेपेला मुंगळेच चिटकलेत एवढे ! बसमध्ये असलेल्या माणसांना पण उतरु देत नव्हते. खूपच गर्दी वाढली होती. जिकडे-तिकडे गदारोळ. आरडाओरड खिडकीतून सामान आत टाकून बाकडी आधीच छापून ठेवण्याचा प्रयत्न चालू होता. बाबांनाही ही कल्पना आवडी लगेच बाबा ही धावले आणि आम्ही अवजड सामान घेवून दरवाजातून प्रयत्न करत होतो आणि बाबा खिडकीतून. दिपकला मात्र ही गर्दी सहन होईना तो चक्क रडायला लागला. तो रडतोय हे पाहून आई हळवी झाली. आता काय करायचं समजेना कारण सगळीकडे धक्का बुक्की चालू होती. कोण तरूण, कोण वयस्कर काही पाहत नव्हतं कोणी. बाबांनी लगेच दिपकला जवळ केले त्याला उचलून घेतलं त्याचे डोळे पुसले आणि बाबांच्या डोक्यात विचार आला की दिपकला खिडकीतून आत सोडू आणि बाबा ती कृती करु लागले.

मला जरा वेगळीच हुक्की आली. गंमतीची, मी दिपकला आईच्या धमकीची आठवण करुन दिली. दुसऱ्या बसमध्ये बसवायचं.. अशी मला कुठे माहित होतं तो लगेच मनावर घेईल झालं... पाय झाडू लागला मी नाही जाणार म्हणून तसंच बाबांनी त्याला बसवलं आत. हळूहळू गर्दी आत गेली आम्ही पण आत गेलो. आम्हाला मात्र बसायला जागा होती. ऐसपैस कारण बाबांनी व्यवस्थाच तशी केली होती ना... कोण बसले होते. कोण उभा राहिले होते. तेवढ्यात कंडक्टर काका आणि ड्रायव्हर काका आले आणि बेल मारताक्षणीच आमची बस सुसाट सुटली. मला एकंदरीत बसचा प्रवास आवडायला लागला होता. मी खिडकीच्या बाजूला बसले होते. शेजारी आई होती. पाठीमागे बाबा दिपक बसले होते. बस हेलकावे खात, धक्के खात, थांबत चालली होती. माझी नजर मात्र बाहेरच्या निसर्गाकडे जणू काही तो निसर्ग मला बोलावतोय गवसणी घालतोय. मला कवेत घेण्याचा प्रयत्न करतोय असं मला वाटू लागलं. मी आपली झाडांना पाहून कविता म्हणू लागले...

''वाऱ्याच्या झोकावर
डोलत राहतोस तू
सर्वांच्या सुख:दुखाचा
साक्षी असतोस तू !''

जणू काय मला बाहेर जाणाऱ्या झाडांचा हेवाच वाटत होता. जिकडे नजर टाकावी तिकडे झाडे. कधी एका रांगेत, कधी खूप झाडे एकत्र येवून त्याला जंगलाचं स्वरुपच यायचं. मला प्रत्येक झाडाचा हेवा वाटायला लागला होता. हिवाळ्याचे दिवस असल्याने पानांची गळती झाली होती. झाडावर असलेली पाने जणू त्या झडलेल्या पानांना वाकुल्या दाखवत होती. एकंदरीत सर्वच वातावरण भारावून टाकणारं झालं होतं. माझं लक्ष काय खिडकीतून हटतचं नव्हतं. तेवढ्यात माझ्या काळजाचा ठोका चुकला कारण माझं लक्ष घड्याळाकडे गेलं होतं. रेल्वे यायला पाच मिनिटं उरली होती आणि आम्हाला जायला अजून दहा मिनिटांचा अवकाश होता मी आता पूर्णपणे निसर्गाच्या सानिध्यातून बसच्या सानिध्यात आले. बसमध्ये अजून गदारोळ चालू होता. कंडक्टर तिकिट काढण्यासाठी गर्दीतून वाट काढत होता. कारण गर्दी खूप होती. म्हाताऱ्या बायकांची तर किलबिल चालूच होती. मी सर्वांकडे एकटक पाहत होते. तेवढ्यात माझं लक्ष बसमध्ये उभा राहिलेल्या जोडप्याकडे गेलं. त्यांच्या सोबत तीन मुलं होती. दोन छोटी आणि एक थोडसं मोठं होतं. त्यांचा वेश थोडासा गचाळच वाटला मला. त्या बाईने त्या मुलाचं आवरलं ही नव्हतं आणि महत्वाचं म्हणजे तीच्या काखेत असलेलं लेकरु तर अर्ध्या कपड्यावर, विस्कटलेले केस अशा अवस्थेत होतं. मला खूप वाईट वाटलं. माझ्या डोळ्यांनी मात्र कधी अश्रूंची जागा घेतली कळलंच नाही. मला त्यांची स्थिती पहावतच नव्हती. त्या बाईचा नवरा दारुडा होता. तो अधून मधून एखाद्या मुलाला फटका देई, शांत उभा रहा म्हणून ओरडे. त्याची बायको वाद घालायची पण डोळे मोठे करून तो त्याचा धाक दाखवायचा मी त्याच्याकडे पाहून हाच विचार करत होते की एवढा मागासलाय का आपला भारत...? ही माणसं निटनिटकी का राहत नाहीत ? पण शेवटी हा पण विचार यायचा की परिस्थिती हताश करत असेल.

हळूहळू बसमधील गर्दी ओसरली आता सगळेजण मोकळा श्वास घेवू लागले. बस गतीने धावू लागली आता ती पाच मिनिटे पण निघून गेली होती. मला भिती वाटायला लागली की रेल्वे गेली तर मामाकडे पोहोचायला नक्कीच उशीर होईल या कल्पनेनं मला रडू कोसळलं होतं. शेवटी बस स्टेशनवर पोहोचली. आम्ही खाली उतरायला लागलो. खाली उतरत असताना एक छोटीशी मुलगी माझा हात ओढू लागली. मला खूप छान वाटलं. मी एक स्मित हास्य देवून तिला निरोप दिला. घाईघाईने स्टेशनच्या दिशेने पावले टाकू लागलो प्रत्येक पानवलासोबत काळीज धडपडत, धडधडत होतं. बाबा लगेच चौकशी करायला गेले. तर स्टेशनमास्तरांनी सांगितलं रेल्वे अर्धा तास उशिरा येणार आहे. मला मनात खूप आनंद झाला. पण तो थोडावेळच टिकला. कारण अर्धा तास रेल्वे उशिरा

येणार होती. या कारणामुळे कितीतरी जणांची महत्त्वाची कामे रखडणार होती. या विचारांनी माझं मन निराश झालं होतं. त्यांच्या दु:खा पुढे मी माझ्या कोकणच्या आनंदाला नमतं केलं होतं.

सगळेजण रेल्वेची वाट पाहत बाकड्यावर बसून राहिलो. बाबा तिकिट घेऊन आले. बाबा येता क्षणीच दिपक बाबांकडे खाऊ पाहिजे असा हट्ट करु लागला. बाबा त्याला घेऊन गेले. मलाही थोडी उत्सुकता लागली होती सगळ्याची. मी पण बाबांसोबत गेले. खाऊ घतेला परत यायला लागलो तेवढ्यात माझी नजर एका झाडाकडे गेली. त्या झाडावरती एक माकड आणि त्याचे पिल्लू होते. पिल्लू त्याच्या पोटाला अगदी कवटाळून बसले होते. जणू काही प्रवाशांची टेहळणीच करतंय असं. आम्ही जावून परत बाकड्यावर बसलो पण माझी नजर काय त्या माकडांवरुन हटत नव्हती. मी त्यांचे निरीक्षण करत होते. थोड्याच वेळात एक भला मोठा मरकडांचा कळप पिथे आला. मला एका माकडांचं खूपच नवल वाटलं. ते काय करायचं झाडावरुन खाली उतरायचं प्रवाशांवर नजर टाकयचं. कोणाच्या हातात काय खायला आहे ते पहायचं आणि हळूच त्याच्या हातातून हिसकावून झाडावर पळत सुटायचं. मला तर तो प्रसंग खुपचं छान वाटला.

माकडांना आपण पण खायला द्यावं असं वाटलं. आई बाबांची परवानगी घेवून मी गेले सुद्धा. मी त्यांना खाऊ दिला. तशी सगळी माकडं पळत माझ्या दिशेने आली. मी जीव मुठीत धरुन एका जागी खिळून राहिले. पण त्यांनी मला काहीच इजा केली नाही. माझ्या जवळचा खाऊ घेवून गेली पण झालं असं की तो खाऊ त्यांना पुरेसा वाटेना. एकमेकांमध्ये भांडू लागली. ओरडू लागली एकमेकांना ओरबडू लागली. पण या सर्वांमध्ये त्या छोट्या पिल्लाचे हाल झाले आणि ते बिचारे खाली पडले. येवढ्या उंच झाडावरुन पडता क्षणीच माझ्या काळजात धस्स झाले. मला असं वाटत होतं की कशाचाही विचार न करता पळत जावून पिलाला उचलून घ्यावं ही कल्पना कृतीत उतरवणार तेवढ्यात आमच्या रेल्वेची वेळ पुकारली. रेल्वे लगेच सुटणार होती. आई बाबांनी मला लगेच बोलावलं. मी ओलवलेले डोळे घेवून त्या दोघांच्या दिशेने पाऊलं टकात होते. माझ्या पावलांची गती मंदावली होती. माझ्या पावलांची मंदावून चालणार नव्हतं, काय करु सुचत नव्हते. तशीच गेले, सामान घेतलं आणि आईबाबांसोबत रेल्वेत बसले. मला खूप रडू येत होतं. गाल लालेलाल झाले होते. अंग थरथर कापत होतं. नकळत माझ्या हातून एक गुन्हाच घडला होता. मनात विचार चालू होते. एक तरी नजर त्या दिशेने टाकावी म्हणून टाकली तर त्या पिल्लाची आई त्याला जवळ घेवून बसली

होती. यामुळे मन सुखावलं होतं थोडं पण अपराधीपणाची भावना मात्र सतावत होती. आता रेल्वे चालू झाली. मी विचारात गढून गेले होते. पण माझं निम्म लक्ष बाहेरच्या निसर्गाकडे होतं. तिच झाडे, तेच प्राणी-पक्षी मन हेलावून टाकणारे होते. पण नक्की आनंदी होवू की दु:खी हेच कळत नव्हतं. पण थोड्या वेळाने का होईना दु:खाचं रुपांतर सुखात झालं. रेल्वे धावत होती. आम्हाला कोकणात पोहोचायला अजून दोन तास लागणार होते. मला तर खूप मजा येत होती. ही रेल्वे अशीच अखंड चालू रहावी वाटत होतं. हळूहळू सर्वजण झोपेत गुंग झाले. मला मात्र झोपच येत नव्हती. माझ्या मनात खूप विचाराचं थैमान चालू झालं.

कधी एकदा सर्वांना भेट देतेय असं झालं होतं आणि खुदकन मनात हसू येत होतं. तेवढ्यात माझं लक्ष समोर समोर गेलं. एका बाकड्यावर एक बाई आणि माणूस बसले होते. अनोळखीच असावेत ते बहुदा. त्या बाईला झोप लागली होती आणि सगळे झोपले होतेच रेल्वेत पण तो माणूस त्या बाईच्या पिशवीकडे सारखा पाहत होता. काहीतरी खूप महागडं असणार त्यात हे त्याच्या कृतीवरुन लक्षात येत होतं. कोणाचं लक्ष नाही ना ? हे बघून त्यानं पिशवीत हात घातला आणि खूप मोठ गाठोडं बाहेर काढलं आणि पळू लागला तेवढ्यात मी पायात पाय घालून त्याला पाडलं आणि सर्वांना जागं केलं. सर्वांना जाग आली आणि तो चोर पकडला गेला. सर्वांनी मला शाबासकी दिली. आई बाबा तर खूप खूश झाले. मी मात्र हवेत होते.

बघता-बघता कोकण आलं होतं. त्या लाल मातीनं जीवाला वेड लावलं होतं ना ! उतरत्या छपराची घरं लक्ष वेधून घेवू लागली होती. जिकडे पहावं तिकडं नारळाची झाडं दिसत होती. खूप मजा येत होती. आम्ही सर्वजण रेल्वे थांबल्यावर उतरलो आणि सामान घेवून मामा कधी घ्यायला येतोय याची वाट पाहत राहिलो. कारण मला सगळ्यात आधी माझा सुख:दुखानी भरलेला सर्वात आवडता प्रवास आजीला सांगायचा होता ना !

चित्रपट व युवापिढी

कु. पूजा विनोद पटेल
बी.कॉम.भाग-२

चित्रपटामुळे समाज घडतो की बिघडतो ?

हा या कलेच्या उगमापासून विचारला जाणारा प्रश्न? चित्रपटांत दाखवण्यात येणारी हिंसा, प्रणयदृश्ये, गाणी, नृत्ये, संवाद या सर्वांवर वेळोवेळी चर्चा होत आली आहे. या चर्चेचा त्याला समाज माध्यमांतून मोठे व्यासपीठ लाभले आहे. त्यामुळे अलीकडे कोणताही नवीन सिनेमा येण्याआधीपासूनच त्याची चर्चा, त्यावरील वाद, त्याच्याशी संबंधित किस्से समाज माध्यमांतून समोर येत असतात. यावर होणाऱ्या चर्चेत युवापिढी सर्वाधिक आघाडीवर असते.

आजच्या काळात चित्रपटाचं परीक्षण करायला त्या कलेचा आवाका, तंत्राची माहिती, चित्रपटांचा इतिहास असं माहिती हवं, असं म्हटलं जातं आधीच्या काळात असे काही नव्हते वेळ बदलली की, सर्वकाही नवीन असते ते वेळेनुसार दिवसेंदिवस त्यात बदल होत आहेत. आजची युवापिढी अशा तंत्रशुद्ध परीक्षणाच्या भानगडीत न पडता त्यातून मनाला जे भावतं, भिडतं यावर भाष्य करते.

अलीकडेच लोकप्रिय ठरलेला 'सैराट' चित्रपट अशाच चित्रपटांपैकी एक या चित्रपटानंतर समाजमाध्यमांतून सुरु झालेली चर्चा संपण्याचे नाव घेत नाही. या पार्श्वभूमीवर चित्रपटांचं समाजातलं आणि युवापिढीसमोरचे नेमके स्थान काय, त्याचा कितपत परिणाम समाजावर होतो, त्यातून घेण्यासारखं आणि टाकण्यासारखं किती असतं, हे जाणून घेण्यासाठी 'लोकसत्ता ठाणे' ने कट्यावरची गोलमेज, हे माध्यम निवडले.

चित्रपट हे एक प्रभावी माध्यम असले तरी त्याच्यामुळे समाज घडतो किंवा बिघडतो असे म्हणणे अयोग्य ठरेल, असे मत आजच्या युवापिढीचे आहे. दोन-अडीच तासांच्या चित्रपटांचा प्रभाव मर्यादित असतो. प्रत्यक्षात त्यापेक्षा कितीतरी जास्त घटकांचा प्रभाव युवापिढीच्या आयुष्यावर असतो. संस्कार, परंपरा, रुढी आणि समाजातील वास्तव या सगळ्या गोष्टी चित्रपटांपेक्षा अधिक परिणाम करतात, असे युवापिढीला वाटते काही चित्रपटांचा परिणाम दिर्घकाळ राहत असला तरी तो आयुष्याची दिशा ठरवत नाही. त्यामुळे चित्रपट पाहत असताना तो मनोरंजन म्हणून पाहणे अधिक योग्य आहे, असा सूर युवापिढीचा आहे.

चित्रपट पाहून त्यातील आशय सत्य मानणारा एक वर्ग आपल्याकडे आहे. त्याचप्रमाणे चित्रपटात दाखवलेले प्रसंग, चित्रित केलेली स्थळे केवळ चित्रीकरण आहे. तो एक आभास आहे, ते सत्य नाही. हे माहिती असूनही बहुतेक युवा प्रेक्षक वैयक्तिक आयुष्याची चित्रपटाशी सांगड घालतात. दिवास्वप्नात रमतात. काही वेळापुरते हे ठीक असते. मात्र त्याचा दीर्घकाळ प्रभाव राहात असेल, तर करिअरसाठी तो धोकादायक ठरु शकतो. त्यामुळे चित्रपट पाहताना पाहणाऱ्याचा दृष्टिकोन काय आहे, यावरच त्याचा प्रभाव ठरतो.

चित्रपट पाहण्याचा प्रत्येकाचा दृष्टिकोन वेगळा असतो. अनेक चित्रपट वेगवेगळे आशय घेऊन प्रेक्षकांसमोर येत असताता. काही चित्रपटांतील विषयांचा समाजाच्या व युवापिढीच्या मनावर परिणाम होत असतो. चित्रपटांची कथा प्रेक्षकांच्या नजरेतून कशी पाहिली जाते. यावर हा परिणाम पोषक की घातक हे ठरु शकते. वयोगटानुसार आशयाचा प्रभाव प्रेक्षकांवर पडतो. यामुळे एकच चित्रपट वेगवेगळ्या वयातील प्रेक्षकांना नवीन शिकवत असतो.

आपल्या समाजात आणि कुटुंबामध्ये आपण ज्या गोष्टीवर कधीच बोलू शकत नाही. अशा गोष्टी चित्रपटांच्या माध्यमातून सहजपणे उलगडलेल्या असतात. दिग्दर्शकाला समाजातील याच गोष्टींवर प्रकाश टाकायचा असतो. यामुळे समाजामध्ये त्या वाईट चालीरितींबद्दल व्यापक चर्चा होऊन अशा कुप्रथा बंद होण्यास चित्रपट योग्य माध्यम ठरू शकते.

चित्रपटामध्ये दाखवलेल्या गोष्टी केवळ वैयक्तिक पातळीपुरत्या घ्यायच्या तर त्यातून कुटुंबातील संवाद वाढू शकतो. जे आजच्या युवापिढीसाठी खूप महत्त्वाचे बनले आहे. त्यामुळे चित्रपटांच्या समाजावर चांगलाच परिणाम होत असतो.

चित्रपटाचे आशय आणि विषय काय आहेत, यावरुनच समाजावर त्याचे होणारे परिणाम ठरत असतात. चांगल्या आशयाचे चित्रपट चांगल्या पद्धतीने विचार करायला भाग पाडतात. मात्र हा प्रभाव खूप दिवस राहतो, असे नाही. एका ठराविक वेळेनंतर हा प्रभाव संपतो चांगले चित्रपट मात्र आयुष्यभर लक्षात राहतात. मनाला आनंद देत राहतात.

चित्रपटांचा समाजमनावर पोषक आणि घातक असा दोन्ही प्रकारे परिणाम होतो. चित्रपटांचा आशय, त्याची मांडणी आणि प्रेक्षकांची मानसिकता यावरुन समाजावर होणारा परिणाम ठरत असतो. त्यामुळे होणारे परिणाम हे त्या-त्या चित्रपटाच्या आशयावर किंवा त्या आशयाबद्दलच्या प्रेक्षकांच्या जाणिवेवर अवलंबून असतो. उदा: आपण जेव्हा एखादी प्रेमकहाणी असलेला चित्रपट पाहतो. त्यावेळी आपण एक वेगळ्या अंगाने विचार करतो. मात्र, जेव्हा तोच चित्रपट आपण पालकांसोबत पाहतो, तेव्हा त्यावर चर्चा होते आणि एक वेगळाच पैलू उलगडतो.

चित्रपट हा कायमच समाजाचे प्रतिनिधित्व करत असतो किंवा घडणाऱ्या गोष्टींवर भाष्य करत असतो. काही गोष्टी सिनेमामध्ये दाखवल्या जातात. त्यापेक्षा खूप वेगळ्या असतात. सध्या चित्रपटांच्या माध्यमातून दाखवल्या जाणाऱ्या आधुनिकतेचे लोक अनुकरण करतात. परंतु आधुनिकता ही केवळ पेहरावातून नाही तर वृत्तीमध्ये दिसली पाहिजे. कृतीतून आधुनिकता येण्यासाठी विचारांना चालना देणे गरजेचे असते. चित्रपट हे आपल्या विचारांना चालना देणारे उत्तम माध्यम आहे. चित्रपटांमधून मांडण्यात आलेल्या अनेक चांगल्या विचारांचेही आपण अनुकरण करु शकतो.

तरुणांच्या किंवा युवकांच्या दृष्टिकोणातून विचार करता चित्रपटात प्रबोधन आणि मनोरंजन या दोन्ही गोष्टी महत्त्वाच्या ठरतात. केवळ आशय, कथा, मांडली तर कदाचित युवापिढी अशा चित्रपटांकडे आकर्षित होणार नाही. मनोरंजन मूल्य महत्त्वाचे आहेत. पण त्याबरोबरीनेच नकळतपणे प्रबोधन करणारे चित्रपट आशयधन असतात. त्यात ज्ञानरंजनाचा समतोल राखला जातो. ज्येष्ठांसह तरुणही अशा चित्रपटांकडे आकर्षित होतात. याचा अर्थ, केवळ आशयात्मक किंवा कलात्मक चित्रपटांची निर्मिती होऊ नये असा नाही. अनेक चित्रपटांनी प्रबोधन आणि मनोरंजनाच्या समतोल साधलेला दिसून येतो.

''चित्रपट,
विचार व्यक्त करण्याचे साधन
चित्रपट,
संवाद साधण्याचे माध्यम
चित्रपट,
माणसावर वार करण्याचे दुधारी अस्त्र''

युवकांना चित्रपटांमध्ये मनोरंजन आणि प्रबोधन या दोन्हीची सांगड घातलेली असायला पाहिजे असते. चित्रपटातून केवळ प्रबोधन झाले तर ते चित्रपट कोणी बघायला जाणार नाही. मात्र त्याच चित्रपटात मनोरंजन असेल तर चित्रपट आपोआप बघितला जातो. यामुळे मनोरंजनाबरोबरच एक नवा विचार घेऊन नागरिक सिनेमागृहाबाहेर पडतात.

युवापिढीसाठी बहीण-भाऊ, आई-वडील आणि अन्य नातेसंबंध समजून घेण्यास चित्रपट अधिक उपयुक्त ठरतो. चित्रपट मनोरंजनात्मक असल्यास त्याचा चांगला प्रभाव होतो. मनोरंजनात्मक चित्रपटांमधूनही चांगले संदेश दिल्यास चांगले समाजमन घडण्यास मदत होऊ शकते.

चित्रपट निर्मिती केवळ नफा मिळवण्याच्या उद्देशाने केली जाते. त्यामुळे त्यातून केवळ प्रबोधन करण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही. चित्रपट हे केवळ मार्केटिंग असते. एखाद्या उत्पादनाची विक्री करण्याचा प्रयत्न त्यातून केला जातो. चित्रपट हे सुद्धा एक उत्पादन असून ट्रेलर, संगीत आणि

विषयाच्या जाहिरातीवरुन त्याचे पूर्णपणे मार्केटिंग करुन ते प्रेक्षकांच्या गळी उतरवले जाते. प्रेक्षकांमध्ये युवापिढीचा मोठ्या प्रमाणावर समावेश होतो. त्यामुळे चित्रपट पाहून समाज किंवा युवापिढी घडते किंवा बिघडते असे म्हणणे चुकीचे ठरेल.

पूर्वी केवळ मनोरंजन म्हणून चित्रपट पाहिले जात होते. मात्र आता चित्रपट प्रदर्शित होण्याआधी आणि चित्रपट प्रदर्शित झाल्यानंतर विविध वृत्तपत्रांतून प्रसिद्ध होणारे समीक्षण वाचले की युवापिढीला अभ्यासाच्या दृष्टिने चित्रपट पहावा, असे जाणवते. पडद्यावर दिसणाऱ्या कथानकामागे दिग्दर्शकाचा काय हेतू आहे, हे समजून घेण्याचा प्रयत्न चिकित्सक वृत्तीने करता येतो. लघुपट निर्मितीसाठी युवापिढीला शोधावे लागणारे बारकावे चित्रपटाच्या माध्यमातून अभ्यासता येतात. मनोरंजनासाठी चित्रपट अशी प्रेक्षकांची, युवकांची मानसिकता असल्याने बहुतेक वेळा चित्रपट अभ्यासाच्या दृष्टिने न पाहता केवळ मनोरंजन याच दृष्टिन पाहिला जातो.

एखाद्याच्या वैयक्तिक आयुष्यात किती लक्ष द्यावे याचा विचार करणे गरजेचे आहे. नायक किंवा नायिका त्या सिनेमापुरते मर्यादित असतात. सामान्य आयुष्य जगताना ती आपल्यासारखी माणसे असतात. युवापिढीला हे लक्षात आले पाहिजे. नायक आणि नायिका त्याच्यासारखेच युवक असतात. त्यांनाही आपल्यासारखीच सुख:दु:खे अडीअडचणी असतात. त्यांनाही बरेच काम करावे लागते. आजच्या युवापिढीला असे वाटते की, नायक किंवा नायिकांचे आयुष्य किती चांगले असते. त्यांचे आयुष्य आपल्यापेक्षा वेगळे असते, पण तेही आपल्यासारखेच असतात. उलट, त्यांच्याहून आपले आयुष्य खूप चांगले असते. आपण आपल्या मनाला वाटेल ते करु शकतो पण ते करु शकत नाहीत. त्यांना मिडियापासून सांभाळून सगळे करावे लागते.

हिंदी सिनेमांमध्ये पूर्वीपासून प्रेमकथा दाखविण्याची प्रथा आहे. आताही त्यात फारसा फरक पडलेला दिसत नाही. हातावर मोजण्याइतके चित्रपट काहीतरी वेगळा आशय देण्याचा प्रयत्न करतात. खरे तर कुठल्याही कलेची भाषेशी तुलना होऊ शकत नाही असे माझे प्रामाणिक मत आहे आणि प्रेमकथामुळे युवापिढीवर वाईट संस्कार होतात तसेच, प्रेमकथावर आधारित चित्रपट युवापिढीला आकर्षित करतात.

युवापिढीने चित्रपट पालकांसोबत पहावा का मित्र-मैत्रिणीबरोबर पहावा? हा प्रश्न सर्वांना पडतो. पण चित्रपट पालकांबरोबर पहिला काय किंवा मित्र-मैत्रिणींबरोबर पहिला काय, चित्रपटाचा आशय ओळखणे अतिशय गरजेचे आहे. पालकांबरोबर चित्रपट पहिल्यानंतर चांगली चर्चा होणे गरजेचे

आहे, तर मित्र-मैत्रिणींबरोबर चित्रपट पाहताना सिनेमातील चुकांबरोबर आवडलेल्या गोष्टी बोलण्याने सिनेमा समजण्यास अधिक मदत होते.

एखाद्या चित्रपटाच्या नायक किंवा नायिकांमध्ये युवापिढी स्वत:ला पाहते का ? बरेच चित्रपट हे बोलके असतात. जे प्रसंग आपल्या आयुष्यात सहज घडणारे असतात किंवा काही घडून गेलेलेही असतात असा एखादा प्रसंग पाहताना 'अरे हे आपल्या बाबतीत घडले आहे. असे वाटते आणि आपण त्या चित्रपटाशी एकरूप होतो.

एखादा चित्रपट कसा आहे, हे ज्याचे त्याने ठरवायचे असते. समाज माध्यमांचा चुकीचा वापर करुन चित्रपटांच्या प्रसिद्धीला वेगळ्या कलाट्या देणारा वाईट प्रसार थांबवला पाहिजे. हे केवळ चित्रपटांपुरतेच मर्यादित न राहत सगळ्याच गोष्टींमध्ये ही काळजी युवापिढीने घेतली पाहिजे.

वास्तविकदृष्ट्या चित्रपट हे कोणत्याही देशाच्या व समाजाच्या विविध काळातील संस्कृतीचे वाहक आहेत कधी-कधी याचे दुष्परिणाम ही समाजावर होतात. पण कोणतीही गोष्ट स्वत: चांगली वा वाईट राहत नाही तर तिचा प्रयोग कसा केला जातो. यावर तिचे चांगले किंवा वाईटपण अवलंबून असते. आता बऱ्याच चित्रपटात अश्लिल दृष्यांचे प्रमाण वाढले आहे. द्विअर्थी, अभद्र शब्दांचा वापर, धुम्रपान करतानाची दृश्ये यांचे प्रमाण वाढत आहे. त्याप्रमाणे चित्रपट मनोरंजनासोबत युवापिढीचे व्यसनाचे साधन बनले आहे. ज्याचा समाजावर प्रतिकूल परिणाम होत आहे.

समाजाच्या समोर काही चित्रपटांतून चूकीचा आदर्श निर्माण केला जात आहे. चित्रपटांचा योग सामाजिक उपयोग व्हावा म्हणून सेंसॉर बोर्डाची स्थापना करण्यात आली आहे. नेमके काय योग्य व काय अयोग्य आहे. कोणत्या दृश्याला कात्री लावावी याची निश्चित नियमावलीच नसल्याने सेंसॉर बोर्डाने काही दृश्यांना कात्री लावण्याचा आदेश दिला किंव 'अ' प्रमाणपत्र चित्रपटाला दिले की प्रकरण न्यायालयात जाते. तिथे संबंधित दृश्य हे कथेची गजर म्हणून असणे कसे आवश्यक आहे हे न्यायालयाला पटवून देण्यात दिग्दर्शक यशस्वी होतात आणि सेंसॉर बोर्ड हारते.

जर आपण आपल्या कर्तव्याचा योग्य वापर केला तर सामान्य जनतेत जागरुकता. ज्ञान यांचा प्रसार चित्रपटांच्या माध्यमातून यथोचित होवू शकतो. चित्रपटांतील शब्दांवर युवापिढी शिकत असते. आपले हे कर्तव्य आहे की, समाजात जनजागृती करण्यासाठी, जीवनाच्या प्रती योग्य दृष्टीकोन निर्माण करण्यासाठी या चित्रपट माध्यमाचा आपण योग्य उपयोग केला पाहिजे.

समाजाच्या घटनांमागची कारणं शोधताना एक तरी बोट चित्रपटांकडे येतंच. चित्रपट आणि मालिका तरुणाईवर परिणाम तर करतातच पण तो नकारात्मक की सकारात्मक याबद्दल कायमच वाद होतात. मात्र तरुणाईचं मत विचारल्यावर ते म्हणतात. दोष कलाकृतीचा नाही तर तिचं अंधानुकरण करणाऱ्यांचा आहे. नकारात्मक गोष्टीचं आकर्षक जास्त असतं असं म्हणतात ते खरच आहे. कारण चित्रपट मधून नकारात्मक गोष्टी घेतल्या जातात. कारण अशाच गोष्टीचं पोश्टरबाजी, प्रदर्शन करुन आपली तिजोरी भरली जाते. एखादा तर यातून काय आदर्श घेणार ? त्यामुळे अशा गोष्टींचे अनुकरण केले जाते. सद्यस्थितीत चित्रपट हे मनोरंजनासाठी न काढता, केवळ निव्वळ नफा मिळवण्याच्या हेतून काढले जातात. असे युवापिढीचे मत आहे.

सलमान सारखी बॉडी झाली की, गड जिंकला, रणबीरसारखा ड्रीम बॉय मिळाला की आयुष्य सार्थकी लागलं. आजकाल प्रत्येक युवापिढीची ही स्वपप्नं आहेत. सध्या बुद्धिमत्तेपेक्षा सौंदर्याला प्राधान्य दिलं जातं. या चौकटीत बसण्यासाठी लोक नको ते प्रयत्न करत आहेत. सर्जरी, व्यायाम, मेकअप हे उद्योग करत बसतात. लोकांच्या राहणीमानावरही सिनेमांचा परिणाम होतोच आहे. या सगळ्या आपल्या शरीरावर तर परिणाम होतच आहे. पण आपली मानसिकता ही ढासळत आहे. सत्याला सिनेमांच्या स्वप्नांनी झाकलयं. आपल्या वास्तविकता आणि काल्पनिकतला फरकच कळत नाही. एकटेपणा, वैफल्य, खिन्नतेने आपल्याला धरून टाकाल्यावर चित्रपट बघणेहा आधार वाटायला लागतो.

चित्रपटातून नेहमीच आपल्याला चांगलाच संदेश मिळतो असं नाही. पण त्यातून आपण आपल्याला आवडेल तेच घेतो. काही चित्रपट युवापिढीच्या बुद्धिला चालना देणारेसुद्धा असतात. चित्रपट बघताना काही पात्रांमध्ये लोक इतके गुंततात की, त्यांना बाकीच्या गोष्टीचे भानच नसतं. इतकंच काय तर त्यांच्याप्रमाणे वागायला लागतात. अनुकरण करण्यावरही काही मर्यादा असायला हव्यात.

पूर्वी मालिका आणि चित्रपटांकडे मनोरंजनाचं साधन म्हणून पाहिलं जात असे पण सध्या चित्रपट हे प्रेक्षकांच्या जीवनाचा अमूलाग्र भाग झालेत. जीवनात घडणाऱ्या प्रत्येक गोष्टीची तुलना आपण चित्रपटाशी करतो. चित्रपट प्रदर्शित झाल्यानंतर समाजात घडणारी प्रत्येक गोष्ट ही त्या चित्रपटाचा परिणाम आहे असाच आरोप करण्यात येतो. चित्रपटामध्ये दाखवली जाणारी जीवनशैली अनुभवण्यासाठी त्यामध्ये दाखवल्या जाणाऱ्या मार्गांचा अवलंब केला जातो. अशामुळे अपयश आल्यास नकारात्मक मार्ग स्विकारला जातो. मग पुढे त्या अपयशाचे गुन्हात रुपांतर होते. मग चोराच्या उलट्या बोंबा या म्हणीप्रमाणे चित्रपटांचा समाजावर परिणाम होतोय अशी ओरड ऐकायला मिळते.

लहानपणापासून प्रत्येकाला चित्रपटाचं आकर्षण असतं. आपल्या आवडीचे नायक-नायिका. त्यांची

कामगिरी पाहण्यास प्रत्येकाला उत्सुकता असते. कॉलेज कट्टा, मित्र-मैत्रिणी, नवीन चित्रपट येताच तो पाहण्याची उत्सुकता सर्वांनाच लागलेली असते. त्यातील गाणी, प्रेमाची भाषा, शब्दसंवाद त्यातील घडणारे प्रसंग याचे अनुकरण लहान मुलांपासून ते वयोवृद्ध सर्वच करतात. पण मुळात चित्रपट आपलं मनोरंजन करण्यासाठी किंवा एखादा सामाजिक संदेश पोहचवण्यासाठी असतात. याचा विसर सगळ्यांना पडतो. मग त्यातील काही दृश्ये युवा पिढीला आकर्षित करु शकतात.

युवापिढींमध्ये चित्रपट आणि मालिका यांची चांगलीच क्रेझ दिसून येते. चित्रपट आणि मालिका यांच्यातील कलाकार नेहमीचे आपले मनोरंजन करण्याचा प्रयत्न करीत असतात. साधारणत: चित्रपट आणि मालिका आपल्या मनोरंजनासाठीच असतात. पण कितपत त्याचे अनुकरण करावे ? हे सर्व आपल्या प्रत्येकाच्या दृष्टिकोनावर अवलंबून असतं.

मला स्वत: चित्रपट बघण्याची प्रचंड आवड आहे. सामाजिक संदेशे देणारे सिनेमे मला फार आवडतात. आपलं म्हणणं समाजापुढे मांडण्यासाठी किंवा काहीतरी सामाजिक संदेश देण्यासाठी चित्रपट हे एक उत्तम माध्यम आहे. चित्रपट तरुणाईला बिघडवतोय असं मला अजिबात वाटत नाही. मुळात चित्रपटाचा हेतू काय आहे. हे लक्षात घेणं मला अधिक महत्त्वाचं वाटतं. आपण कोणत्या हेतूने एखादा चित्रपट बघतोय हे देखील तितकंच महत्त्वाचं आहे. काही अपवादा सोडले तर आजच्या युवापिढीला चांगलं आणि वाईट यामधील फरक समजतो. त्यामुळे चित्रपटांमुळे नकारात्मक परिणाम होतो असं मला बिलकुल वाटत नाही.

मालिका, चित्रपट मनोरंजनापुरते मर्यादित राहिले नाहीत. उलट, समाजमनावर खोलवर परिणाम करतात. हे खरं आहे. मग बरे-वाईट परिणाम होतात. पण त्यासाठी सरसकट चित्रपटांना दोष देणं चुकीचं आहे. सिनेमा समाजमनाचा आरसा आहे. जर आरश्यात दिसणारे प्रतिबिंब वाईट असेल तर दोष आरशाचा नाही. सोयीस्कररित्या समाजातील वाढत्या नकरात्मकतेचं खापर चित्रपटावर फोडण्यात येतं.

समाजातील नकारात्मक घटकांचे मूळ चित्रपट नसून वाढती व्यसनाधीनता, मूल्यसंस्कारांचा अभाव आहे. समाजातील नकरात्मक घटनांचे खापर आपण चित्रपटांवर फशेडून गुणी लेखकांचा बळी घेतला जातो. चित्रपटांचे गारुड अलिकडेच वाढलं आहे. पण समाजात नकरात्मक चित्रपटरुपी दुधारी हत्याराचा वापर कसा करायचा हे शेवटी आपल्यावर अवलंबून आहे.

चित्रपट हा एक समाजामध्ये घडणाऱ्या घटनांचं प्रतिबिंब असतो. मुळात कलाकृती बघायला शिकणं ही पण एक कला आहे. प्रत्येक चित्रपट हा वेगळा संदेश घेऊन जन्माला येतो. पण सिनेमा चित्रपट बघत असताना लोकांचा दृष्टिकोन उथळपणा बघण्यात असतो. त्यामुळे चित्रपटातील संदेश पोहोचत नाही. मुळात चित्रपटाची चर्चासत्र आणि परीक्षण ही लोकांसाठी उपलब्ध करावीत असं मला वाटतं. चित्रपट हे भावना व्यक्त करण्याचं आणि त्यातून स्वत:चे दोष ओळखण्याचं एक उत्तम साधन आहे. हे ही चित्रपट प्रेमींना माहीत नाही. अखेर आपण चित्रपट का बघतो, कशासाठी बघतो आणि त्यातून मला काय घ्यायचं आहे हे ज्याचं-त्यानं ठरवायचं असतं.

आजच्या युवापिढीला झगमगत्या चंदेरी दुनियेचं वेड आणि आकर्षण आहे. अनेक वेळा सिनेमात दाखवले जाणारे स्टंट, ॲक्शन, स्टाईल अशा बऱ्याच गोष्टीचं अनुकरण बहुतेक जण करतात. पण याचा अर्थ असा होत नाही की, समाजात घडणारी प्रत्येक वाईट गोष्ट चित्रपट बघून होते. ज्या गोष्टी समाजात घडतात त्याच आपण पडद्यावर बघतो. सिनेमातून दाखवल्या जाणाऱ्या सर्व गोष्टी कितपत आचरणात आणल्या पाहिजेत किंवा त्याचं किती अनुकरण केलं पाहिजे हे सर्वस्वी आपल्यावर असतं.

आज अनेक सामाजिक उपक्रमही राबवले जातात. वेगवेगळ्या विषयांवर आज चित्रपट तयार होतायत. एखादी वाईट घटना घडली की, त्याचा दोष चित्रपटानांच देणं आणि थेट कलाकृतीवर बंदी आणणं हे कितपत योग्य आहे ? सर्वात आधी माणसांनी आपली मानसिकता बदलायला हवी आपल्या विचारांना लागलेली कीड मुळासकट नष्ट करायला हवी. थट्टा-मस्करीत आपण कित्येकदा चित्रपटांमधील डायलॉग बोलतो यावरुन कळतं काही, चित्रपटांचा आपल्यावर किती प्रभाव आहे. आता हा प्रभाव चांगला असू शकतो किंवा वाईट देखील....

चांगला प्रभाव तर होतोच पण त्या तुलनेत वाईट प्रभाव अधिक आहे. चित्रपट पाहता फक्त अमूक चित्रपटात तमुक दाखवलं म्हणून तरुण मंडळी तसे प्रयोग करुन पाहतात. चित्रपटामध्ये एखादी वेगळी फॅशन केली तर ती युवापिढीमध्ये लगेच ट्रेंड बनते. चित्रपट हे खूप सशक्त माध्यम आहे. त्याच्या योग्य वापराने नक्कीच चांगले बदल युवापिढीत होतात.

सिनेमा, मालिका, चित्रपट आणि तरुणाई, युवापिढी असं समीकरण आधीपासूनच जुळलंय. चित्रपट पाहून युवापिढी त्याचे अनुकरण करते असे म्हणने योग्य नाही. कारण आताच्या युवापिढीला चांगल्या वाईटाची समज आहे.

आक्रोश... !

कु. वर्षा बाजीराव यादव
बी.एस्सी. भाग-३

दुपारची दोन-अडीचची वेळ होती. ऊन सणसणत होतं. पूर्ण रस्ता शांत आणि भकास, रस्त्याच्या कडंची बोराटीची आणि बाभळीची झाडं. ती चाललं तशी भराभर माग जात होती. ती एस.टी. स्टँण्डवर झाली. एस. टी. स्टँण्डवरसुद्धा त्यादिवशी सन्नाटा होता. ती एस.टी.ची वाट बघत उभी राहिली. अचानक तिची नजर एका बाकड्याकडं गेली आणि ती चटकन त्या बाकाजवळ आली. बसण्यासाठी असलेला तो बाक धुळीने भरलेला होता. तिनं हिकडं-तिकडं बघितलं आणि तोंडानं फुंकर मारुन बाकावरची धूळ झाडली. पाठीला अडकवलेलं दप्तर हातात घेतलं आणि त्या बाकावर हळूच बसली. तो बाक म्हंजी एक फळी होती. ती बसताच ती फळी कर्रर्रकण वाजली. तसं तिनं डोळं मोठं करुन हिकडं तिकडं बघितलं. तोपर्यंत पाठीमागून तिघी चौघींचा हसण्याचा आवाज आला आणि ती मागे न बघता खाली मान घालून एकटक आपल्या चपलाकडे बघत बसली. तो पर्यंत एस.टी. आली. ती पळत पुढे गेली. एस.टीत बरीच गर्दी होती. सगळी माणस उतरल्यावर ती वर चढली आणि कंडक्टरच्या मागच्या सीटवर जाऊन बसली. तिच्या पाठोपाठ त्या मुलीही वर चढल्या आणि तिच्या मागच्या सीटवर बसल्या. कंडक्टरने बेल वाजवली तशी एस.टी. चालू झाली. ती खिडकीतून बाहेर बघत होती. काही वेळाने कंडक्टरने परत बेल वाजवली. तशी एस.टी. थांबली. ती उतरताना तिनं एस.टीचा पास दाखवला आणि लगबगीनं खाली उतरली. तिच्या पाठोपाठ त्या मुलीही उतरल्या एस.टी.चा दरवाजा धाडकन वाजला आणि एस.टी.

पुढे निघून गेली. ती घराच्या दिशेने चालायला लागली. तोच पाठीमागे असलेल्या मुलींच्या घोळक्यातील एकीने हळूच आवाजात तिची खिल्ली उडवली. तसं तिच्या डोळ्यांत चटकन पाणी आलं. पावलं हळूहळू पडायला लागली. तिच्या डोळ्याच्या पापण्या ओलावल्या. तिनं डोळं मिटलं. तसं ते पाणी तिच्या गुबगुबीत गालावरुन गळ्यावर थेंबाथेंबानं घरंगुळू लागलं. तिनं ओढणीनं डोळं पुसलं व परत घराच्या दिशेने चालायला लागली. दुपार कलली. ती घरात आली, पाठीवरचं दप्तर भिताडाला टेकवलं आणि बाहेर जाऊन हातपाय धुवून परत आत आली.

तो पर्यंत स्वयंपाक घरातनं हाक आली ''सुमे, अगं ये सुमे'' सुमी म्हणजी बबन्याची सागळ्यात धाकटी लेक. तीन नंबरची. अंगानं लय दांडगी म्हंजी गड्यागत उंच आणि धिप्पाड, चेहराबी गड्यागत ऱ्हाट पण आखीव रेखीव, गाल मोठं आणि गुबगुबीत, नाक गालात गडप झाल्यालं, रंगानं लय सावळी म्हंजी आपल्या इठूरायाच्या रखूमाईगत, पण मनान लंय भोळी आणि ग्वाड. अंगानं जरी दांडगी असली तरी काळजानं लय हालकी.

स्वयंपाक घरातून हाक येताच सुमीनं हातातील टॉवेलनं भराभर हातपाय पुसलं आणि तरातरा आत गेली आणि म्हणाली ''काय गं आयं ?'' ''अगं च्या घे, आणि देवाला दिवा लाव.'' सुमीनं च्याचा कप घेतला आणि मागं सरुन भिताडाला टेकून बसली व फुर्रर्र करुन फुरकं मारत च्या प्यायला लागली. तोपर्यंत बाहेरुन आवाज आला ''जने, जरा भाइर ये, गुरं बांधू लागं.'' जना उठली चुलीवर आधण ठेवून तरातरा बाहेर गेली. गुरं बांधली व हातपाय धुवून परत आत आली. तो पर्यंत सुमी दिवा लावून बाहेरच्या सोप्यात येऊन बसली. बबन्या हातपाय धुवून आत आला. तशी सुमी चटकन उठली आणि स्वयंपाक घरात जाऊन बुट्टीतील लसून घेऊन सोलयला लागली. जनानं वाइलावर चहाचं पातेलं ठेवलं. चहा गरम झाल्यावर जना सुमीला हलक्या आवाजात म्हणाली ''सुमे, यवढा तुझ्या बापाला च्या नेवून दे.'' असं म्हणताच सुमीनं मान वर करुन एकदम आईकडं बघितलं. तसं जनानं ओळखलं की सुमी आपल्याकडं का बघतिया? तशी जना

चहाच्या कप घेऊन भाइर गेली आणि बबन्याला चहा देऊन आत आली . बबन्या चहा पिवून अंगणात असलेल्या बाजल्यावर येऊन बसला. दिवस मावळला होता. अंधार पडत होता. गार वारं सुटलेलं. बबन्यानं दंडक्यातून तंबाखुची पुडी काढली. चिमुटभर तंबाखू डाव्या हातावर घेतली. त्यावर चूना घातला आणि उजव्या हातानं पुढी परत दंडक्यात ठेवली. हातात तंबाखू मळत तो समोर असलेल्या देवळाच्या भिंतीकडे एकटक पाहू लागला. पण नजरेत भिंत न्हवती. बबन्याच्या डोक्यात कसलातर विचार होता. डोक्यातला आणि नजरेतला विचार जुळत न्हवता.

बबन्याला एकूण तीन मुली होत्या. दोघींची लग्नं झालेली. थोरली माधवी सांगोल्यात दिलेली. दुसरी सुरेखा कुरुंदवाड मध्ये दिलेली आणि तिनं नंबरची सुमन. तिच्यावर तर बबन्याला लय राग. सलग दोन वेळेला मुली झाल्या वाटलं तिसऱ्या वेळेला मुलगा होईल पण झाली सुमन. बबन्या पार वैतागून गेला त्यानं तर सुमीचं तोंडबी बघितलं न्हायं आणि त्यात सुमी दिसायला अशी. तेव्हा त्याचा तिच्यावर लयच राग.

बाहेर आता थंडी वाढायला लागली रसत्यावरही दिवे लागले होते. पण त्याचाही गाराठल्यासारखा फुटकळ प्रकाश. बबन्याचं लक्ष देवळाकडच्या रस्त्याकडं गेलं. सदा दुध घालून सायकलवरनं येत होता. हँडलला अडकवलेली किटली खडाखडा वाजत होती. बबन्यानं सदाला हाक मारली ''ऐ सदा.'' तशी सदानं सायकल घराच्या बाजुनं वळवली आणि दारात उतरुन सायकल कोंबड्याच्या खुराड्याजवळ लावली आणि खिशातून बिडी काढत, तळहातावर हालकीच आपटत तो बाजल्यावर येऊन बसला. बिडी पेटवून दोन-तीन झुरके मारुन पिंपळाच्या झाडाकडं बघायला लागला. मनातलं बरचसं काही बोलावं असा चेहऱ्यावर भाव.

बबन्याकडें बघत म्हणाला, ''बबन्या, मळ्यातनं कधी आलास ?'' ''हे काय ? आत्ताचं.'' ''बाकी हा पिंपळ उगीच सरळसोट वाढत चाललाय, न्हाय ?'' बबन्यानं फक्त 'हं' एवढंच उत्तर दिल तोपर्यंत सोप्यातला दारामागचा केर घेऊन सुमी बाहेर आली आणि केर टाकून परत आत गेली तवर सदानं विषय काढला,

''लगा, बबन्या तुझी लेक लइच दांडगी दिसायला लागली बघ.'' हे ऐकताच बबन्यानं कपाळावर आठ्या आणल्या आणि फक्त 'हं' एवढंच उत्तर दिलं. बबन्यानं ओळखलं सदा आता लइच चऱ्हाट लावणार, म्हणून बबन्या म्हणाला, ''थंडी लइच वाढायला लागलिया, आपण आत बसू.'' तसा सदा घाईघाईत म्हणाला, ''आता बसायला टाईम न्हाय. लय कामं पडलित.'' असं म्हणत उठला आणि सायकल वळवून परत घराच्या दिशेने निघाला. बबन्या लई संतापला. रागारागानं आत आला. तोपर्यंत जनानं त्याला जेवायला ताट वाढलं. तो रागारागानं आदळआपट करायला लागला. जनानं विचारलं, ''आवं काय झालं ?'' असं का करायला लागलायसा ?'' तवा बबन्यान ं रागानं जनाकडं बघितलं आणि म्हणाला, ''ही ब्याद कधी खपवायची आणि कशी खपवायची ?'' तसं जनाच्या काळता चर्रर झालं. सुमन दारामागं उभी राहून हे सगळं करपल्यागत झालं. ती दाणकण खाली बसली आणि ओढणी तोंडाला दाबून जोरजोरात हुंदकायला लागली. जना म्हणाली, ''आवं असं काय म्हणताय?'' ''ती बी आपलीच लेक हाय न्हवं?'' ''आपणच आसं म्हटल्यावर तीनं कुणाच्या तोंडाकडें बघायचं?'' बबन्यानं रागानं ताट मागं सारलं आणि मधल्या खोलीत जाऊन घोंगडी टाकून झोपला. जना काही वेळ डोक्याला हात लावून भिताडाला टेकून बसली. काय करावं ? नवऱ्याला कसं समजवावं कायबी कळत न्हवतं ? नंतर ताट घेऊन आत गेली. तर सुमन रडत होती. जनानं ताट झाकून ठेवलं व सुमनच्या जवळ येऊन बसली. तोवर सुमन पटकन उठली व अंधरुन टाकून झोपली. जनाला खुप वाईट वाटलं.

जनाही तिथचं आडवी झाली. एका अंगावर होऊन डाव्या हातानं कपाटतली वाकळ ओढली. वाकळ तोंडावर टाकून थोडावेळ निपचीप पडून राहिली. मेडक्याला

अडकवलेल्या कंदिलाचा प्रकाश पूर्ण खोलीभर होता. वाकळतनं उबदार वाटायला लागलं तशी जनाच्या डोळ्यावर झापड चढू लागली आणि हळूवार विझत जाणाऱ्या ज्योतीप्रमाणं झोपेनं ग्वालीनं तिला कवटाळून टाकलं.

जना कशानं तरी एकदम जागी झाली, तोंडावरचं पांघरुन बाजुला सारलं. पहाट झालेली तिने खडबडून डोळे उघडले आणि अस्वस्थपणे एका कुशीवर वळली. डोळे चुरचुरत होते आणि अचानक तिच्या लक्षात आलं की आपली उजवी पापणी फरफरायला लागल्या. तशी ती घाबरली. कारण शेजारच्या बायका म्हणायच्या की उजवी पापणी फरफरल्याली लई वंगाळ असत्या. तशी जनाची अस्वस्थता अजुन वाढायला लागली. तिने पाटदिशी अंगावरची वाकळ बाजुला सारली आणि उठून दार उघडलं. बाहेर गार हवा सुटलेली. आभाळात ढगं आलेलं. सारं आभाळ ओशाळल्यागत दिसत होतं. ती आत आली खाटं खालची मोठी डिचकी घेतली आणि चुलीवरचा दीवा व काडीपेटी घेऊन बाहेर गेली आंघोळीसाठी गरम पाण्याची तयारी चालली होती. तिनं चुलीत लाकडं टाकली आणि त्यावर रॉकेल घालून कापत्या हातानं फर्ररदिशी काढी ओढली. तसा भडका उडाला. जना मागं सरली. जाळ जरा कमी झाल्यावर जनानं पाण्यानं भरलेलं डिचकं चुलीवर ठेवलं. ''सुमे, अगं ये सुमे'' ''ऊठ, लय कामं हायती.'' सुमीचा काय आवाज न्हाय. तशी जनानं डिचकीवर थाटी झाकली आणि आत येऊन बघितलं. तर अंथरुणात सुमी नव्हती. जनाला वाटलं बाहेर परसाकडं गेली असावी म्हणून जना चुलीपाशी जाऊन बसली. पाणी तापल्यावर जना अंघोळकरुन आत आली. परत सुमीला हाक मारली. पण तरीबी सुमीचं एक न्हाय दोन न्हाय. तसं जनाच्या डोक्यात नको नको ते विचार यायला लागलं. तिनं आजूबाजुला, शेजारी पाजारी चौकशी केली. पण सुमी कुठंबी न्हवती, जनाचं पाय आता लईच कापायला लागलं. डोकं सुन्न झालं होतं. जना पार भेदरुन गेली आणि मागच्या बोळातनं पळत सुटली आणि देवळात आली. तर तिथंबी सुमी न्हवती. समदा गाव जनानं पालथा घातला. पर सुमीचा कुठंबी पत्त्या नव्हता. जनाच्या पायाला उलटं गोळं चढायला लागलं, घश्याला कोरड पडली. हातपाय गारटून गेलेलं. जनाला काय बी सुचत न्हवतं. तो पर्यंत बबन्या देवळाकडनं पळत आला आणि त्यानं दम भरलेल्या मोठ्या आवाजात जनाला विचारलं. ''जने, ये जने, काय झालं ?''तसा जनानं हंबरडा फोडला...! एकच आक्रोश....!

दगड...!

कु. पूजा विनोद पटेल
बी.कॉम. भाग-२

उजाडलं होतं, माणसांची वर्दळ सुरु झाली होती. ती भिकारीण पडल्या जागेवर उठून बसली. तिने आजूबाजूला नजर फिरवली. तिच्याही पोटात आग पडली होती. रात्रीपासून खायला काहीच मिळालं नव्हतं.

ते एक गाव होतं. लोक शेतावर निघाले होते. गुराखी गुरं घेऊन चरायला निघाले होते. कोणी दुधाचे कॅन मोटर सायकलला अकडवून डेअरीवर निघाले होते. म्हातारी माणसं पारावर बसून तंबाखू चोळत गावच्या राजकरणावर चर्चा करत होती. भाविक देवळाकडे निघाले होते. पोरं-सारं दप्तरं अडकवून टिवल्या-बावल्या करत शाळेला निघाली होती. मोठी पोरं शायनिंग करत, वयात आलेल्या पोरीबाळींकडे पहात होती.

देवळाजवळ दोनचार दुकानं होती. एक वडेवाल्यानं दुकान उघडलं होतं. ताजा घाणा चालू होता. वड्यांचा खमंग वास हवेत दरवळत होत. ढगाळ, उदासवाण्या पांढरट आकशाच्या पार्श्वभूमीवर एक काळा डोमकावळा छपरावर बसून भजी-वड्याच्या आशेने कावकाव करत होता.

दिवस पावसाचे; पण त्याने कुठे दडी मारलेली. ती दुकानाजवळ आली. आभाळभूतपणे वड्याच्या टोपलीकडे पाहात उभी राहिली. दुकानदाराने तिच्याकडे पाहिलं. ती पन्नाशीच्या आसपासची असावी. पण तिच्या परिस्थितीमुळे तिचं वय जास्तच वाटत होतं. डोक्यावर पदर होता. पण कळकट-मळकट त्यातून काळ्या पांढऱ्या केसांच्या झिंज्या वेड्यावाकड्या पसरलेल्या सावळ्याशा कृश देहावर कळकटपणाचा लेप चढलेला. खांद्याला एक पिशवी होती. नायलॉनची जुनी, मळ धरलेली पायात साध्या प्लॅस्टिकच्या चपला. तिला मोठ्या होणाऱ्या त्यातलाही एकीचा अंगठा तुटलेला.

'' ये चल निग हितनं.'' दुकानदार मोठ्याने ओरडला तेवढ्या वेळातही त्याच्या मनात आलं. ही नेहमीची दिसत नाही ती तिथनं हलली दुकानदाराच्या नजरेस पडणार नाही अशा बेताने तिथेच पलीकडे उभी राहिली.

एका तरुण पोरान वडा घेतला. वडा गरम होता. त्याने त्याचा एक बारीकसा तुकडा तोडला. तरी त्याला चटका बसलाच म्हणून त्याने वड्याकडे पाहिलं मात्र, तो आश्चर्यचकित झाला. आतमध्ये एक भलमोठं झुरळ होतं. त्याच्या सोंडा वड्या बाहेर येऊन वाऱ्यावर वरखाली हलत होत्या. क्षणभर त्यामुळे त्या पोराला झुरळ जिवंत आहे असं वाटलं, पण ते मेलेलं होतं.

'ओऽ हे काय ? काय राव-काहीही घालता का तुम्ही खायला ? तो चिरकटला. त्याने झुरळ नेऊन दुकानदाराला दाखवलं. दुकानदार वरमला. त्या पोराच्या समाधानासाठी तो हाताखालच्या नोकरावर ओरडला. पोराने मान झटकली व तो वडा लांब फेकला.

भिकारणीने पाहिलं. तिने थोडं थांबून तो वडा उचलला त्याच्या वरची माती पुसली आत मधलं झुरळ काढून फेकलं. मग तिने तो वडा वचावचा खाल्ला तिला शिळं पाकं, गारढोण खाची सवय तो गरमागरम वडा तिला खूप चविष्ट वाटला वडा खाल्ल्यावर ती पुढे असलेल्या चहाच्या गाडीवर गेली. एका माणसाने तिला चहा द्यायला सांगितला. चहा वाल्याने अनिच्छेने तो दिला. तरीही ती तशीच उभी राहिली. मग त्या माणसानेच काऊंटरचा एक पाव उचलून तिला दिला. चहा पाव खाल्ल्यावर तिला आणखी तरतरी आली.

ती तिथून निघाली. देवळाच्या बाजूबाजूने रस्ता मागे नदीकडे जात होता. चालून तिला दम लागला. ती तशीच एका वडाच्या झाडाखाली पारंबीला टेकून बसली. थोडा वेळ बसल्यावर तिला बरं वाटलं.

एक तरुण बाई देवळाकडे निघाली होती. तिच्या हातात डोक्यावर निळी मखमली कुंची चढवलेलं एक बाळ डोतं. त्याची मान आईच्या खांद्यावर होती. बाई पुढे गेली तसं ते बाळ तिला दिसलं. ते सावळं पण गोड बाळ बघून तिला छान वाटलं. तिने प्रेमळपणे त्याला हात दाखवला तसं ते बाळ बोळकं पसरुन हसलं. निर्व्याज ! ती कोण आहे, कशी आहे त्याच्याशी त्या बाळाला काही घेणं नव्हतं. तिने हात दाखवला. याचाच आनदं त्याला मोठा होता. तिला बरं वाटलं. ती तशीच बसून राहिली. तिची नजर शून्यात गेली. त्या बाळामुळे तिला तिचे जुने दिवस आठवले.

एक छोट्याशा गावात तिचं घर होतं. घर म्हणजे मातीचं, छोटसं खोपटं. आई-बाप शेतमजूर खाणारी चार तोंड, दोन वेळा पोटभर खायला मिळायची मारामार. ती वयात

आली. तशी रसरशीत वाटू लागली. येणाऱ्या –जाणाऱ्यांच्या डोळ्यात भरू लागली. आईबापाला लग्नाची घोर पडला पण पैसा....? ... तो कुठून आणायचा ? त्यावरुन नवरा बायकोची भांडणं होऊन लागलं. त्यामुळे स्वत:च लग्न म्हणजे तिला बिलामत वाटू लागली नको ते लग्न असं तिला वाटू लागलं.

अशात, शेजारच्या गावातलं एक स्थळ आलं. त्यांची तरी परिस्थिती काय धड होती. तेही असेच शेतमजूर, घरात आई आणि पोरगा दोघंच. हुंडा वगैरे काही नको होतं त्या पोराला अन् त्याच्या आईलाही.

गावाकडची असली, गरीब असली तरी ती एक तरुण मुलगी होती. वयात आलेली ती मोहरली. तिच्या डोळ्यांपुढे रंगबेरंगी स्वप्न बागडू लागली. ती कधी सहजीवनाची असत, कधी संबंधाची असत, तर कधी पोराबाळांची असत. पण त्यात बाळांची जास्त, लहान बाळं तिला खूप आवडत हवीहवीशी वाटत.

तिचं अवघं विश्वच बदललं. तिला भवताल बदलल्यासारखा वाटू लागला. नदीवर अंघोळीला जाताना लाज वाटू लागली. नजर सावध झाली कोणी पाहत तर नाही ना याची सावधानता तिच्या अंगी आली. तीच शेतं, तीच झाडं, पण त्यांचं डोलणं तिला वेगळं भासू लागलं. डौलदार वाटू लागलं. ज्या शेतावर तीही कामाला जायची ते तिला जणू एक राज्य वाटू लागलं. ज्याची ती राजकन्या होती. तिचं सौंदर्य दिसामाजी खुलू लागलं, लग्न लागलं.

पण हळद उतरेपर्यंत तिची स्वप्नही झटक्यात खाली उतरली. पार जमिनीवर, त्यांनी लोळणच घेतली. पिवळ्या हळदीसारखी रसरशीत स्वप्नं पण काळवंडलीच जणू बिचारी.

तिचा नवरा गावठी दारुचा वास तिला आला. नको नकोसा होणारा. मस्तकी तिडिक पोचवणारा. तिला तो वास नविन नव्हता. बापही प्यायचा. पण इतक्या जवळून तिने तो वास पहिल्यादांच घेतला होता. हळूहळू तिला परिस्थितीची जाणीव होऊ लागली. तरी त्या अडाणी पोरीला वाटलं. कधीतरी हे चित्र बदलेल. पण ते चित्र तसंच राहिलं– रंगहीन!

थोड्या दिवसांनी तिचं दु:ख कमी झालं. नव्याचे नऊ दिवस संपले. कामामध्ये तिचं ते दु:ख बाजूला पडलं. ती एक गोष्ट सोडता बाकी ती खूष होती. कारण दिवसा नवरा तिच्याशी चांगलं वागायचा चांगलं बोलायचा काही बाही खायला आणायचा. गावातलं. साधंसच पण आठवणीने आणायचा.

असे थोडे दिवस गेले. सासूची भुणभुण सुरु झाली. नातू पाहिजे म्हणून ती हबकलीच. पण ती बिचारी सासूला काही बोलली नाही. कसाही असला तरी तो तिचा नवरा होता.

तिचं त्याच्यावर प्रेम होतं. स्वत:च, स्वत:च्या नवऱ्याची बदनामी कशी करायची ? एक तर खाष्ट सासूला उलट काही बोलायची नाही आणि नवऱ्याबद्दल येणारी शंका हे असं षंढत्व सांगायचं तरी कुठल्या तोंडानं ? सासू त्याची आई असली तरी सांगायचं कसं ? अन् मग वस्तीभर चर्चा सुरु झाली तर ?..... पण नवरा पिसाटला. आईचं बोलणं ऐकून शेजारपाजारचे लोकही विचारायला लागले. मग त्याला वेगळाच मार्ग सापडला तो आता जास्तच पिऊ लागला.

त्या तारेत डोकं सटकलंकी तो तिला 'वांझोटी–वांझोटी' म्हणून मारहाण करु लागला. ती रडत भेकत म्हणायची, 'मी वांझोटी नाय.'

ती याधीच दु:खी होती. त्यात टोमणे आणि आता भरीला मारहाण. पण ती तेही सहन करत राहिली. यापेक्षा वगळं ती तरी काय करु शकणार होती ? तिला काही मार्ग नव्हता. माघारी जाण्याची सोय नव्हती. माहेरी अशीच परिस्थिती, त्यांचे खायचे वांधे !

दिवस असे उदासवाणे पळत होते.

एकदा गावात मेडिकल कँप आला. स्त्रियांच्या आरोग्य तापासणीचा. गावातल्या बायका, डागतर फुकाट तपासणार म्हणून पटापटा गोळा झाल्या. एकीने डागतर बाईला सांगितलं. ''हिला प्वार होत नाय!'' त्या तरुन पोरीने हिला पडद्यामागे नेलं. तिला तपासणार तोच ही बोलली, ''बाय, मला काय नाय गं. पण माझा नवराच मरद नाय !'' तिच्या आवाजात नवऱ्याच्या खोटारडेपणाची चीड होती. संताप होता. खरेपणा होता.

ती तरुण डॉक्टर त्या खरेपणानं चपापली व गप्प बसली पण पडद्यामागून लपून पाहणाऱ्या शेजारणीने ते एकेलं. झालं ! बाईच्या तोंडात तील भिजतोय होय. हिला–तिला एक गोष्ट सांगते, पण कोणाला सांगू नको असं करत करत चांगलीच चर्चा साऱ्या वस्तीभर रंगली सासूच्या कानावर ही गोष्ट गेली...

''माझ्या पोराला बदनाम करते रांडे!..... त्याच्यावर नाव घेते वांझोटी मेली. कूस उजवत नाय ते नाय. तिला काय सोनं लागलंय का तुला लागलंय भवाने ?'' सासू बोंबलू

लागली. त्यावर नवऱ्याने कोपऱ्यातली काठी उचचली व तिला गुरासारखं मारायला सुरुवात केली.

तिचं शरीर रक्तबंबाळ झालं. त्याहीपेक्षा तिचं मन जास्त जखमी झालं. जीव वाचवायला ती तिथून कशीबशी पळाली. पण नवऱ्याने तिला पुन्हा घरात घेतलंच नाही. गरीब असली तरी, घर होतं ते सुटलं, बिचारी निराधार झाली. बेघर झाली. गाव सुटल, ती वणवण भटकू लागली. आज इथे तर उद्या तिथे ती कुठेही जाऊ लागली दिशाहीन, अर्थहीन पोटासाठी काही मिळवावं, खावं आणि एखादा आडोसा बघून पडून राहावं असे तिचे दिवस जाऊ लागले.

ती स्वप्नातून जागी व्हावी तशी भानावर आली. पाय ओढत नदीकडे चालू लागली. जणू त्या जुन्या आठवणी ती मागे टाकत होती. ती नदीवर पोचली. आयाबाया धुणं धूत होत्या. त्यांच्या अंगावरच्या साड्या, त्यांच्या बादलीतले कपडे, छान रंगीबेरंगी होते तर तिच्या अंगावरची पांढरट साडी ही आता धुरकट झालेली. एकच एक होती.

तिथल्या एका आगाऊ बाईने तिच्याकडे पाहिलं आणि ती उगाच खेकसली.'' ए भिकारडे, चल हो पुढं ! त्यावर ती विघल्या नजरेने त्या बाईकडे पहात राहिली. आणखी एक दोन बायका तिच्यावर खेकसल्या. तशी ती तिथून निघाली. पाय ओढत त्यांच्यापासून लांब जात राहिली. त्याच्या नजरेतून तिचा तो धुरकट ठिपका पार नाहीसा होईपर्यंत बऱ्याच वेळाने ती थशंबली. ती नुसतीच बसून राहिली नदीकाठच्या शुष्क वाळूमध्ये. तिथल्या दगड-धोंड्यासारखी... दगड होऊन.

दगड!... वापरला तर एखाद्या इमारतीच्या कामासाठी वापरला जाणारा नाहीतर अंत्यसंस्कार केल्यावर एखादा जीवखडा होणारा. समोर नदीचं पाणी शांत वहात होतं. त्यामध्ये वाऱ्याने लहर येत होती. त्यामुळे पाण्यामध्ये नक्षी तयार होत होती. मध्येच एक चमकदार निळ्या पिसांच्या खंड्याने पाण्यात सूर मारला. तो बाहेर आला तेव्हा त्याच्या चोचीमध्ये एक मासा होता.

तिला वाटलं, देवा माझ्यावर का रे असा झडप घातली नाहीस? ने बाबा, मलाही एकदाची अशीच उचलून ने. रिकाम्या मनाने आणि रिकाम्या नजरेने ती सुन्न बसून राहिली. तिला खसखसून अंग धुवायचं होतं. पण तिला काहीच करावसं वाटेना !

आजूबाजूला कोणी नव्हतं. वातावरण शांत होतं. पाणी शांत होतं. आकाश शांत होतं. तीही शांत होती अन् ती शांतता चिरणारा एक आवाज आला. कशाचा आवाज असवा तो ? ती चाहूल घेऊ लागली.

आजूबाजूला कोणी नव्हतं. वातावरण शांत होतं. पाणी शांत होतं. आकाश शांत होतं. तीही शांत होती अन ती शांतता चिरणारा एक आवाज आला. कशाचा आवाज असावा तो ? ती चाहूल घेऊ लागली.

तो आवाज म्हणजे एक तान्ह्या बाळाचं रडणं होतं. त्याचा ट्यँट्यँ-ट्यँट्यँ आवाज येत होता. ती त्या आवाजाचा कानोसा घेत त्या दिशेला चाल लागली.

भिकारीणीने त्या आवाजाचा कानोसा घेतला ती चाहूल घेत त्या बाळाजवळ पोहोचली तिने ते बाळ पाहिलं. बाळासारखंच मऊ असलेल्या एका गुलाबी दुपट्यामध्ये ते अर्भक काळजीपूर्वक गुंडाळलेलं होतं. एक तान्हं बाळ. एकटं आजूबाजूला कोणी नाही. तिच्या पोकळ आयुष्यात ती एक आश्चर्यकारक, खळबळजनक घटना होती. बाळाची आई जवळपास असायला हवी होती. तिने इकडे-तिकडे पाहिलं. हाकाही मारल्या पण कोणाची 'ओ' आली नाही.

भिकारीण असली तरी तिची माणुसकीवरची श्रद्धा अजून नासली नव्हती. शेवटी वाट बघून तिने ते बाळ उचललं. बाळाला घेतल्याबरोबर ते रडायचं थांबलं. तिला आनंद झाला खूप मोठा आनंद ! तिने असं तान्हं बाळ कधी जवळ घेतलंच नव्हतं. लग्न झाल्यावर तिला खूप वेळा असं वाटलं होतं. एखादं बाळ आसावं, त्याला प्रेमाने जवळ घ्यावं. स्पर्शावं, पाजावं आणि त्या आनंदात सारी दुनिया विसरुन जावं. पण ते कधी घडलंच नव्हतं. आई व्हायचं तिचं राहूनच गेलं होतं. अन् आईपणाही.

बाळचं ते ! एकदम तान्हं, कोवळं, मिचमिच्या डोळ्यांनी बघणारं , बाळमुठी आळणारं, वळवणारं, तिने बोट दिलं तर त्याने ते धरुनच ठेवलं. तिला मजा वाटली ती भिकारीण आहे. याचं बाळाला काही सायरसुतक नव्हतं. तिने एखाद्या आईच्या ममतेने त्या बाळाला जवळ घेतलं. ती त्याला निरखून पाहत राहिली. तिने त्या बाळाचे मटामटा मुके घेतले. तिला खूप खूप आनंदाचे झरे वाहू लागले.

त्याच्या दुपट्याला त्याच्या घराच्या मायेचा वास होता. पण ती माया आत्ता कुठे हरवली होती, कोणास ठाऊक. ती तो वास नाकात भरून घेत राहिली. तेलाचा, पाडरचा, दुधाचा अस धुरीचा धुरकट असा एक संमिश्र वास त्या दुपट्यामध्ये भरुन राहिला होता. पण ते बाळ पुन्हा रडू लागलं तिने त्याला छातीशी धरलं, नुसतंच ! तिला कधी पान्हा फुटलाच नव्हता. तर आता तो कुठून फुटणार होता ?

तिला आज स्वत:चा राग आला. तिला कसं तरीच होऊ लागलं, डोळ्यांमधला अश्रूंचा बांध मात्र फुटला. तिचे अश्रूही जणू आज ते वाहत होतो. खूप वर्षांनी ती आज रडत होती. इतक्या वर्षाच्या भिकारपणानंतरही तिचं मन दगड झालं

नव्हतं तिचं रडणं थांबलं. पण बाळाचं रडं मात्र थांबतच नाही.

तिचं मन भीतीने थरथरलं. तिला जाणीव झाली की बाळ इथे राहिलं तर त्याच्या जीवाचं काही खरं नाही. तिला एक मात्र कळावं की या बाळाला इथे मुद्दामच सोडलंय का अशी लोकांना मुलं नकोशी होतात ? तिला वाटलं कोणी मुलं नाही म्हणून तरसतात तर कोणी मुलं नको म्हणून तडफडतात.

ती बाळाला घेऊन देवळाच्या दिशेने चालू लागली, वाळूतून, मातीतून, देवळाचा कळस बराच लांब दिसत होता. ती ते बाळ देवळात नेऊन ठेवणार होती. तिच्या बुद्धीला जे सुचलं ते ती करणार होती. ती चालत पहिल्या ठिकाणी पोहोचली तिथे बायका धुणं धूत होत्या. एका बाईने तिच्याकडे पाहिलं.

''या बया' ही भिकारडी बाळाला कुठनं घेऊन आली?'' त्याबरोबर सगळ्या बाया त्या भिकारणीकडे बघू लागल्या. कपडे धुताना पाण्यात होणशऱ्या खळबळीपेक्षा जास्त खळबळ त्या बायकांच्या मनामध्ये माजली होती. पलीकडे आंधोळीसाठी कापडं काढलेला तरुण ओरडला, '' ही पोरं पळवणारी बाई दिसते. असं लई चाललंय आजकाल ते बी सगळीकडं.''

दुसऱ्या एका पोराने अजून कपडं काढलेली नव्हती त्याने तत्परतेने खिशातून मोबाईल काढून शुटींगला सुरुवात केली. तो किती स्मार्ट आहे ते दाखवायला एक बाई पुढे झाली. मोबाईलकडे बघत तिने त्या भिकारणीच्या एक थोबाडीत लावली. तिचा चेहरा त्या क्लिपमध्ये दिसणार होता म्हणून तिला फार मोठं काम केल्यासारखं वाटलं.

''आवो, माजं आयका, हे पोर... हे पोर... '' भिकारीण म्हणू लागली. तिच्या बोलण्याकडे दुर्लक्ष करत ती बाई पुन्हा अंगावर आली. तशी भिकारणीने तिची सारी शक्ती एकवटली. ती देवळाकडे पळत सुटली 'अरे पळाली, पळाली, धरा तिला,' मागे एकच गलका झाला.

ती देवळापाशी पोचली तेव्हा तिला धाप लागली होती. तिचा अंगठा तुटलेल्या चप्पलने तिचा तोल गेला. ती पडली पण तिने बाळाला सोडलं नाही. तिने त्या ला पडतानाही काही होऊ दिलं नाही. तीच अंग मात्र सडकून निघालं सोलवटून निघालं.

शुटींग केलेल्या पोराने एव्हाना ते व्हॉटस्अॅपवर पाठवलं होतं. आपल्या देशात रिकामटेकड्यांची काय कमतरता ? दुसऱ्या मिनिटाला ती क्लिप व्हायरल झाली. ती पाहिलेली पोरं-माणसं देवळाकडे धावत सुटली कारण त्या छोट्याशा गावातली एक 'ब्रेकिंग न्यूज' होती.

भिकारीण सावरुन पायरीवर बसली होती. बाळाला धरुन लोकांनी तिला घेरलं. त्यानां त्वेष चढला होता. त्यांची सदसदविवेक बुद्धी गहाण पडली होती. कोणालाही खरं जाणून घेण्याची काही आवश्यकता वाटत नव्हती.

एकानं तिच्याकडचं बाळ हिसकावलं. त्याची उत्तेजित अवस्था इतकी टोकाला पोचली होती की त्याला काय करावं सुचत नव्हतं. तो काय करतोय हे त्याला कळत नव्हतं . त्याला त्या गर्दीमध्ये फक्त इन्स्टंट हिरो मात्र बनायचं होते. दुसरे थांब म्हणत असतानाही त्याने ते बाळ चक्क फेकलं. वाट्टोळं करायचं, पण ते भिकारणीचं हे देखील त्या माजलेल्या मठ्ठाला समजत नव्हतं. जणू त्या बाळानेही गुन्हा केला होता.

खरं तर त्या पोरीने जन्म घेतला हाच मोठा गुन्हा केला होता! पण ते फेकलेलं बाळ एका मजुराने झेललं होतं. तो आणि त्याची बायको कामाला चालले होते. त्याच्या बायकोने पाठीला एक झोळी होती. ज्यामध्ये एक तान्हं बाळ होतं. त्याने बाळ झेललं व त्याच्या बायकोकडे दिलं, ते रडत होतं.

भिकारीण जमावाला हात जोडत होती. पण जमावाला खून चढला होता. दुसऱ्या क्षणाला एकाने तिच्या डोळ्यात काठी घातली. रक्तांच्या चिळकांड्या उडाल्या ती प्राणांतिक भयाने किंचाळली, विचित्रशी. तिच्या त्या ओरडण्याने दगडलाही पाझर फुटला असता पण त्या जमावाचे जणू कानही बंद झाले होते. बाकीच्यांनी तिच्यावर लाथांचा वर्षाव केला. त्यांचं सामर्थ्य ते दाखवत होते. एक असहाय्य, दुबळ्या जीवाला मारुन. आज ती खूप दिवसांनी मार खात होती. आधी नवऱ्याचा मार होता. पण त्याने तिचं मन जखमी व्हायचं... आताचा मार मात्र जीवघेणा होता..

तिच्या धुरकट साडीवर नक्षी तयार झाली. लाल रंगाची बारीक प्रिंटसारखी रक्ताची ! देवळाच्या पायऱ्यावर रक्त पसरत गेलं ओघळ मोठा होत गेला... क्षणभर तिने डोळे उघडून पाहिलं. त्या मजुराच्या बायकोने त्या बाळाला पदराखाली घेतलं होतं. भिकारणीच्या वाळकुड्या, सुकलेल्या देहातला आईपणाचा एक सूक्ष्म अंश समाधान पावला.

तिचा जीव घेणं हे आपलं परमकर्तव्य आहे असं समजून जमाव तिच्यावर तुटून पडला. त्या खात्या-पित्या माणसांपुढे तिचा उपासमार पोसलेला देह काय तग धरणार होता ? आता-आकाशाचा पांढुरकेपणा काळवंडला होता.

लोकांची मनं दगड झाली होती अन् आता तर त्यांच्या हाता दगड आले होते. त्या दगडांनी त्यांचं काम सुरु झालं .. त्वेषाने ! भिकारीणं अन माणुसकी-जमाव त्या दोन्ही गोष्टी एकाच वेळी ठेचू लागला, इमाने इतबारे !...

बाळाला प्यायला मिळाल्यावर ते शांत झालं आणि इकडे भिकारीणही शांत झाली.. कायमची.

तळ्याकाठी

कु. सोनम जयसिंग मोरे
बी.कॉम. भाग-२

''तू तर नेहमी त्याचीच बाजू घेणार. तुला सांगण्याचाही काय उपयोग! तरी तुला बजावतोय मी माझ्या करीअरमध्ये पर्सनल लाईफमध्ये जर त्याने नाक खुपसलं तर मोठा भाऊबिऊ सगळं मी विसरुन जाईन'' त्याने आईला निक्षून सांगितलं. ''अरे पण चिंटू,'' आई समजावणीच्या स्वरात सांगू लागली ''चिंटू म्हणू नको मला, हजारदा सांगितलय, राजस म्हण ओजसला कसं बरोबर ओजस म्हणतेच मी काय आयुष्यभर चिंटूच रहायचं का?'' राजसने चवताळून विचारलं. ''बरं, बरं चुकलचं माझं पण राजस, दादा नव्हता गेला त्यांच्याकडे तुझ्या मैत्रिणीचे वडीलच येऊन बोलले त्याच्याशी, तुझ्याबद्दल ते विचारात होते की तू सुध्दा दादाला जॉईन होणार आहेस का म्हणून सगळे तुझ्या चांगल्याचाच विचार करतायत ओजस तुला मदतच करतोय, तुला कळत कसं नाही !''

''आई, तुला कसं कळत नाही की मला सतत त्याच्या हाताखाली, त्याच्या छायेत नाही राहायचं. मला नकोय त्याची मदत. माहितीये तो खूप मोठाय आणि तुला केवढा अभिमान आहे. त्याचा आणि मी हा असा पण तरीही मला त्याची मदत नकोय, तो नकोय आणि तूही नकोयस'' तिरमिरीत दार धाडकन आपटून राजस घराबाहेर पडला. त्याने बाईक स्टार्ट केली. दोनतीनदा किक मारली पण ती स्टार्ट होईना बैतागून त्याने बाईकला एक लाथ मारली. ''तू सुध्दा त्यांच्यासारखीच ! दादाने किक मारली की बरोबर स्टार्ट होशील'' असं म्हणत चिडून त्याने जोरात परत एक किक दिली. नशिबाने या वेळी ती स्टार्ट झाली. तो भन्नाट वेगाने निघाला. दिशा नव्हती, कुठे जायचं ठरवलं नव्हतं फक्त इथून लांब... खूप लांब .. तो जात राहिला.

शहरापासून तो बराच लांब आला होता. मधेच भलतच वळण घेतलं बहुतेक कारण डांबरी रस्ता संपून आता कच्चा रस्ता लागला होता आणि आजूबाजूला गर्द झाडी. आपण कुठे आलो कुणास ठाऊक, एवढं लांब असं जंगलात यायला नको होतं असा विचार त्याच्या मनाला चाटून गेला. घाबरण्यासारखं काय आहे. वाघ, सिंह आजकल असतात. कुठे खरी भीती तर माणसांचीच आहे. लोकांपासून दूर असले तर काय घाबरायचं. उलटसुलट विचार करत तो आसपास पाहू लागला थोड्याच अंतरावर मोठमोठ्या वृक्षांनी लपवून ठेवल्यासारखं एक छानसं तळ होतं. मस्त पिकनिक स्पॉट आहे की हा ! मुग्धाला घेऊन इथे यायला हवं. राजसच्या मनात विचार आला. पण लगेचच आपल्या भावाकडे गेलेले मुग्धाचे बाबा त्याच्या डोळ्यासमोर आले. 'म्हणे मी दादाला जॉईन करणार आहे का ! नाही केलं कर काय मुलगी देणार नाही का मला ! मी काय कमी आहे का ? वेळ तर द्या मला सेटल व्हायला घाई काय आहे एवढी. मुग्धाने त्यांना दादाकडे जाऊच कसं दिलं. सांगायचा ना, नका जाऊ, घाबरट आहे नुसती!

मुग्धाचे विचार झटकून तो तळ्याकडे गेला. तळ्याच्या पाण्यात हातपाय धुऊन फ्रेश होऊन तो परत बाईक कडे आला. हेल्मेट घालत त्याने खिशातून मोबाईल काढला पण नेटवर्क नव्हतं. सगळ्या जगाने आपल्या विरुद्ध कट केलाय असं त्याला वाटू लागलं. त्याने हेल्मेट भिरकावून दिलं, बाईकला एक लाथ मारली, बाईक खाली पडली. वैतागून तणतणत तो कळ्याकाठी जाऊन बसला. बसल्याबसल्या त्याने पाण्यात खडे टाकायला सुरुवात केली. पाण्यात असंख्य तरंग उठत होते. तसेच त्याच्या मनातही असंख्य विचार येत होते. ''काय आयुष्य आहे हे. सक्सेसफुल मोठा भाऊ असणं म्हणजे शापच आहे. आईचं त्याच्यावर जास्त प्रेम आहे. त्याचाच तिला अभिमान वाटतो. नेहमी कशी म्हणते, ' ओजस कसा वाढला. मला कळलं सुद्धा नाही. राजसने मात्र खूप त्रास दिला जागरण काय? आजारपण काय? म्हणजे मी आजारी पडायचो ही सुद्धा माझीच चूक आहे. सारखं आपल ओज, ओजस, ओजस, ओजस आणि आता तर कहरच. माझ्या गर्ल फ्रेन्डचा बाप सुद्धा ओजसला जाऊन विचारतो की मी त्याची लॉ फर्म जॉईन करणार का ! अरे नाही करत जा. त्याच्याशीच लग्न लाऊन दे तुझ्या मुलीचं. वैतागून त्याने एक खडा तणतणून पाण्यात टाकला. तो पाण्यात पडतोय एवढ्यात अजून एक दगड पाण्यात खूप आत, दुरवर जाऊन पडला. हा कोणी टाकला म्हणून राजसने चमकून मागे बघितलं. त्याच्या मागे काही अंतरावर एक जण उभा होता. उंचपुरा, एखाद्या ॲथलीट सारख्या शरीरयष्टीचा, काळ्या,

सावळ्या रंगाचा तो मनुष्य हसत हसत पुढे आला. एवढ्या दुरुन याचा दगड पाण्यात एवढ्या लांबवर कसा गेला असा आश्चर्याचा भाव राजसच्या चेहऱ्यावर स्पष्ट दिसत होता. ''अरे मी रोजच दगड फेकत असतो. प्रॅक्टिस आहे मला'' राजसच्या चेहऱ्यावरचं प्रश्न चिन्ह पाहून तो उत्तरला आणि येऊन राजसच्या बाजूला थोड्याशा अंतरावर बसला.

मी श्याम त्याने हात मिळवण्यासाठी पुढे केला. मी राजस, राासने हात मिळवला आणि खरं तर अनिच्छेनेच उत्तर दिलं त्याला इथे ओळख वाढवून गप्पा मारत बसायची जराही इच्छा नव्हती. मग श्यामने प्रश्नार्थक नजरेने राजसकडे पाहात विचारलं, अरे प्रॉब्लेम काय आहे ? याच्या आगाऊ पणावर चिडावं की हसावं राजसला कळेना वरवर तो फक्त 'कसला प्रोब्लेम' एवढचं म्हणाला. तू तिथे हेल्मेट फेकलायस, बाईक पाडलीयेस आणि इथे एकटा पाण्यात खडे टाकत बसलायस. तुझा रोजचा कार्यक्रम हाच असेल असं तर वाटत नाही. काहीतरी बिनसलं असेल म्हणून इथे येऊन असा बसला असशील. श्याम म्हणाला असं काही नाहीये रस्ता चुकलोय मी आणि समजा असताही काही प्रॉब्लेम तरी मी तुला कशाला सांगेन ? राजसने विचारलं अरे, ओळखीपेक्षा अनोळखी माणसाला प्रॉब्लेम सांगणं सोपं असतं. कारण ते आपल्याला न्याय करतील अशी धास्ती नसते. मन हलकं होतं आणि कधी कधी तटस्थ भूमिकेतून परिस्थिती पाहिली की ती जास्त व्यवस्थित समजते. ॲनलाइज करता येते, उपायही सापडतो.

''तू काय सायकियाट्रिस्ट आहेस का ?'' राजसने विचारलं नाही रे माझा दुधाचा बिझनेस आहे. जवळच फार्म आहे माझं. माझं जाऊ दे, तू बील. मन मोकळं कर, तुला बरं वाटेल मग मी तुला इथून बाहेर पडायचा रस्ताही दाखवतो.'' भलताच आगाऊ आहे. हा पण रस्ता माहितीये याला, आणि काय हरकत आहे. बोलायला, राजस विचार करु लागला, साधारण ओजसच्याच वयाचा वाटतो. कदाचित थोडासा मोठा आणि डोळे तर अगदी आईच्या सारखेच आहे. आश्वासक हा चांगला माणूस आहे असं सांगणारे छाया आई आणि दादा कितीही दूर असले तरी आपल्या डोक्यातून जातच नाही. जाऊ दे, बोलावं याच्याशी नाहीतर दुसरं काय काम आहे. बाईक बंद पडलीये मदत तर हवीच आहे आपल्याला. असा विचार करुन राजसने बोलायला सुरुवात केली. प्रॉब्लेम असा काही नाहीये म्हणजे बाईक बंद पडलीये ते आहेच पण खरा त्रास वेगळाच आहे. आमच्या घरी मी, आई, दादा आणि मी ज्युनिअर कॉलेजला असताना बाबा गेले. मी लॉ करतोय, मोठा भाऊ ओजस माझ्या पेक्षा आठ वर्ष मोठा आहे. त्याची

मोठी एस्टॅब्लिश्ड लॉ फर्म आहे. तो सगळ्या दृष्टिने चांगला. अगदी सरस आहे. लहानपणापासूनच शाळेत हुशार. कॉलेजमध्ये टॉपर आणि आतासुध्दा अगदी व्यवस्थित सेटल्ड! आणि मी आपला साधारण. साहजिकच आईला तोच जास्त आवडतो. ती त्याचच सगळं ऐकत;. त्याचीच बाजू घेते. मला हे असं सेंकड रहायचा अगदी कंटाळायेतो. वैताग येतो. संताप येतो. राजसचा आवाज चढत गेला होता.

असं आहे तर श्याम लक्षपूर्वक ऐकत होता. ओजस खरंच चांगला आहे. तसा मला आवडतो तो जास्त हुशार आहे, मेहनती आहे पण आईचं मुलांवरचं प्रेम हे इररिसपेक्टटिव्ह ऑफ थीस ऑफ थिंक्स असलं पाहिजे ना ! सारखी काय त्याचीच बाजू घ्यायची ? तो जास्तच लाडका आहे. तिचा, राजस निराश होऊन म्हणाला.

बरेचदा काय होतं माहितीये राजस, आपण आईवडलांकडून परफेक्ट वागण्याची अपेक्षा करतो. आई म्हटलं की तिला न बोलता समजलं पाहिजे वगैरे. त्या घोळात आई, वडील हे सुद्धा हाडामासांची माणसंच आहेत हे आपण विसरतो तू अजून लहान आहेस म्हणून तुला कळायला थोडं कठीण आहे. पण स्वत:ला मुलं झाली की आपण त्यांच्या बाबतीत किती क्षमाशील असतो. त्यांच्या किती गोष्टी पोटात घालतो. वाईट वाटून घेत नाही, राग धरत नाही. पण तेच आपण. आपल्याशी अशाच वागणाऱ्या आईवडिलांशी मात्र तसे वागत नाही. त्यांची प्रत्येक चूक, आपल्या दृष्टीने असलेली चूक आपण मनात धरुन ठेवतो. आता तुझ्या बाबतीत म्हणायचं झालं तर दोन शक्यता आहेत. एक म्हणजे खरोखरीच तू म्हणतोस तसं तुझा भाऊ तुझ्या आईचा जास्त लाडका आहे आणि दुसरी शक्यता म्हणजे खरं तर असं नाहीये पण तुला असं वाटतय.

मला वाटतय म्हणजे ? मी काय वेडा आहे का उगीचच काहीही वाटून घ्यायला ? राजसने वैतागून विचारलं. तस नाही रे मित्रा आता बघ. जेवताना आई मोठ्या मुलाला दोन पोळ्या वाढते आणि छोट्याला एक यात काही मोठ्यावर प्रेम जास्त आहे. असं काही नसतं. त्यांची भूक जेवढी आहे. असं तिला वाटतं त्याप्रमाणे ती देत असते. इक्वॅलिटी आणि इक्विटी अस कॉलेजमध्ये शिकल्याच आठवत का? श्याम हसून पुढे बोलत राहिला आणि शिवाय यात तिला वाटतं त्याप्रमाणे हे सुद्धा महत्त्वाचं आहे. ती तिच्या अंदाजाप्रमाणे हे आडाखे बांधत असते की याला कशाची किती गरज आहे आणि त्यालाच किती. पण मनुष्य म्हटलं की अंदाज चुकण्याची शक्यता आहेच ना ! पण या गोंधळात धाकट्याला असं वाटू शकत की मला आई एकच पोळी देते आणि दादाला दोन, दादा जास्त लाडका आहे. तसं नाहीये रे राजस आता अगदी मोकळेपणाने बोलू लागला होता. आम्हाला दोघांनाही सर्व गोष्टी व्यवस्थित मिळतात. दादा तर स्वत:च कमावती पण मलाही सगळं भरभरून मिळतं प्रॉब्लेम गोष्टी मिळण्याचा नाहीये. आई त्याचंच सगळं ऐकत. तो म्हणेल ती पूर्व दिशा. आता बघ, त्याचा, लॉ मध्ये इंटरेस्ट आहे. पण हा सांगतोय मला जॉईन हो. आई सुद्धा यांचच ऐकते आणि तेच सांगते. माझ्या म्हणण्याला कोणी भावच देत नाही. त्याच्या प्रत्येक म्हणण्याला करते तसा सपोर्ट तिने मला करावा. तसा रिसपेक्ट तिने मलासुद्धा द्यावा असं मला वाटतं आणि तो मला मिळत नाही. हा माझा प्रॉब्लेम आहे.

''हुशार आहेस तू किमान आपला प्रॉब्लेम काय आहे हे तरी तुला नीट समजलय. अनेकांच आयुष्य जात पण त्यांना स्वत:ला काय हवय नि काय खुपतय हेच त्यांच त्यांना कळत नाही. पण मित्रा हे सपोर्ट आणि रिसपेक्ट जे म्हणालास ना त्या फार कठीण गोष्टी आहेत. मागून मिळत नाहीत. कमवाव्या लागतात.'' कमवेन रे मी, पंचविशीसुद्धश नाही झाली अजून माझी पण तो पर्यंत ? असाच भांडत राहू का सगळ्यांशी ? राजसने वर बघू लागला समजा तू मुग्धाला

भेटायला चालत निघालायस आणि असा मोठा काळा ढग आकाशात आला. तर तू काय करशील ? मी जॅकेट किंवा छत्री घेईन का? तू छत्रीने ढगाशी मारामारी करणार का ? श्यामने हसून विचारलं. काय रे तुला भेटलं नाही का कोणी सकाळपासून ! ढगाशी मारामारी म्हणे ! माझं डोकं भिजू नये म्हणून माझ्या डोक्यावर धरायला छत्री. तेच तर! राजस बाकीचे आपल्याशी कसे वागतात काय म्हणतात. हे त्या काळ्या ढगासारखचं आहे. आपल्या नियंत्रणाबाहेर आहे. तो ढग त्याला वाटलं तर बरसेल नाहीतर वाऱ्याने दुसरीकडे कुठे जाईल आणि तिथे बरसेल. आपल्याकडे आपली छत्री हवी. आपली छत्री म्हणजे काय सांग ?

आपली छत्री म्हणजे आपला स्वत:वरचा ठाम विश्वास. तो असेल आणि प्रयत्न करण्याची तयारी असेल तर अशा पावसाचा मारासुद्धा तुझं डोकं भिजवू शकणार नाही. आईशी, भावाशी जरुर मोकळेपणाने बोल, तुला कसं वाटत ते त्यांना मोकळेपणाने सांग, त्याची बाजुसुद्धा समजून घे. नात्यांमध्ये मोकळेपणा, संवाद, सुसंवाद हवाच पण फक्त त्याने तुझा प्रशन सुटेल अशी आशा मात्र ठेऊ नकोस. आपल्या बऱ्याच प्रश्नाचं मूळ हे आपल्या मनाच्या आतच असतं म्हणून खरा संवाद हा आपला स्वत:चा स्वत:शीच असला पाहिजे. आईचा लाडका ही नंतरची गोष्ट झाली. तू स्वत: स्वत:चा लाडका आहेस का? असशील तर इतरांचा लाडका आहेस की नाही याने फारसा फरक पडता कामा नये. इतरांच्या बोलण्यामुळे तू स्वत: स्वत:वर शंका घेत नाहीयेस ना? सगळ्या कोलाहलात आपला आतला आवाज हरवूनच जातो. आपण स्वत:शी संवाद करतच नाही. तसा केलास तर तुला कळेल की आईची, भावाची पद्धत चुकीची असेलही कदाचित त्यांचा सल्लाही चुकीचा असेल पण त्यांचा हेतू मात्र चांगलाच आहे. तुझं हित हाच आहे. तुझ्या ध्येयासाठी भरपूर प्रयत्न कर, यशस्वी हो पण त्यांना धडा शिकवण्यासाठी नाही तर तुझी तेवढी क्षमता आहे म्हणून कारण राजस चुकीच्या पद्धतीचा का होईना ते तुला मदत करण्याचाच प्रयत्न करताहेत.

हे असं इथे जंगलात तळ्याकाठी बसून असं बोलणं सोपं आहे. पण प्रत्यक्षात कोणी तुमच्या मनाविरुद्ध वागलं, राग येईल, वैताग येईल असं बोललं की हे छत्रीवाल तत्त्वज्ञान सुचत नाही. राजस सहजा सहजी बघणाऱ्याला नव्हता. सराव राजस, प्रॅक्टिस, माझा खडा पाण्यात लांब का गेला ? जाणीवपूर्वक मनाला ताब्यात ठेवण्याचा सराव कर. राग करण्यात मनाची. जी शक्ती वाया घालवतोस ती प्रयत्न करण्याकडे वळावे. लेट्स युअर ॲक्शनस स्पीक फॉर यू. राजसने हसून मान डोलावली. चल रस्ता दाखवतो तुला, दोघे चालत बाईककडे आले. अरे यार ही तर बंद पडली आहे. राजस आठवून म्हणाला बघू चावी दे. राजस आठवून म्हणाला, वैतागून सगळी फेकाफेक करताना चावीसुद्धा फेकली असणार. तो जमिनीवर पाल्यापाचोळ्यात चावी पडलीये का बघू लागला. सगळी फेकाफेक करण्याआधी तू सवीयीने चावी जीन्सच्या खिशातच टाकली होती. श्यामने एक किक मारली आणि बाईक चालुही झाली. भारीच टेम्परामेन्टल झालीये ही राजस तुझीच बाईक ! श्यामने हसून म्हटलं ऐक, ते समोर मोठं झाड दिसतय ना तिथून डावीकडे वळलास की कच्चा रस्ता लागेल. त्यावर साधारण पाच मिनिटं गेलास की पक्का रस्ता दिसेल. त्यावर उजवीकडे वळ की तुझ्या शहराकडे जाशील तुला सोडू तुझ्या फार्मवर ?'' तू हो पुढे. मी थोडा वेळ थांबणार आहे म्हणून श्यामने राजसच्या खांद्यावर थाप दिली. थँक्स श्याम बर वाटलं तुझ्याशी बोलून कोळ ढग आले तर लक्षात ठेवशील ना ? श्यामने हसुन विचारलं नक्की !! राजस हसून उत्तरला दोघांनी हात मिळवले आणि राजस निघाला.

सकाळी चिडून निघून गेलेला राजस संध्याकाळ झाली तरी आला नव्हता. त्याच्या आईच्या डोळ्यांना धार लागली होती. देवघरासमारे बसून ती माऊली मनोमन देवाला आळवत होती. कृष्णा तुला देवकीचं प्रेम कळलं आणि यशोदेचही माझ्या बाळाला मात्र माझं प्रेम कळत नाहीये रे . त्याची काळजी घे. त्याला सुखरुप घरी आण'' राजस निघाला त्याने वळण घेतलं. समोर खरचं डांबरी रस्ता होता आणि त्याच्या शहराच्या दिशेने जाणारी पाटी, श्यामने बरोबर रस्ता सांगितला होता तर आईबद्दली तो बरोबर म्हणाला तिचं थोडसं चुकत असलं तरी तिचं प्रेम सारखंच आहे. दोघांवर मी नेहमी उलट धरुन चालतो म्हणून मुग्धासुद्धा तेच म्हणते आणि काय म्हणाला तो मुग्धाला भेटायला जायचं असेल आणि काळा ढग आला तर वेट अ मिनिट. मुग्धाबद्दल तर मी त्याला काही म्हटलचं नाही. मुग्धाच नाव त्याला कसं कळलं आणि चावी. चावी मी ठेवताना तर तो तिथे नव्हताच त्याला कसं कळंल ! कस कळलं !! राजस चांगलाच गोंधळला श्यामला शोधायला त्याने बाईक मागे वळवली. तो पुन्हा तळ्याकाठी आला. पण श्याम दिसला नाही. ते बसले होते त्या जागी एक मोरपीस मात्र होतं.

कुस्ती - मल्लविद्या

श्री. प्रणव पांडुरंग चव्हाण
बी.एस्सी.भाग-३

महाराष्ट्राच्या मातीचा एक गुण म्हणजे या मातीने अनेक मोठी व्यक्तिमत्त्व जन्माला घातली. छत्रपती शिवाजी महाराज, धर्मवीर संभाजी राजे व देशासाठी शहीद झालेले तमाम क्रांतिकारक व देशभक्त.

या बरोबरच या मातीने अनेकांना मातीत लोळवणारे मल्लही दिले.. मारुती माने, खाशाबा जाधव, विजय चौधरी, नरसिंह यादव तसेच स्त्रीशक्तीचा अभास देणारी गीता फोगाट, साक्षी मलिक, यांनी आपले कौशल्य दाखवून दिले. त्यांनी सिद्ध करुन दाखविले की जीवन घडविण्यासाठी आणि देशाचे नाव उच्च करण्यासाठी मातीचाही उपयोग होतो.

कुस्ती म्हटलं की महाराष्ट्राच नाव जगभर अगक्रमाने घेतलं जातं. अन्यायातून एक जिद्द पेट घेते आणि त्यातूनच एक पैलवान घडतो. परंतु शक्तीचा वापर चांगल्यासाठी करणं तितकच महत्त्वाचं व संयमाचं कारण मातीशी प्रामाणिक राहणाऱ्यांना ही सह्याद्रीची माती काधीच धोका देत नाही. बलवान मनाला बलवान शरीराची जोड भेटली की त्याचा पराभव जगातील कोणतीच गोष्ट करु शकत नाही. कुस्तीमध्ये गुरुवरची निष्ठा आणि बांधिलकी आपणास एक यशस्वी माणूस म्हणून नक्कीच नावारुपास आणते.

माता आणि माती या शब्दांमध्ये वेलांटीचा फरक आहे पण दोघांचाही उपयोग कर्तृत्वाची शिडी चढण्यासाठी आणि सामान्य व्यक्तिपासून असामान्य व्यक्ति बनण्यासाठीच होतो. पण साम्य मात्र एकच आहे की दोन्हीपण निस्वार्थीपणे काम करतात. कशाचीही अपेक्षा न ठेवता. पण कुस्ती या क्षेत्राकडे बघण्याचा काहींचा दृष्टीकोन हा नकारात्मकवादी दिसतो. पण ही गोष्ट सध्या कुठेतरी मागे पडायला नक्कीचं सुरुवात झाली आहे. आज हजारो पैलवान कुस्ती क्षेत्रात मानाचं आणि स्वाभिमानाचं काम करतात.

समाजात कायदा व सुव्यवस्था टिकवून ठेवण्यासाठी पोलीस दलामध्ये तर मातृभूमीसाठी, जनतेच्या संरक्षणासाठी सीमेवर तैनात आहे. हार-जीत हा जीवनाचा आणि निसर्गाचा नियम आहे. जीवनातील काही नियम मान्य करावेच लागतात. पण हरल्याशिवाय जिंकण्याची किंमत समजत नाही हे ही तितकच महत्वाचं हारणाऱ्या व्यक्तिने हे कधी विसरु नये.

हारल्याची मला खंत नायं
लढलो मी माझ्या आस्तित्वासाठी
लढाई माझा अंत नाय
पुन्हा ऊठनं आणि लढनं
गप्प बसायला मी काय संत नाय

जीवनात लहान गोष्टीतून मिळालेला जो विजय असतो. त्यातून फक्त यश मिळत आणि मोठ्या कष्टातून मोठ्या संघर्षातून मिळालेला जो विजय असतो. त्यातून एक इतिहास घडतो जो पुढच्या नव्या पिढीसाठी प्रेरणादायी ठरतो. लोकमान्य टिळक व छत्रपती शाहूमहाराज यांनी सुद्धा कुस्ती क्षेत्राचे महत्त्व अधोरेखित केले आहे व त्यासाठी पोषक पाऊले उचलली होती. आपल्या सामर्थ्यांचा व शक्तिचा वापर कुणावर हात उचलण्यासाठी करण्यापेक्षा उचललेला हात थांबवण्यासाठी करणे गरजेचे आहे.

एका पैलवानाची खरी बांधिलकी ही त्याची गुरुशी असते आणि त्यांच्या बहुमुल्य तत्वांशी असते. मनापासून आणि कर्तव्यनिष्ठा जपणाऱ्यांना कुस्ती क्षेत्रात यश जरुर मिळते. पण हे यश मिळाल्यानंतर आपण ज्या कष्टातून परिश्रमातून यशाची उंची गाठली त्यासाठी मिळालेल्या मार्गदर्शनाचा कधी विसर पडता कामा नये.

हरवलेला माणूस की...माणूसकी

कु. अमृता बाळासाहेब जाधव
बी.ए.भाग-३

घर, रस्ता, वाहन, ऑफिस, आपलं जग या व्यतीरिक्त मन कुठं वेगळीकडे फार कमी वळतं. सामान्य माणसाची ही व्यथा आहे. पण तरीही कधीतरी विचार करता करता आपण पुन्हा या आयुष्याचा विचार करायला लागतो आणि थबकतो. कारण आपल्या या अस्तित्वा आपल्याला फार कमी माहिती आहे हे आपल्या लक्षात येतं

कुठून आलो आपण ? काय आहोत आपण ? का आहोत आपण ? हे प्रश्न जेवढे गूढ आहेत तेवढेच गहन ब्रम्हांड, आकाशगंगा, सौरमंडळ, पृथ्वी आणि जीवीत सृष्टी हा प्रवास इतका काल्पनिक व विचित्र वाट्याला लागतो की विचारांमध्ये भान हरवून जातो. अनेक दिग्गज संशोधकांनी या प्रश्नांचे उत्तर शोधण्यात आपले आयुष्य घालवले. तर काहींना ते सत्य पटवून देताना आपला जीव गमवावा ही लागला. अशा अनेकांच्या कल्पनांमधून आपल्याला विश्वनिर्मिती आणि सृष्टी रचनेचे अनेक पैलू अभ्यासायला मिळाले. पण या इतिहासाचा अभ्यास आणि त्याचे पैलू शोधन्यामुळे प्रयोजनच नष्ट होत चालले आहे. कारण आपण होत्या. त्या गोष्टींचा अभ्यास करुन आपले आजचे मग निर्माण केले आहे. त्याचा अभ्यास करुन भविष्याची तरतूद आपण केलेली नाही. उदा. क्रयूड ऑईलचा अभ्यास करुन आपण आज पेट्रोल, डिझेल सारखी अत्यंत महत्वपूर्ण द्रव्य शोधली पण त्यांचा वापर कसा आणि किती करावा याकडे दुर्लक्ष करुन भविष्याची दुर्भिक्षाची व्यवस्थाही करुन ठेवली आहे.

मानव जात आणि या जातीने केलेले निर्माण जग ही उत्क्रांतीची सुंदर उदाहरणं आहेत. पण त्यांचा दंभ आणि फाजिल आत्मविश्वास हे त्याच्या विनाशाचे सुतोवाच आहे. कारण पर्यावरण आणि पृथ्वी यांचा विचार न करता माणूस एकटा पुढे जायच्या प्रयत्नात आहे. वाढणारी लोकसंख्या, प्रदुषण रोगराई या गोष्टी जितक्या वाटतात तितक्या सौम्य नाहीत. त्यांचा विपरित परिणाम जाणवूनही स्वत:च्या स्वार्थापायी त्याकडे दुर्लक्ष करण्याच्या माणसाचा दृष्टीकोन घातकच आहे.

मग कधीतरी माणसाला जाग येते. ''झाडे लावा झाडे जगवा,'' पाणी वाचवा पृथ्वी वाचवा.'' वगैरे आरोळ्या ऐकू येऊ लागतात. माणूस हा अत्यंत दुराभिमानी आहे.यातूनच दिसतं विश्वनिर्मितीच्या वेळेस पृथ्वी जेव्हा अस्तित्वात आली. तेव्हा ती अस्वथा ही आजच्या पृथ्वीच्या उलट होती. तेव्हा पृथ्वी आगीचा गोळा होती आणि आता ती एक मंद वातावरण्याची स्वामिनी आहे. या स्थितीपर्यंत पोहोचायला काही अब्ज वर्षे लागली. पण ती त्या स्थितीला आली ! माणसाने पृथ्वीचा ऱ्हास केला तर काही काळ पृथ्वी अस्वस्थ होईल हे खरे, पण ती तेवढ्याच वेगाने पूर्वपदावर येईल. पण ती स्थिती पाहायला मानवजाती ऐवजी कोणती तरी दुसरी प्रणाली येथे राज्य करीत असेल. माणूस स्वत:ची बेअब्रु टाळण्यासाठी स्वत:ला मोठं बनवितो, म्हणूनच पृथ्वी वाचवा यासारखे हास्यास्पद विधान करतो.

खरं तर स्वत:ला वाचविण्यासाठी त्याची चाललेली धडपड एका मुखवट्यामागे लपविण्याचा त्याचा हा केविलवाणा प्रयत्न आहे आणि हाच प्रयत्न करण्यात आज माणूस हरवला आहे. ज्या मानवाने ''वृक्षवल्ली आम्हां सोयरे'' सारखा सुंदर अभंग रचला नाही. त्याच मानवाला या सोयऱ्यांची कत्तल करताना लाज वाटत स्वार्थ आणि सुख यांच्या शोधात आपल्या या संख्यांना झालेच तर या पृथ्वीमातेलाही तो परका झाला आहे. पण ? या पणचे उत्तर आपल्यातच शोधावे लागेल. कारण पृथ्वीसारखे ग्रह अनेक असतील पण आपल्याला मात्र पृथ्वी एकच आहे.

मग... ? शोधाल ना उत्तर ? सापडला का तो हरवलेला माणूस ? जागवाल ना ती विलुप्त होत चाललेली माणुसकी ?

आता खेडे बदलते आहे.

कु. काजल नवनाथ जाधव
बी.ए.भाग-१

आपला भारत देश हा खेड्यांचा देश आहे. पण पहिल्याचे खेडे आणि आताचे खेडे यात खूप बदल होत आहे. पहिल्या काळातील खेडे होते ते आता राहिलेले नाही. कारण पहिल्या काळातील खेड्यांत सण, समारंभ एकोप्याने पार पडत होते सगळेजण एकमेकांना सहकार्याने मदत करत होते. सगळ्यांच्या मदतीला लोक धावून जात होते. पहिल्या खेड्यांत लोकांचा पेहराव खूप साधा होता. आहार शरीराला पोषक असाच होता. ग्राम संस्कृतीचे लोक संस्कृतीचे दर्शप खेड्यातून घडत होते.

पण आता मात्र सगळे बदलते आहे. आताच्या खेड्यात फारच सुधारणा झाली आहे. ते खेडे-खेडे राहिलेच नाही. त्याचे रुपांतर आता शहरामध्ये होऊ लागले आहे. आताच्या खेड्यातील लोक सुद्धा तंत्रज्ञानाने शेती करुन लागले. आहेत. वेगवेगळ्या प्रकारचे बदल शेतीमध्ये शेतकरी करु लागले आहेत.

पूर्वीच्या काळात खेड्यामध्ये जास्त लाईटचा प्रकाश नसायचा पण आता मात्र तसे नाही आताच्या खेड्यांमध्ये लाईटचा प्रकाश सतत चालू असतो. त्यामुळे प्रत्येक घरोघरी प्रसारमाध्येमे होऊ लागली. त्यामुळे लोकांना घरबसल्या माहिती मिळू लागली आहे. पूर्वीच्या काळातील लोकांना कुणी एकाने सांगावा दिला तर एखादा निरोप काळायचा पण आता मात्र तसे नाही.

आताच्या बदलत्या खेड्यांमध्ये रुढी परंपरा यांची जोपसना फार कमी होत चालली आहे. प्रेम, माया, ममता, मदत हे आताच्या बदलत्या खेड्यात दिसतच नाही. जो तो आपल्या कामात मग्न होत चालला आहे. त्याचे लक्ष सुधारणेकडे लागले आहे. खेड्यांमध्ये सुधारणा झालीच पाहिजे याशिवाय लोकांची प्रगती तर कशी होईल ? पण त्याचबरोबर लोकांनी सण, समारंभ, रुढी, परंपरा, संस्कृती याही गोष्टी सुधारणेबरोबर जोपासल्या पाहिजेत. पण लोक परंपरा जपतच नाहीत.

पूर्वीच्या काळातील खेड्यांमध्ये खूप झाडे होती. पण आता मात्र खेड्यांमध्ये सुद्धा झाडांची संख्या खूप कमी झाली आहे. प्राणी पक्ष्यांचा आवाज, किलबीलाट हे सुद्धा फार प्रमाणात कमी होऊ लागले आहेत.

आताचे हे बदलते खेडे याचे स्वरुप फारच वेगवेगळे आहे. पूर्वीच्या काळात खेड्यांमध्ये वाहनांची संख्या फारच कमी होत. लोक गावाला जाण्यासाठी बैलगाडीचा किंवा पायी चालत या गावाहून त्या गावाला कार्यक्रमांना जात होते. आता मात्र बदलत्या खेड्यात वाहने इतकी आहेत. कोणत्याही कामासाठी लोक गाड्यांचा वापर करत आहेत. गावाला जात आहेत वाहनांची संख्या फारच खेड्यात वाढत आहेत.

सुधारणा खेड्यात व्हावी याचबरोबर या बदललत्या खेड्यांतील लोकांनी एकमेकांना मदत करावी सगळ्यांशी प्रेमाने, मायेने वागावे. रुढी, परंपरा जपव्यात सगळ्यांशी चांगले रहावे व चांगलेच बोलावे.

आता खेड्याचे झपाट्याने शहरीकरण होत आहे. अशा बदलत्या खेड्याच्या समस्याही वाढत आहेत. लोकसंख्या वाढत असताना जमीन मात्र आहे तेवढीच आहे. शहरीकरणाच्या आकर्षणामुळे शेतीकडे दुर्लक्ष होत आहे. पाण्याचा प्रश्न, पर्यवरणाचा प्रश्न निर्माण झाला आहे. अशा परिस्थितीत खेडी व शेती टिकली पाहिजे यासाठी खेडी वाचवा, पर्यारण टिकावा हा मंत्र जपला पाहिजे. तरचं आताचे बदलते खेडे प्रगत होईल.

मुलगी हवी हो....

कु. समीक्षा अशोक सुर्यवंशी
बी.ए.भाग-१

स्त्री भ्रूण हत्या ही भारतातील एक समस्या आहे. जगामध्ये स्त्री भ्रूण हत्या होते की नाही याची कल्पना नाही. पण भारतामध्ये याचे प्रमाण खूप मोठ्या प्रमाणात आढळते. अशी काय मानसिकता असेल की वेडगळ कल्पनेपायी लोक आपल्या पोटच्या गोळ्याला निर्दयीपणे खुडून टाकतात.

स्त्री भ्रूण हत्येमागे सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक कारणे आहेत. जसे काही समाजात हुंडा द्यावा लागतो. त्यामुळे मुलीचा जन्म हा तिच्या घरच्यांना आर्थिक दृष्ट्या अडचणीत आणणारा वाटतो. यावर बरेच अघोरी उपाय वापरतात. तो म्हणजे मुलीला गर्भात असतानाच खुडून टाकायचे, अशी मानसिकता का होत असावी ?

स्त्रीयांना भारतीय समाजात नेहमी दुय्यमच वागणूक मिळाली. याला इतिहास, पुराणकाळ, आजपर्यंत जितकी युगे झाली. ती साक्ष आहेत.. आज जरी स्त्रीया सर्व क्षेत्रात यशस्वी होत असल्या तरी पुरुषी मानसिकता बदललेली नाही. याचे मुळ कारण आपल्या पुरातन व्यवस्थेतच आहे. स्त्री भ्रूण हत्या हा आपल्या देशाला लागलेला एक सामाजिक कलंक आहे. याचा सामना कसा करायचा हे एक फार मोठे आव्हान सरकार, सामाजिक संस्था आणि प्रत्येक सुजान नागरिकापुढे आहे.

भ्रूण हत्या थांबवा, मुलगी वाचवा

अरे मानवा ज्यात उमलला जीवन अंकूर आपला
...बीजाचा त्या आज बळी का घ्यावयास तू टपला

बालपणी कुसुमासम तुजला जीने ओंजळी जपला
आभाळी गडगडल्यावरती कुशीत तू ज्या लपला

...बीजाचा त्या आज बळी का घ्यावयास तू टपला
तुझ्या काळजीने ज्या नयनी थेंब सदा टपटपला
वेळप्रसंगी तुझ्या रक्षणाची बनलेली कृपा,

...बीजाचा त्या आज बळी का घ्यावयास तू टपला
ज्या हृदयामधला मायेचा भाव कधी न लपला
तुझ्यासाठी जीवन सर्वदा जीचा भाबडा खपला

...बीजाचा त्या आज बळी का घ्यावयास तू टपला
खेळ जीवाचा तुझ्या सुखाकारणे जीचा आपला
जीने आजवर तुझ्या यशाचा जप जीवनी जपला,

...बीजाचा त्या आज बळी का घ्यावयास तू टपला ?

भारतात स्त्री गर्भाच्या हत्येचे प्रमाण सर्वात जास्त असल्याचे 'युनायटेड नेशन्स पॉप्युलेशन फंडाच्या (युएनपीएफ) ताज्या अहवालात नमूद करण्यात आले आहे. १९९९ मध्ये दर एक हजारी मुलांमागे मुलांचे प्रमाण ८१९ मुली असे झाले आहे. मुली वाचवण्यासाठी आता मोहीम सुर करणे गरजेचे आहे. २०१० च्या जनगणनेसुार अल्वर जिल्ह्यात प्रति एक हजार मुलांमागे मुलींची संख्या ८८८ होती.

स्त्री गर्भाच्या हत्येचे प्रमाण रोखण्यासाठी एक क्रांतीकारी उपक्रम राबविला पाहिजे. त्यासाठी प्रत्येकाने आपली जबाबदारी समजून घेवून आपापल्या पातळीवर प्रयत्न करणे गरजेचे आहे. कधीही न पाहिलेले जग त्या जगाचा निरोप घेण्याची दुर्दैवी वेळ स्त्री गर्भावर येवू नये असे या प्रकल्पाचे स्वरुप असायला हवे. स्त्री गर्भाच्या हत्येसंदर्भात जनसामन्यांमध्ये अगदी प्राथमिक स्तरावर जागृती होणे आवश्यक आहे. यासाठी बदल होणे गरजेचे आहे. स्त्री गर्भाचे रक्षण ही एक राष्ट्रीय जबाबदारी असून कोणताही धर्म, जात, पंत याची मर्यादा न बाळगता प्रत्येक भारतीयाने आपआपल्या

परीने प्रयत्न करणे गरजेचे आहे. स्त्री भ्रूण हत्या रोखावी यासाठी महिला बचत गट, सामुदायिक विवाह मंडळ आणि सामाजिक कार्येकर्ते यांनी क्रांतीकारक विचार प्रसार करणे गरजेचे आहे.

स्त्री भ्रूण हत्या या गंभीर आजाराने समाजाला पुरते ग्रासलेले आहे. गेल्या वर्षात राज्यात अंदाजे ४ लाख ६८ हजार ६८० मुलींना गर्भातच मारण्यात आल्याचे टिपणामध्ये नमूद केले आहे. स्त्री हत्येच्या समस्या दिवसें-दिवस उग्र स्वरुप धारण करत आहे. स्त्री-पुरुष लिंग गुणोत्तर अतिशय असंतुलीत आहे. ही एक अतिशय गंभीर आणि चिंताजनक बाब आहे. आधुनिक तंत्राज्ञानरचा वापर, नवनवीन संशोधन यामागे नेहमीच उदात्त हेतू असतो. सोनोग्राफी या यंत्राने शरीरात होणारे आनावश्यक बदल उग्र स्वरुप धारण करण्याआधी जर टिपता आले तर त्यावर योग्य उपचार करता यावा किंवा गर्भामध्ये जर काही व्यंग असेल आणि चाचणीत ओळखू योग्य निर्णय घेता यावा या दृष्टीने सोनोग्राफी हा आशेचा किरण वाटावा.

मुलगा हवा या हट्टापुढे मुलगी नकोशी झाली मुलगा हा वंशाचा दिवा असतो आणि मुलगी परक्याचे धन असते या धारणेमुळे स्त्री भ्रूण हत्येचे प्रमाण वाढीस लागले असे म्हणण्यास हरकत नाही. एकीकडे मुलगाच हवा या हट्टापुढा मुलगी नकोशी वाटत आहे. या नकोशी ला जन्म घेण्यापूर्वीच गर्भातच ठार करण्याच्या क्रियेला खूपच गती मिळाली. याचा परिणाम असा झाला की, वैद्यकीय क्षेत्रातील लोक या बाबीतून लाखो करोडो रुपये कमवू लागले आणि भ्रूण हत्या करु लागले.

१) कायद्याची एक बाजू पहिली तर गर्भ धरणापूर्व आणि प्रसुतीपूर्व निदान कायदा १९९४ च्या लकम ४ नियम ९ नुसार एक फॉर्म दाखल करणे डॉक्टरांना अनिवार्य आहे.

२) या कायद्यात २००३ मध्ये सुधारणा करण्यात आली. सेक्शन ४ नुसार गर्भवती स्त्रीच्या चाचण्याचे पूर्ण रेकॉर्ड ठेवणे डॉक्टरांना बंधनाकारक आहे. सेक्शन २३ नुसार कायद्यातील कोणत्याही तरतुदीचे उल्लघंन केल्यास ३ वर्षापर्यंत शिक्षा होऊ शकते. सेक्शन १७-१९ नुसार अधिकाऱ्यांना गर्भलिंग निदान चाचण्याची शंका असणाऱ्या ठिकाणी शोध वॉरंट जारी करण्याचा अधिकार आहे. सेक्शन ३०-१२ नुसार सोनोग्राफी मशीनचा शोध घेणे, ताब्यात घेणे, सिल करणे इ. अधिकार आहेत.

कायदे अस्तित्वात असूनही हे गुन्हे एवढ्या मोठ्या प्रमाणात घडत असतील तर त्यातून पळवाटा शोधल्या जात असाव्यात किंवा द्यायला हवी त्या प्रमाणात अंमलबजावणी होत नसावी किंवा ते डॉक्टरांवर जरब निर्माण करण्यास पुरेसे नसावे.

आई मला जगायचंय ही आर्त हाक कानावर पडताच आईचा जीव कासावीस झाला अन डोळे पाणावले पण करणार काय ? रुढी परंपरेने ग्रासलेल्या देशात तिच्या सारख्या अनेक काळ्या रोज खुडल्या जातात. मग तिला जीवन मिळणे कुठे शक्य होते. ''आई'' मला हे सुंदर जग पहायचं आहे. बाबा व आजीला सहवास अनुभवायचा हे ती सतत आईला गर्भात सांगत असते. '' मुलगा-मुलगी'' असा भेद करणे निरर्थक गोष्ट आहे. जेव्हा त्या कोवळ्या जीवाचा पिताच तिचा अंत करतो. त्या वेळी हा समाज त्याला विरोध करत नाही.

स्त्री भ्रूण हत्या का केली जाते ? या प्रश्नांची उकल शोधून काढणे आणि त्यांवर उपाययोजना करणे आवश्यक आहे. भारत देशात फार पूर्वीपासून ज्या रुढी, परंपरा आणि चालीरीती आहेत. त्यानुसार लोकं आजही त्या पाळतात. मुलगी उपवर झाली की आई बाबांना तिच्या लग्नाची काळजी लागते. कधी एकदा तिचे हात पिवळे करु आणि कधी एकदा त्या ऋणातून मुक्त होवून जावे असे मुलीच्या पालकांना वाटते.

सध्या महाराष्ट्रात बीड, कोल्हापरू, सांगली जिल्ह्यातील स्त्री भ्रूणहत्याची कारणे /प्रकरणे जगभर गाजत आहेत. स्त्री भ्रूणहत्याप्रकरणी यापूर्वीच राज्य व केंद्र सरकारांनी कायदे केले आहेत. मात्र आता त्याची तीव्रता पाहता सरकारची आरोग्य व पोलिस खाते ही खडबडून जागी झाली आहेत, त्यांनी आपली कारवाईची मोहिम आणखी तीव्र केली आहे. त्यामुळेच आणखी काही प्रकरणे उजेडात येत आहेत. स्त्री भ्रूण हत्येचा विषय चांगला गाजत असताना पैशाला चाटवलेले डॉक्टर आपले कुणी वाकडे करत नाही. अशा आविर्भावात स्त्री भ्रूण हत्या करण्याचे पाप करत आहे. खरे तर अशा लोकांवर कडक कारवाई करण्याची आवश्यकता आहे.

मागच्या दशकामध्ये सुमारे १२ लाख स्त्री भ्रूण हत्येची प्रकरणे झाली आहेत. देशातील लिंग-गुणोत्तर प्रमाण कलामीचे घटत चालले आहे. दशकभरापूर्वी, १००० मुलांमागे ९२७ मुली असे लिंग-गुणोत्तर होते, ज्यात घसरण होऊन १००० मुलांमागे ९१४ मुली अशा धोकादायक आकड्यावर येऊन हे. लिंग गुणोत्तर स्थिरावर आहे. यापूर्वी आश्चर्यकारारित्या १००० मुलांमागे ९४५ मुली असे लिंग गुणोत्तर होते. सध्या असलेली स्त्री-पुरुष विषमता प्रमाण अनेक सामाजिक समस्यांना जन्माला घालणार आहे. याची सुरुवात झाली आहे.

महात्मा गांधी-अहिंसेचे मानदंड

कु. ऋतुजा संजय कोरे
बी.एस्सी.भाग-१

संपूर्ण जगाला अहिंदेची प्रेरणा देणाऱ्या महात्मा गांधी यांच्या जयंतीचे शतकोत्तर सुवर्णमहोत्सवी वर्ष साजरे होत आहे. भावी पिढ्यांना खरेही वाटणार नाही, की हाडामासांचा असा कुणी या पृथ्वीवर होऊन गेला. प्रसिद्ध वैज्ञानिक अलबर्ट आइर्नस्टाइन यांनी महात्मा गांधी यांच्या संदर्भात काढलेल्या या उद्‌गाराची प्रचिती वारंवार येत असते.

आजकालचा जमाना इव्हेंटचा आहे आणि भारताच्या इतिहासात स्वातंत्र्य दिना इतका मोठा इव्हेंट कुठलाही असू शकत नाही. परंतू स्वातंत्र्यलढ्याचे दीर्घकाळ नेतृत्त्व करणारे गांधीजी त्या इव्हेंटमध्ये कुठे होते. याचा शोध घेण्याचा प्रयत्न केला, तर खऱ्या गांधीजींचा शोध लागू शकतो. दंगलीचा वणवा विझवण्यासाठी गांधीजी पोहोचले होते कोलकत्त्यात तेथील मुख्यमंत्र्यांनी स्वातंत्र्यदिन कसा साजरा करायचा विचारल्यावर, 'इथे लोक भुकेने मरत आहेत आणि तुम्ही समारंभ करु इच्छिता?' असा प्रश्न विचारणारे कोणत्याही राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय प्रसारमाध्यमाशीही बोलणे टाळणारे गांधीजी आजच्या काळात अविश्वसनीय वाटल्या वाचून राहात नाहीत. स्वातंत्र्य मिळाल्यानंतर सरकार स्थापन करताना, 'काँग्रेस नव्हे, तर अवघा भारत स्वतंत्र झाला आहे, 'अशी आठवण पंडित नेहरुंना करुन देणाऱ्या गांधीजीनी 'पक्षभेद बाजूला ठेवून सक्षम लोकांना मंत्रिमंडळात घेण्याचे, आवाहन केले. त्याची परिणती म्हणून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, श्यामा प्रसाद मुखर्जी यांचा नेहरुंच्या पहिल्या मंत्रिमंडळात समावेश झाला.

हजारोंच्या समुदायाला श्वास रोखून ऐकायला लावणारे गांधीजी पट्टीचे वक्ते नव्हते. एका पट्टीत खालच्या सुरात आणि बऱ्याचदा नीट एकू येणार नाही. अशा आवाजात बोलत असूनही गांधीजी त्यांच्या भाषणातून आंदोलनाचा वणवा पेटवू शकायचे. हे कसे घडू शकते. याचे उत्तर देताना गांधीजीच म्हणाले होते. 'मला नेमके सांगता येणार नाही; पण एक शक्यता आहे, मी स्वत:जे आचरणात आणत नाही ते मी कधीच इतरांना करायला सांगत नाही.'

'गांधीजींना माणूस म्हणून राहू
देण्यातच आपला लाभ आहे,
त्यांना देव बनवले तर आपण

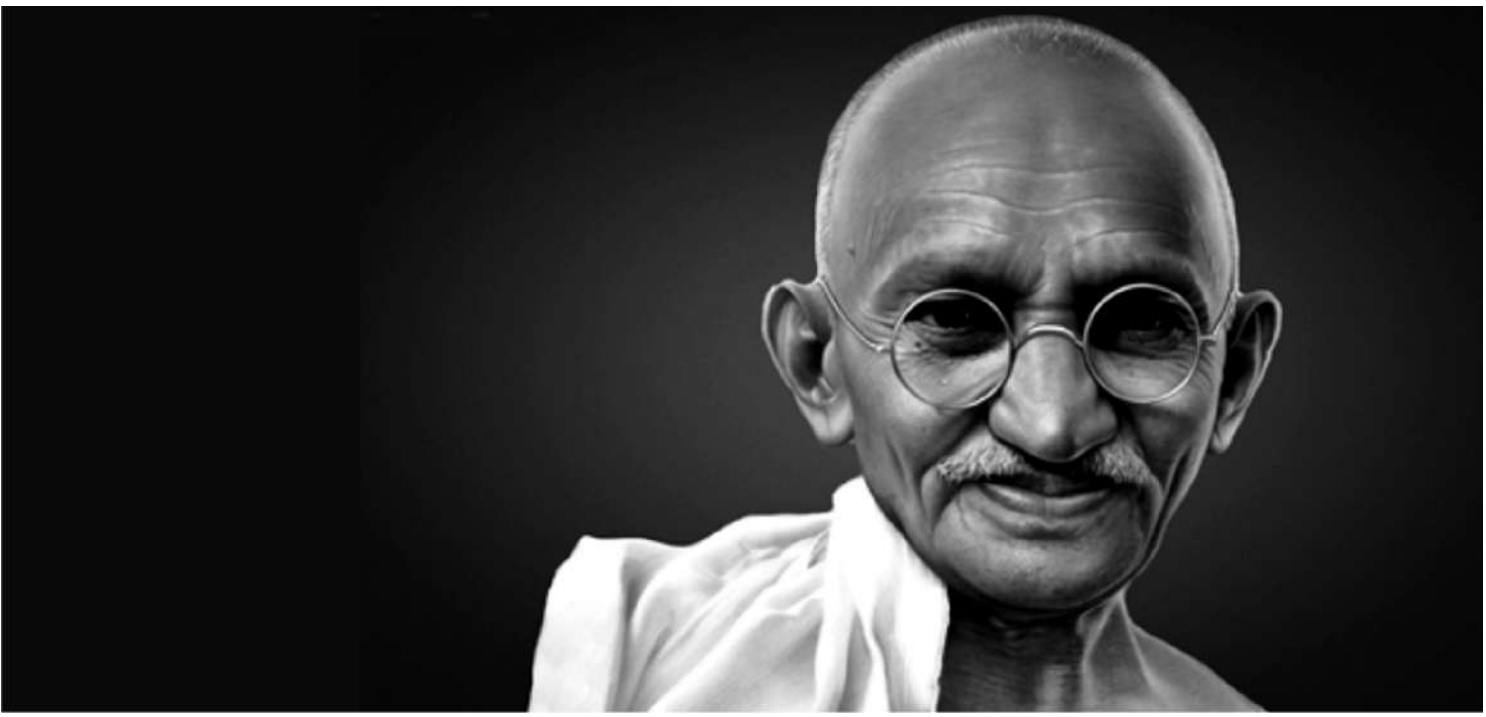

मानवतेचा एक आदर्श गमावून बसू' असे विनोबांनी म्हटले आहे. त्याहीपुढे जाऊन विनोबांनी गांधीजींना धोकेबाज संबोधले. कारण गांधी उद्या काणते वळण घेतील, याची कुणालाच खात्री देता येत नसे. त्यांचे मन आपल्या बोलण्यात संगती राखव्यात गुंतलेले नसे, तर ते नेहमी सत्याच्या शोधात असे,याचाच अर्थ ते विकासशील, परिवर्तनशील माणूस होते.

गांधीजी सगळ्यांचे आहेत. फक्त भारताचे नव्हे तर जगाचेही आहेत. त्यामुळे गांधीजींना आपण आपले माननं हे स्वागतार्ह आहे. 'माझे जीवन हाच माझा संदेश' असे गांधीजी सांगत. गांधीजींच्या किंचित आधी चार्लस डार्विन यांनी उत्क्रांतिवाद मांडला. पशूंपासून नैतिक उत्क्रांती कशी झाली ते दाखवताना मानवतेचे दोन विशेष सांगितले.

सेवा आणि सहनशीलता हे निकष ध्यानात घेऊन आपण जर समोर आलेले प्रश्न सोडवण्याचा प्रयत्न केला तर आपणच गांधी होऊ शकतो. सत्याग्रहाचे मर्म कशात होते. तर त्यानुसार दोन्ही पक्ष एकमेकांना समजून घेण्याचा प्रयत्न करुन निर्णय घेत आणि हा निर्णय दोघांनी मिळून घेतला असल्यामुळे तो टिकण्याची शक्यता जास्त होती. सत्याग्रह हे युद्धापेक्षा अधिक प्रभावी अस्त्र आहे हे स्विकारले जाऊ लागले. ही विचारपद्धती आणि निकष जर मान्य केले तर आपले आजचे अनंत प्रश्न सोडवण्यात मदत होवू शकेल याची जाणीव झाल्यामुळे तर गांधीजींची सारखी आठवण येते.

गांधीजी बॅरिस्टर होऊन इंग्लंडहून आल्याआल्याच कवी राजचंद्र यांना भेटले. इंग्लंडमध्ये असताना त्यांचा ख्रिचन, इस्लाम हे धर्म आणि थिऑसॉफी यांच्याशी परिचय झाला होता. भगवदगीतेशीही त्यांच्या परिचय इंग्रजी अनुवादामुळे झाला. राजचंद्र यांच्याशी झालेल्या चर्चा आणि पत्रव्यवहार यांच्यामुळे ते सर्व धर्मसमभाव या विचाराकडे वळले, प्रिटोरिया येथील ख्रिश्चन बांधवाशी झालेली चर्चा, दरबान मधील मुसलमान व्यापाऱ्यांचा धर्मांतराचा अनाग्रही प्रयत्न यांचा परिणाम म्हणून त्यांना सर्व धर्मांतील समान नैतिक मुल्ये दिसू लागली. त्याचप्रमाणे त्यातील त्रुटीही दिसू लागल्या. इतर धर्मसुधारकांनी त्यासाठी नवीन धर्म सुरु केले. धर्मधिष्ठीत राष्ट्रे निर्माण झाली.

गांधीजींनी सुचवलेला मार्ग सर्वधर्म समभावाचा होता. प्रत्येकाने जन्मलेल्या धर्मांतच राहून त्या धर्मातील त्रुटी टाळाव्यात आणि धर्म न बदलता इतर धर्मातील आवडतील ती तत्त्वे स्वीकारावीत ही त्यांची शिकवण क्रांतिकारी ठरली आणि निव्वळ आदर्शवत न ठरता अनेकांनी ती स्वीकारली.

गांधीजींनी प्रेम हाच मानवतेचा स्थायी भाव मानला कलह जर तलवारीने सोडवले असते तर मानव जात टिकलीच नसती. उलट ती फोफावते आहे. याचा अर्थ मानवी प्रेरणा मुख्यत: प्रेमाचीच आहे, त्यांचा सिद्धांत आहे.

'दे दी हमे आझादी
बिना खडग बिना ढाल,
साबरमती के संत
तुने कर दिया कमाल !

असे वर्णन महात्मा गांधीचे केले जाते. म. गांधी हे एक नाव आहे की ज्यानं बंदुकीच्या गोळीला विनयानं उत्तर दिलं. गोळीबार व बॉम्बस्फोटाचा अहिंसेच्या शस्त्रानं सामना केला. ब्रिटिशांचा बार सत्य व शांती या ढालीने परतवून दिला.

म. गांधींचा तीन माकडांचा संदेश तर लहानातल्या लहानांनाही माहिती आहे. ते म्हणजे वाईट पाहू नये. वाईट बोलू नये आणि वाईट ऐकू नये. म.गांधी म्हणजे सत्य व अहिंसेचा चालता बोलता विश्वकोशच म्हणावे लागेल आणि वक्तृत्व, कर्तृत्त्व आणि नेतृत्वाचा संगमच म्हणावं लागेल.

म. गांधी म्हणजे ब्रिटिशांना 'चले जाव' ठणकावणारे भारतीयांना 'करा किंवा मरा' संदेश देणारे महानपुरुष होत.

मला वाचवा

आहे म्हणून मी नारी
नका संपवू मज उदरी
दोन्ही घरचा मी लाविते दिवा
आई-बाबा मला वाचवा

जगण्याचा हक्क माझा मलाही जगू द्या ना
मारु नका येण्याआधी ही दुनिया बघू द्या ना
नका पाडू गर्भ, पाजूनी दवा

आई-बाबा मला वाचवा
मुलासाठी नवस करता देवापाशी
नाव सुद्धा माझे तुम्ही ठेविता नकुशी
मला खायला भाकर, दादाला मात्र रवा
आई-बाबा मला वाचवा

धनापुढे माणसाला माणुसकी नाही
हुंडा तेच मागती जे असती कसाई
नाही सुख कोठे माझ्या या जीवा
आई-बाबा मला वाचवा

संतजना, मुक्ताबाई, जनाबाई
माता सावित्री, रमाई थोर त्या जिजाई
इतिहास त्यांचा ध्यानी असावा
आई-बाबा मला वाचवा

नकुशी म्हणे पुढे विपरित घडेल
नारी नाही वाचवली तर दुनिया बुडेल
खरा संदेश घरोघरी पोचवा
आई-बाबा मला वाचवा
आई-बाबा मला वाचवा

कु. ऐश्वर्या अमोल पाटील
बी.एम.ए.भाग-२

आईची शिकवण

बाळ बांधतो बुट
आई चालते अनवाणी
तुझ्याचसाठी आणते
चारा आणि पाणी
शिकेल बाळ माझा
साहेब होशील कधितरी
नको करु स्वप्नांचा चुराडा
तुझा बाप मेला
तुझ्यासाठीच जगते
तळहताचे फोड
मातीला जागले.
फोड आले तरी बेहत्तर
नक्की तुला शिकवीण
पण नापास झालास काट्र्या
तर तुला इंगा दाखवीन
जरा मास्तराचं ऐक तो तुझा देव हाय
मला लय कळतय म्हणून वागू नकोस तोऱ्यात
शाळेत मागं बस
पण पाय कधि पसरु नकोस
भांगात माझ्या कुंकू न्हाय
हे तु विसरु नकोस.

कु. वर्षा बाजीराव यादव
बी.एस्सी.भाग-३

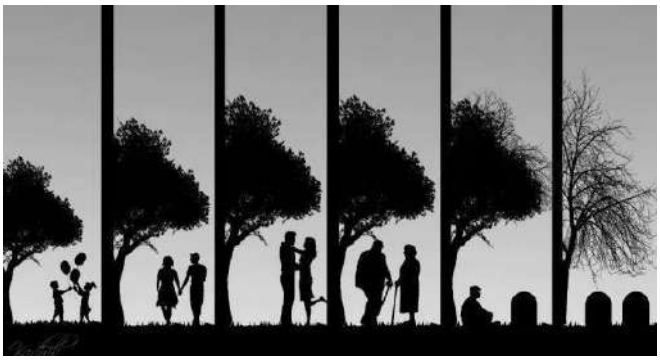

आयुष्य जगताना

आयुष्यात स्वप्ने पाहताना
वास्तवाना कधि विसरायचं नसतं,
गुलाबाला स्पर्श करताना
काट्याचं भान ठेवायचं असतं
प्रितीच्या विश्वात वावरताना
जपून पाऊल टाकयचं असतं
खिश्याला फटका आणि काळजाला
झटका बसल्यावर मात्र रडायचं नसतं.
संकटाच्या वादळात धीर धरून जगायचं असतं
शत्रुंशी झुंजत असताना
त्याला कमजोर लेखायचं नसतं
खाल्ल्या मिठाला जीवाभावाच्या मित्राला
कधिच बेईमान व्हायचं नसतं.
आईच्या दुधाचं आणि पित्याच्या घामाचं
उतराई झाल्याशिवाय
मरणाच नाव सुद्धा काढायचं नसतं..

कु. वर्षा बाजीराव यादव
बी.एस्सी.भाग-३

स्त्री

बागेतील फुल आहे स्त्री
फुलातील मध आहे स्त्री
सतत होणारी प्रेमाची
जाणीव आहे स्त्री।।

रोज नव्याने होणारी
पहाट आहे स्त्री
झाडाला मिळणारी
झुळुक आहे स्त्री ।।

दमलेल्या मनाची
आशा आहे स्त्री
दुखावलेल्या घराचा
आधार आहे स्त्री ।।

श्वास आहे स्त्री
मनाचा ध्यास आहे
अट्टास आहे स्त्री
म्हणूनच खास आहे स्त्री ।।

मान आहे स्त्री
सन्मान आहे स्त्री
आणि म्हणूनच तर
देशाचा प्राण आहे स्त्री ।।

कु. वैष्णवी प्रशांत कुलकर्णी
बी.कॉम. भाग - २

खेळ नियतीचा

काय ? चूक झाली होती
देवा माझ्या हातून
त्याची मला शिक्षा दिलीस,
माझं आयुष्य नाही
माझ्या स्त्रीपणाची ओळखच पुसलीस

आईवडील रात्रंदिवस
घाम गाळतंच होते,
आयुष्याच्या कष्टमय गाड्याला
धाडसी चाकाची साथ देत होते.

आयुष्यात दु:खाचे पारडे
खूप जड झाले होते,
परिश्रम आणि चिकाटीने
हलके करण्याचे प्रयत्न चालू होते.

नव्हते माहित ही नियती
माझ्याशी असा खेळ खेळेल,
माझ्या भविष्यालाच
मूळातून उखडून काढेल.

भविष्याच्या वाटेवर
संकटरुपी काटे पसरले होते
झेलून प्रत्येक क्षणाला
अश्रूंना बांध फुटत होते.

देह हालातूनही मी वाचण्याचा
प्रयत्न करीत होते,
जिद्द होती मनात पण
बळ साथच देत नव्हते

शिकार झाले होते नराधमांची
माझं अस्तित्व मिटले होते,
वेदना होत होत्या मनाला
बाहेर पडण्याचे मार्ग बंद होते.

सकाळी सूर्य देवाने
दर्शन दिले होते
पण रात्री चंद्राने
दर्शन दिले नाही,
मिटले होते माझे डोळे
स्त्रीत्वच उरले नाही.

कु. अश्विनी शिवाजी चव्हाण
बी.सी.ए.भाग-१

आई मला पण, या जगात येऊ दे गं

आई मला पण, या जगात येऊ दे गं..
यशाचा, अपयशाच्या मला ही भाग होऊ दे गं
बाबाचा लाडाचा तुकडा मला ही बनू दे गं
आई मला पण या जगात यायचं आहे गं
मी ही तुझ्या वंशाचा दिवा बनीन गं
पण मला या जगात येऊ दे गं

मला ही माझ्या भावाची बहीण होऊ दे गं
मला ही कळीतून उमलू दे गं
सुंदर सुंदर फुलांचा सुगंध मला ही होऊ दे गं
उडत्या पक्षांचा थवा मला ही पाहू दे गं
आई तुझ्या मायेची सावली होऊ दे गं

बाबाच्या हाताची काठी मला होऊ दे गं
भावाला जस कुशीत घेतेस तस मला ही घे गं
बोट धरुन माझे मला ही चालव गं
आई मला पण जगात येऊ दे गं
आजी आजोबांची परी होऊन मला ही खेळू दे गं
छान छान गोष्टी मला ही ऐकू दे गं
मलाही तुमच्या दाघांच्या जीवनाचा सार होऊ दे गं
आई मला पण या जगात येऊ दे गं

कु. सोनम जयसिंग मोरे
बी. कॉम. भाग -२

गरिबीचे चटके

उन्हातान्हात राबतोय गडी
हाता तोंडाची गाठ पडावी म्हणून,
रक्ताचं पाणी पाणी करतोय की
लेकरंबाळं उपाशी मरु नयेत म्हणून

ऊन लागत नाही का
त्याला तहान लागत नाही
डोळ्यासमोर दिसतात मुलं
स्वत:चा विचार करायला
उसंतच मिळत नाही

पाखरांसारखी फिरवतोय लेकरांवर नजर
काळजाचा ठोका चुकतोय
साकडं घालतोय परमेश्वराला
''मी होरपळलोय गरिबीनं
माझ्या लेकरांना तू सावर.''

बायकोसाठी पै-पै जमवून
एखादा दागिना करावा म्हणतोय
परिस्थितीच्या वणव्यानं
जळून खाक होतोय

डोळ्यांतून रक्त सांडतोय
अंगातून घाम गाळतोय
अश्रूंना हातात घेऊन
त्यात बायको पोरांचा
चेहराच पाहतोय

कष्ट करुन अंग झिजवतोय
इकडून तिकडं कूस बदलतोय,
औषधपाणी घ्यावं तर सावकारचा
कर्जांचा तगादा उरावर बसतोय

गरिबीच्या चटक्यानं कायमचीच
झळ लागलीय आयुष्याला
कमवायचंय तिथंच गमवायचंय
का ?नाही मिळत सुख गरिबाला !

कु. अश्विनी शिवाजी चव्हाण
बी.सी.ए.भाग-१

प्रारंभ उद्घाटन प्रसंगी मा. काका व मान्यवर

प्रारंभ प्रसंगी सहभागी विद्यार्थी

प्रारंभ उद्घान प्रसंगी स्वागत करताना प्रा. संदीप पाटील

प्रारंभ उद्घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करताना मा. काका

प्रारंभ प्रसंगी उपस्थित संस्थासंचालक व शिक्षकवर्ग

प्रारंभ उद्घाटन प्रसंगी उपस्थित विद्यार्थी व शिक्षक वर्ग

मा. काकांच्या हस्ते प्रारंभ पारितोषिक वितरण समारंभ

वार्षिक पारितोषिक वितरण प्रसंगी मार्गदर्शन करताना मा. अरुण घाडके

वार्षिक पारितोषिक वितरण प्रसंगी मार्गदर्शन करताना मा. काका

महाविद्यालयाचा अहवाल सादर करताना मा. प्राचार्य

वार्षिक पारितोषिक वितरण प्रसंगी उपस्थित मान्यवर

सांस्कृतिक कार्यक्रम उद्‌घाटन प्रसंगी मा. प्रशांत पाटील

सांसकृतिक कार्यक्रम क्षण

सांसकृतिक कार्यक्रम क्षण

सांस्कृतिक कार्यक्रम उपस्थित विद्यार्थी वर्ग

मा. काका मार्गदर्शन करताना

लष्करामध्ये भरती झालेल्या विद्यार्थ्यांचा सत्कार

प्राध्यापकांना मार्गदर्शन करताना मा. काका

राष्ट्रीय तंबाखू नियंत्रण कार्यक्रम प्रसंगी प्रबोधन करताना विद्यार्थी

मराठी भाषा व विज्ञान दिन प्रसंगी स्वागत व
प्रास्ताविक करताना मा. प्राचार्य बी. एन.पवार

मराठी भाषा व विज्ञान दिन प्रसंगी मार्गदर्शन करताना मा. काका

मराठी भाषा व विज्ञान दिन प्रसंगी प्रमुख पाहुणे
मा. काटकर साहेब मार्गदर्शन करताना

मराठी भाषा व विज्ञान दिन प्रसंगी
मनोगत व्यक्त करताना प्रा. संतोष काळे

महिला दिनानिमित्त मा. पुजा नरवाडकर यांचे स्वागत

महिला दिन कार्यक्रम उद्घाटन

जागतिक महिला दिन प्रसंगी स्वागत व प्रास्ताविक प्रा. डॉ. संगिता पाटील

महिला दिनानिमित्त मार्गदर्शन करताना मा. पुजा नरवाडकर

ग्रंथालय दिन

आंतरराष्ट्रीय योगा दिन

मेजर ध्यानचंद जयंती

इन्फोसिस पुणे, शैक्षणिक सहल

मधुराका मुस्काती थी पहले देखा जब तुमको
परिचित-से जाने कब के तुम लागे उसी क्षण हमको।
जो घनीभूत पीडा थी मस्तक पर स्मृति सी छायी
दुर्दिन में आँसू बनकर वह आज बरसने आई।

- जयशंकर प्रसाद

हिंदी विभाग

विभागीय संपादक प्रा. सौ. एस. पी. वाघ

अनुक्रमणिका

गद्य विभाग

रमणिका गुप्ता	नम्रता रामचंद्र सूर्यवंशी	बी.कॉम.भाग-२
नामवर सिंह	शितल सुरेश कुंभार	बी.सी.ए.भाग-१
संविधान में हिंदी	मेघा नंदकुमार पाटील	बी.कॉम.भाग-२
मुंशी प्रेमचंद्र	पूनम शंकर पाटील	बी.एस्सी. भाग-३
पर्यावरण	तेजस्विनी मोहन पाटील	बी.कॉम. भाग-२
भारत की अंतरिक्ष में एक छलांग	कु. मनाली आनंदराव शिंदे	बी.एस्सी. भाग-३
सावित्रीबाई फुलेजी का कार्य	श्री. प्रणव पांडुरंग चव्हाण	बी.एस्सी.भाग-३

रमणिका गुप्ता

नम्रता रामचंद्र सूर्यवंशी
बी.कॉम.भाग-२

रमणिका गुप्ता का परिचय

रमणिका गुप्ताजी का जन्म २२ अप्रैल १९३० को हुआ। इनके माता स्व.लीलावती बेदी एक गृहिणी थी। पिता स्व.प्यारेलाल बेदी मिलिट्री में लेफ्टनंट कर्नल की पोस्ट में सेवारत थे। रमणिका जी के सबसे बडे भाई सत्यव्रत बेदी कम्युनिस्ट पार्टी के नेता होने के साथ साथ ट्रिब्यून, पंजाबी चंडीगढ के सह-संपादक भी थे। मंझले भाई चांदव्रत बेदी, जो अभी भी जीवित है, वे भी चंडीगढ सैन्य बल में लेफ्टनंट कर्नल के पद से सेवानिवृत्त हुए तथा सबसे छोटे भाई दिवंगत रविव्रत बेदी ने भी दिल्ली जाकर फोटोग्राफी के क्षेत्र में अच्छी महारथ हासिल की।

रमणिका जी का जन्म एक अभिजात्य परिवार में हुआ था, जिनके करीबी सारे रिश्ते-नातों के लोग शिक्षित एवं उच्च पद पर आसीन थे। एक शिक्षित एवं सुविधा सम्पन्न घर में पैदा होने के कारण रमणिका जी का इतना उच्चशिक्षित होना एवं आसपास के देश के, समाज के ज्वलंत मुद्दों से बचपन से ही रुबरु हो जाना सामान्य सी बात थी।

माता-पिता का घर हो अथवा नानाजी का, दोनों ही जगह रमणिका जी को अभिजात्य संस्कार में डुबी हुई सामंतवादी सोच से गुजरना पडा है। सवर्णी सामंती सोच के दो मुंहेपन का नजारा चारों तरफ बिखरा पडा था। जिससे बच्ची रमणा को सख्त चिढ थी। यही चिढ, यही रोब उनकी साहित्यिक कृतियों में दिखाई देती हे, जब उन्होंने अपना लेखन प्रारंभ किया।

शिक्षा - दीक्षा

रमणिका जी का जन्म भारतीय स्वतंत्रता के पूर्व की घटना है। जिस काल में उनका जन्म हुआ था, उस समय में भारत में शिक्षा की बहुत बडी समस्या थी। खासकर स्त्री-शिक्षा के बारे में बहुत कम ही लोग जागरूक थे। ऐसे में अभिजात्य परिवार में जन्म लेने की वजह से रमणिका जी उच्च शिक्षा प्राप्त कर सकी। वरना उस समय निम्नमध्यम वर्गीय परिवार की लडकियों को तीसरी-चौथी कक्षा तक की शिक्षा दिलाकर ही जिम्मेदारी की इतिश्री समझा ली जाती थी। निम्नवर्ग में तो खैर 'शिक्षा' की बात ही पहेली की भांती थी।

रमणिका गुप्ता का विद्यार्थी जीवन का सफर

सन १९४५ में विक्टोरिया स्कूल पटियाला में मैट्रिक पास की और उसी विक्टोरिया कॉलेज से इण्टर की परीक्षा दी, लेकिन तब देश में १९४७ के देश विभाजन के कारण हिन्दू-मुस्लिम दंगे शुरू हो गये थे तथा विक्टोरिया कॉलेज, लाहौर बोर्ड से संबद्ध था, इसलिए रमणिका जी का इण्टर का सर्टिफिकेट लाहौर में ही रूक गया। हालांकि यह प्रमाणपत्र दो वर्ष बाद मिल गया था। लेकिन तब पूर्वी पंजाब सरकार ने ऐसा प्रावधान कर दिया था कि जिनका प्रमाणपत्र लाहौर से नहीं आया है वे यदि निर्धारित शरणार्थी कैम्पों में जाकर तीन महिने सेवा करेंगे, तो उन्हें जिस परीक्षा के प्रमाणपत्र की आवश्यकता हो, दे दिया जायेगा। रमणिका जी ने अम्बाला शरणार्थी कॅम्प में तीन महिने समाज सेवा की और प्रमाणपत्र प्राप्त किया। किन्तु बाद में सन १९४८ से लाहौर से असली प्रमाणपत्र भी मिल गया।

रमणिका जी के अम्बाला शरणार्थी कॅम्प में जाने की बडी दिलचस्प कहानी है। रमणिका जी शुरू से ही अर्थात लगभग १४ साल की अवस्था से ही खादी पहनती थी और

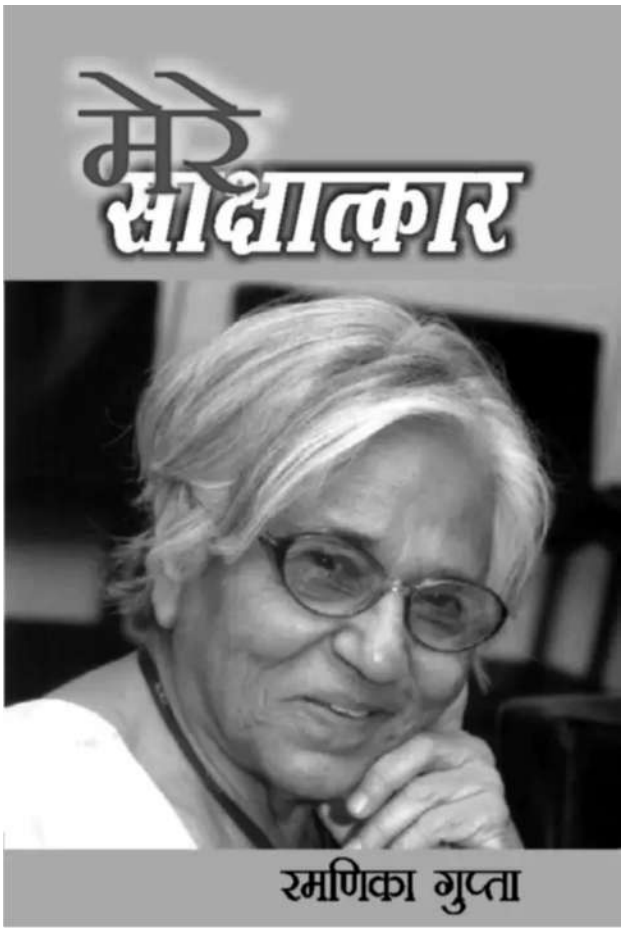

स्वतंत्रता आंदोलन से भी मानसिक तौर से जुडी थी। उस समय बेटियों के लिए सामाजिक बंदिशे अधिक थी। रमणिकाजी को पारिवारिक बंदिशों को तोडकर स्वतंत्रता आंदोलन में भाग लेना पडता था, जिसका घर में बहुत विरोध होता था। इण्टर में पढते समय ही इन्होंने 'आजाद हिंद फौज' के जो नेता ढिल्लो, मेंगर और शाहनवाज थे और उन पर जो मुकदमा चल रहा था, उसके विरोध में विक्टोरिया कॉलेज में अपनी कक्षा में हडताल करा दी थी और लडकों के कॉलेज में भी छिप छिपकर प्रसार करती थी। जिसके चलते इनकी पिटाई भी हुई थी। उन दिनों वहाँ रियासतों में सोशलिस्ट पार्टी होती थी। काँग्रेस पर तो प्रतिबन्ध था। रमणिका जी राजनैतिक बैठकों में जाती थी। काँग्रेस के मीटिंगों एवं परिचितों को बचाने में जुटी रहती थी और उनके कैम्पो में मदद करती थी। एक बार मुसलमान लडकियों की रिकवरी के लिए मुख्यमंत्री गुरुमुख सिंह मुसाफिर और महिला नेता सुशीला पटियाला रियासत आये। महाहानी पटियाला ने अब जर्नल, कर्नल एवं राजनीतियों के साथ बैठक की थी कि मुस्लिम को कैसे रिकवर किया जाये जिन्हें लोग उठा ले गये थे।

रमणिका जी का पारिवारिक परिवेश

मनुष्य की पहचान उसके कुल के आधार पर होती है और कहा भी जाता है कि परंपरा, संस्कृति का वहन एक पीढी से दुसरी पिढी को सौपां जाता है। वह भी सहजता से अर्थात अनायास। व्यक्ति को बनाने में उसका परिवेश सहयोग देता है, उसकी आदते, स्वभाव, प्रकृति, उसकी पारिवारिक स्थितियाँ की देन है कि रमणिका गुप्त नारियों, दलितों एवं पीडितों के प्रति सहानुभूती तथा संघर्ष का स्रोत बनी। इनकी पारिवारिक स्थितियाँ अनुशासन के मामले में बेहद कठिन थी, जिन्हें इन्होंने चुनौती के रूप में स्वीकार किया तथा उन विपरीत स्थितियों में अभी अपने लिए रास्ता बनाया।

रमणिका जी के दादा के दो भाई थे। दादाजी का नाम करमचंद्र बेदी था, वे गुरुवंश के थे। आनंदपूर साहब तक उनकी मान्यता थी। जमीन भी उनके यहाँ अधिक थी, जो बटाईदारों को जोतने के लिए दे रखी थी। इनके दादा के बडे भाई मालवरामजी और भाई हीरालाल जी दोनों रमणिकाजी के ताऊ को लेकर अफ्रिका चले गए थे। हीरालाल की पत्नी आत्मदेई की इकलौती बेटी लाज (लज्या) ही थी। अफ्रीका के बेशुमार दौलत और महिला कामगारों की सुलभ उपलब्धी ने सबको ऐय्याश बना दिया था। मालवराम जी ही एक ऐसे व्यक्ती थे, जो सात्विक जीवन जीते थे और इसमें ही विश्वास रखते थे।

गुरुनानक के वंशज तो थे ही। इस कुल की एक परंपरा यह रही कि बेटी पैदा होते ही बेटी को मार दिया जाता था। रमणिका जी की बुआ की पीढी ही जिन्दा बेटियों की प्रथम पीढी है, जो इसलिए बच गई कि दादा हीरालाल और इनके ताऊ ने जिद कर ली थी कि बेटी को मारने नहीं देंगे। इनके घर कें बेटियाँ नहीं होती इस कारण बहूएँ लाड प्यार से रखी जाती थी। इनके खानदान में बेटियों को जन्म के उपरांत मार डालने की प्रथा थी और इस प्रथा की कई कहानियाँ प्रचलित थी। एक तो गुरुओं की बेटियाँ होती थी इसलिए दुसरे कूल के लोग उनको ब्याह कर घर में लाने से कतराते थे। लोगों को ऐसा लगता था कि गुरुओं कि बेटियों से बर्तन कैसे मंजवाए और काम कैसे करवाएं? पांव कैसे दबवाए? यदि बडों के पैर नही छुयेगी तो बडों का आदरसूचक आचरण कैसे चालू रहेगा? काम नहीं करवायेंगे तो घर का काम कैसे चलेगा? उन दिनों संयुक्त परिवारों में 'खाना' घर की औरते ही बनाती थी। नौकर रसोई में नहीं जाते थे। छुआछूत भी बहुत माना जाता था। परिवार की बेटी की शादी करना मुश्किल था। अत: उसे मार डालते थे।

कार्यक्षेत्र

अपनी पढाई जारी रखने के साथ-साथ रमणिका कॉलेज के दिनों से ही ब्रिटिश शासन के खिलाफ हडताल का नेतृत्व करने लगी थी। अंग्रेजी हुकूमत के खिलाफ चोरी-छिपे आंदोलन को संगठित करने एवं चलने का काम भी करती थी।

नामवर सिंह

शितल सुरेश कुंभार
बी.सी.ए.भाग-१

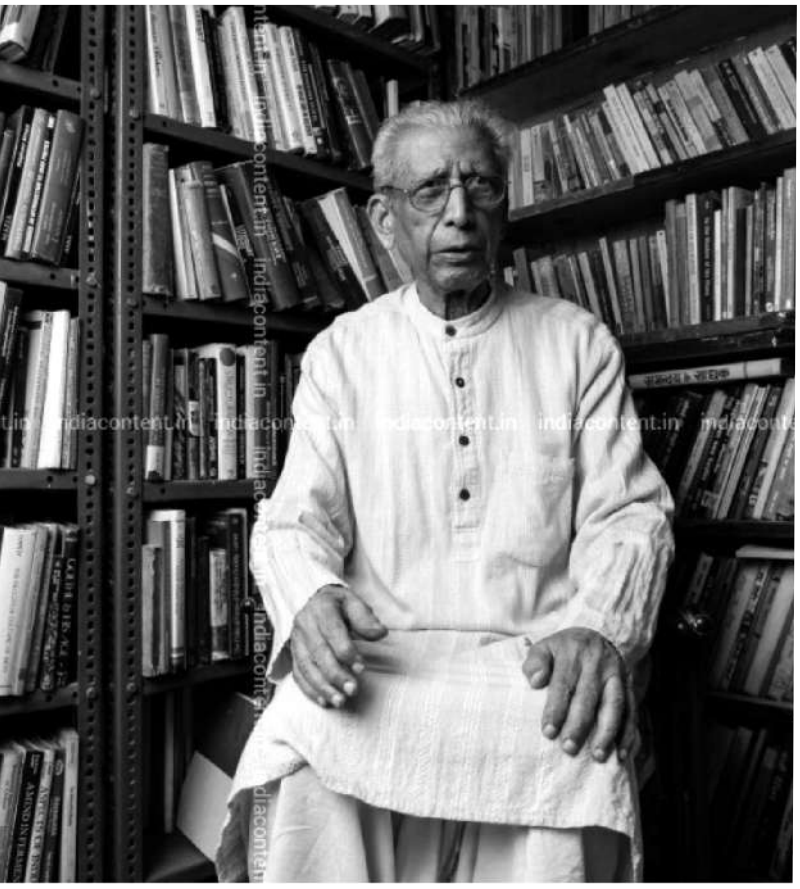

नामवर सिंह (जन्म २८ जुलाई १९२६,
बनारस (उत्तर प्रदेश)
निधन : १९ फरवरी २०१९ नई दिल्ली)

हिंदी के शीर्षस्थ शोधकर-समालोचक, निबंधकार तथा मूर्ध्दन्य सांस्कृतिक-ऐतिहासिक उपन्यास लेखक हजारीप्रसाद द्विवेदी के प्रिय शिष्य रहे। अत्यधिक अध्ययनशील तथा विचारक प्रकृति के नामवर सिंह हिंदी में अपभ्रंश साहित्य से आरंभ कर निरन्तर समसामयिक साहित्य से जुडे हुए आधुनिक अर्थ में विशुद्ध आलोचन के प्रतिष्ठापक तथा प्रगतशील आलोचना के प्रमुख हस्तक्षर थे।

जीवन -

नामवर सिंह का जन्म २८ जुलाई १९२६ को बनारस (वर्तमान में चंदोली जिला) के एक गाँव जीयनपुर में हुआ था। लम्बे समय तक १ मर्थ १९२७ को उनकी जन्म-तिथि के रूप में माना जाता रहा है। और नामवर जी स्वयं भी अपना जन्म दिवस इसी तारीख को मनाते रहे है, लेकिन यह वस्तुत: स्कूल में नामांकन करवाते वक्त लिखवायी गयी तारीख थी। उन्होंनें हिंदी साहित्य में एम.ए. व पीएच.डी. करने के पश्चात काशी हिंदू विश्वविद्यालव में अध्यापक का काम किया। लेकिन १९५९ में चकिया चन्दोली के लोकसभा चुनाव में भारतीय कम्युनिस्ट पार्टी के उम्मीदवार के रूप में चुनाव लडने तथा असफल होने के बाद उन्हें बी.एच.यू.छोडना पडा। बी.एच.यू.के बाद डॉ.नामवर सिंह ने क्रमश: सागर विश्व विद्यालय और जोधपूर विश्व विद्यालय में भी अध्यापन किया। बाद में जवाहरलाल नेहरू विश्वविद्यालय में उन्होंने काफी समय तक अध्यापन कार्य किया। अवकाश प्राप्त करने के बाद भी वे उसी विश्व विद्यालय के भारतीय भाषा केंद्र में इमेरिट्स प्रोफेसर रहे। वह हिन्दी के अतिरिक्त उर्दू, बांगला एवं संस्कृत भाषा भी जानते थे। १९ फरवरी २०१९ की रात्रि में नई दिल्ली स्थित एम्स में उनका निधन हो गया। उन्होंने हिंदी आलोचना को नई पहचान दिलाई। वह वास्तव में नामवर आलोचन थे।

प्रकाशित कृतियाँ

बकलम खुद - १९५१ (व्यक्तिव्यंजक निबंधो का यह संग्रह लम्बे तक अनुपलब्ध रहने के २०१३ में भारत यायावर के सम्पादन में आयी पुस्तक प्रारंभिक रचनाएँ में नामवर जी की उपलब्ध कविताओं तथा विविध की गद्य रचनाओं के साथ संकलित होकर पुन: सुलभ हो गया है।)

शोध

१) हिंदी के विकास में अपभ्रंग का योग - १९५२ (पुनर्लिखित रूप में १९५४ ई)

२) पृथ्वीराज रासो की भाषा - १९५६ (संशोधन संस्कारण पृथ्वीराज रासो : भाषा और साहित्य)

आलोचना

१) आधुनिक साहित्य की प्रवृत्तीयाँ - १९५४

२) छायावाद - १९५५

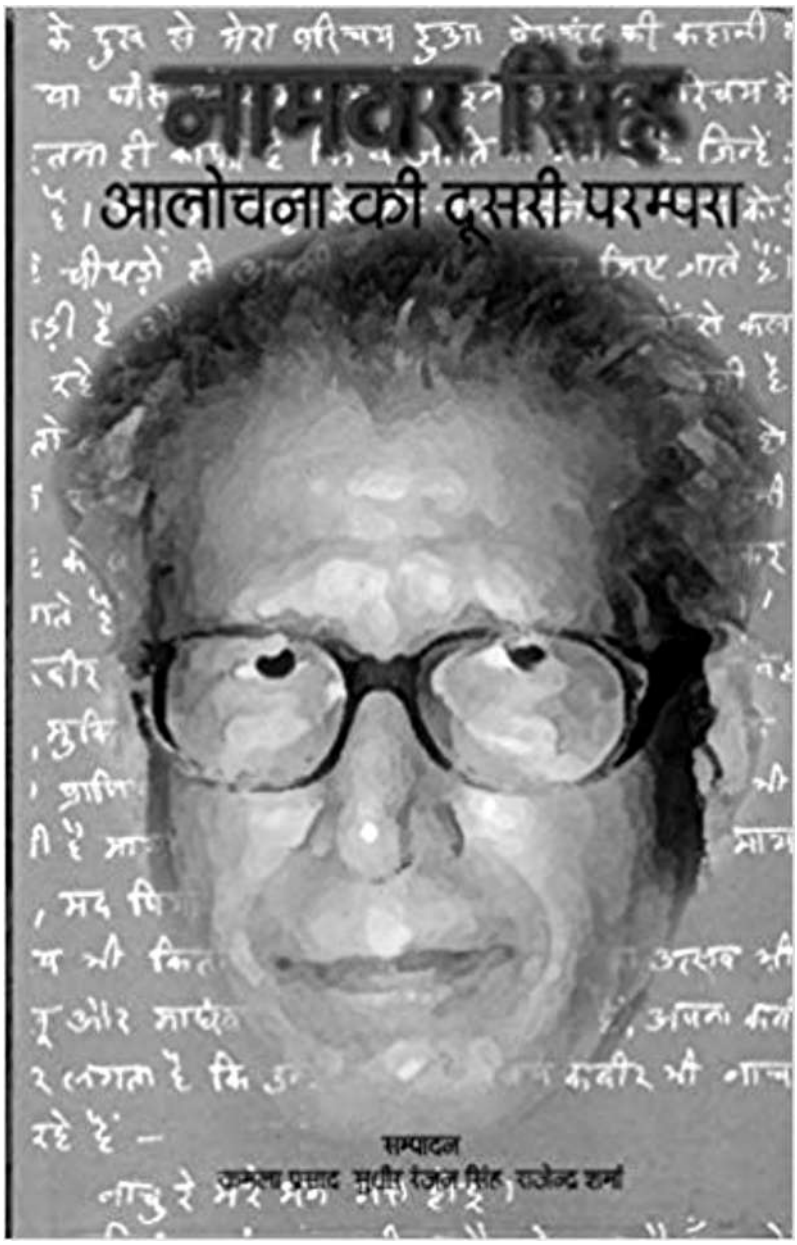

३) इतिहास और आलोचना – १९५७
४) कहानी : नयी कहानी – १९६४
५) कविता के नये प्रतिमान – १९६८
६) दूसरी परंपरा की खोज – १९८२
७) वाद विवाद संवाद – १९८९

व्याख्यान

आलेचक के मुख से – २००५

सम्पादित श्रृंखला की आठ नयी पुस्तकें

आशीष त्रिपाठी के सम्पादन में आयी आठ पुस्तको में क्रमश: दो लिखित की है। दो लिखित और वाचिक की दो तथा दो साक्षात्कार एवं संवाद की

१) कविता की जमीन और जमीन की कविता – २०१०
२) हिंदी का गद्यपर्व – २०१०
३) प्रेमचंद और भारतीय समाज – २०१०
४) जमाने से दो दो हाथ – २०१०
५) साहित्य की पहचान – २०१२
६) आलोचन और विचारधारा – २०१२
७) सम्मुख – २०१२
८) साथ साथ – २०१२

वर्ष २०१८ में उनकी पाँच पुस्तकें प्रकाशित हुई जो उनके अबतक के अप्रकाशित एवं असंकलित लेखन पर आधारित थी।

१) आलोचन और संवाद
२) पूर्वरंग
३) द्वाभा
४) छायावाद प्रसाद निराळा, महादेवी और पंत
५) रामविलास शर्मा

इसके अतिरिक्त नामवर जी के जे.एम.यू. के क्लास नोटस् भी उनके तीन छात्रों शैलेश कुमार, मधुप कुमार एवं नीलम सिंह के सम्पादन में नामवर के नोटसनाम से प्रकाशित हुए है।

नामवर जी के अब तक का संपूर्ण लेखन तथा उपलब्ध व्याख्यान भी इस पुस्तकों में शामिल है। नब्बे वर्ष के अवस्था पूर्ण करने के अवसर पर प्रकाशित दो पुस्तके आचार्य हजारी प्रसाद द्विवेदी की जययात्रा तथा हिंदी समीक्ष । आचार्य शुक्ल वस्तुत: पूर्व प्रकाशित सामग्रियों का ही एकत्र प्रस्तुतिकरण है।

सम्पादन कार्य

अध्यापन एवं लेखन के अलावा उन्होंने १९६५ तक जनयुग (साप्ताहिक) और १९६७ से १९९० तक आलोचना (त्रैमासिक) नामक दो हिंदी पत्रिकाओं का सम्पादन भी किया।

***

संविधान में हिंदी

मेघा नंदकुमार पाटील
बी.कॉम.भाग-२

हिंदी दिन हम १४ सितंबर को मनाते हैं। लेकीन इसी दिन को हिंदी दिन क्यों कहा जाता है यह देखने के लिए भारत स्वातंत्र्य प्राप्ती से संविधान के निर्माण तक जाना पडता है। भारत को अंग्रेजी सरकार से मुक्ती १५ अगस्त १९४७ में मिली। उसके बाद भारतीय संविधान लिखने का काम शुरू हुआ। तब संविधान सभा के संमुख एक महत्त्वपूर्ण प्रश्न यह था कि राजभाषा किस भाषा को बनाया जाए? काफी विचारविमर्श के बाद १४ सितंबर १९४९ को संविधान सभा के एकमत से निर्णय लिया कि हिंदी भारत की राजभाषा होगी। इसलिए हम लोग प्रतिवर्ष १५ सितंबर को हिंदी दिवस मनाते हैं।

संविधान के भाग १७ के अध्याय १ की धारा ३४३ (१) के अनुसार : 'संघ की राजभाषा हिंदी और लिपी देवनागरी होगी। संघ के राजकीय प्रयोजनों के लिए प्रयोग होनेवाले अंकों का रूप भारतीय अंकों का आंतरराष्ट्रीय रूप होगा।' किंतु इसी धारा के अंतर्गत यह प्रावधान कर दिया गया की संविधान के प्रारंभ होने से १५ वर्ष की कालावधी के लिए उन सब राजकीय प्रयोजनों के लिए अंग्रेजी भाषा का प्रयोग भी होता रहेगा। जिसके लिए वह पहले से प्रयुक्त होती रही हो।

भारतीय संविधान २६ जनवरी १९५० को लागू हुआ। अत: १५ वर्षों की अवधि २६ जनवरी १९६५ को समाप्त हुई। किंतु राजनितीक दबावों के चलते सरकार ने इस अवधि को आगे बढा दिया। परिणामत: अंग्रेजी का प्रयोग राजकीय कार्यों में अब भी हो रहा है। भारत की राजभाषा होने पर भी हिंदी को अंग्रेजी से मुकाबला करना पड रहा है।

संविधान में राजभाषा संबंधी अनुच्छेद भाग १७ के अध्याय १ में धारा ३४३ से ३५१ तक हैं। धारा ३४३ में संघ की राजभाषा हिंदी और लिपी देवनागरी को घोषित किया गया है। अंकों का प्रयोग वही रहेगा जो आंतरराष्ट्रीय स्तर पर चलित है। अनुच्छेद ३४४ राष्ट्रपती द्वारा राजभाषा आयोग एवं समिती के गठन से संबंधीत है। अनुच्छेद ३४५, ३४६, ३४७ में प्रादेशिक भाषाओं संबंधी प्रावधान है। अनुच्छेद ३४८ में उच्चतम न्यायालय, उच्च न्यायालयों, संसदो और विधान मंडलों में प्रस्तुत विधायकों की भाषा के संबंध में विस्तार से प्रकाश डाला गया है। अनुच्छेद २४९ में भाषा से संबंधित विधियों अधिनियमित करने की प्रक्रिया का वर्णन है। अनुच्छेद ३५० में जनसाधारण की शिकायतें दुर करने के लिए आवेदन में प्रयुक्त की जानेवाली भाषा तथा प्राथमिक स्तर पर मातृभाषा में शिक्षा सुविधाएँ देने और भाषायी अल्पसंख्यकों के बारे में दिशा निर्देश का प्रावधान किया गया है।

अनुच्छेद ३५१ में सरकार के उन कर्तव्यों एवं दायित्व का उल्लेख किया गया है जिनका पालन हिंदी के प्रचार-प्रसार और विकास के लिए उसे करना है।

इसके अतिरिक्त राष्ट्रपती ने अधिसूचना संख्या ५९/२/५४ दि.३/१२/५५ के द्वारा सरकारी प्रयोजनों के हिंदी भाषा आदेश १९५५ जारी किया है। जिसके द्वारा अंग्रेजी भाषा के साथ हिंदी का प्रयोग निम्नलिखित कार्यों हेतु किया जा सकता है -

१) जनता के साथ पत्रव्यवहार के लिए
२) प्रशासनिक रिपोर्ट, सरकारी संकल्प, संसद में प्रयुक्त की जानेवाली रिपोर्ट के लिए
३) हिंदी भाषी राज्यों के साथ पत्रव्यवहार के लिए
४) अन्य देश के लिए सरकारों और आंतरराष्ट्रीय संगठनों के साथ पत्रव्यवहार के लिए
५) संधियों एवं ऋणों के लिए

स्पष्ट है की संविधान में हिंदी को वही स्थान दिया गया है जो किसी राजभाषा को मिलना चाहिए। किंतु साथ अंग्रेजी का विकल्प भी है। परिणामत: अंग्रेजी भक्त अधिकारी हिंदी के स्थान पर अंग्रेजी का प्रयोग निरंतर कर रहे हैं।

***

मुंशी प्रेमचंद्र

पूनम शंकर पाटील
बी.एस्सी. भाग-३

मुंशी प्रेमचंद्र जी का नाम हिंदी साहित्य का एक अनमोल रत्न होकर गुजरे। मुंशी प्रेमचंद्र जी का जन्म ३१ जुलाई १८८० को हुआ। भारत के उपन्यास सम्राट प्रेमचंद्र को माना जाता है। हिंदी साहित्य में प्रेमचंद्रजी का लेखन कार्य १८८० इ.स. से १९३६ इ.स. तक रहा। प्रेमचंद्रजी का वास्तविक नाम धनपतराय श्रीवास्तव था। प्रेमचंद्रजी का जन्म वाराणसी के एक छोटेसे कस्बे लमही से हुआ। प्रेमचंद्रजी के पिताजी का नाम मुंशी अजायब लाल और माँ का नाम आनंदी देवी था। प्रेमचंद्रजी के पिता डाक में मुंशी थे। प्रेमचंद्रजी की पहिली पत्नी झगडालू थी। बाद में उन्होंने दुसरी शादी की बालविधवा शिवरानी देवी से की। प्रेमचंद्रजी ने अपनी शिक्षा पूरी करके अध्यापक बने। अपने अध्यापन क्षेत्र में उन्नती करके आगे वह स्कूल के डिष्टी इन्स्पेक्टर बने। गांधीजी के असहयोग आंदोलन में सक्रीय रूप में सम्मिलित होकर उन्होंने सरकारी नौकरी छोड दी थी। तभी से वह पूर्ण रूप से साहित्यिक बन गए थे।

प्रेमचंद्र जी ने अपने साहित्यिक जीवन का प्रारंभ उर्दू लेखन से किया था। वे उर्दू में नबाबराय नाम से लिखते थे। उनकी पहली कहानी संसार का सबसे अनमोल रत्न उर्दू पत्रिका जमाना में प्रकाशित हुई थी। उनकी पहली कहानी संग्रह सोजेवतन १९०७ में प्रकाशित हुआ। उनके लेखन को देखते अंग्रेजी सरकार ने उनका पहला कहानी संग्रह सोजेवतन जप्त कर लिया। अंग्रेजी सरकार की नीती और व्यवहार देखकर वे प्रेमचंद्र के उपनाम से लिखने लगे। हिंदी में उनकी पहली कहानी पंचपरमेश्वर जो की १९१६ इ.स. लिखी थी। उन्होंने लगभग तीन सौ से अधिक कहानियाँ लिखी। जो मानसरोवर के एक से आठ खंडों में प्रकाशित हुई है। उनकी अंतिम कहानी 'कफन' थी। प्रेमचंद्र की कहानीयों में विषय विविधता है। उसमें किसान की समस्या शोषित ग्रामीण समाज, छुताछुत की समस्या, रुढी परंपरा का विरोध तथा भ्रष्टाचार जैसी समस्या की उन्होंने अपने कहानी लेखन में आदर्शवादी वास्तव के रूप में सामने लाया।

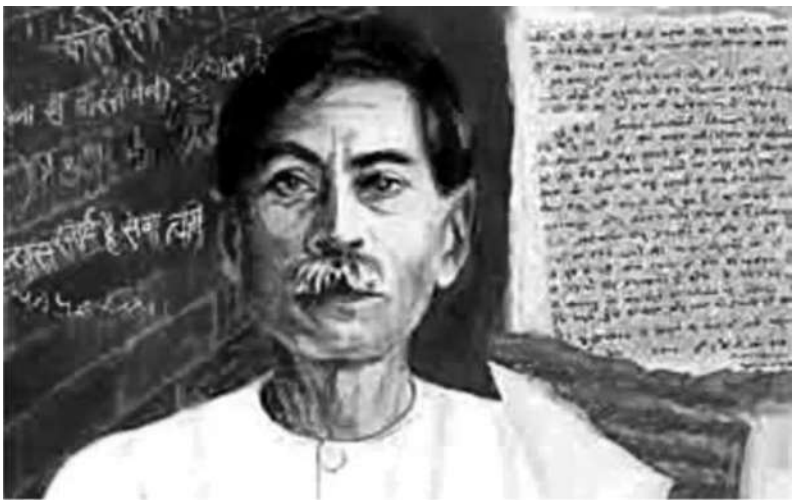

प्रेमचंद्रजी अपनी महान प्रतिमा के कारण हिंदी उपन्यास में युगप्रवर्तक रूप में माने जाते है। वस्तुत: सभी अर्थोमें उन्होंने ही हिंदी उपन्यास शिल्प का विकास किया। उनकी उपन्याओं में पहली बार सामान्य जनता की समस्याओं की अभिव्यक्ती की गई थी। और जनजीवन का प्रास्तविक एवं वास्तविक चित्र पाठकों को देखना सुलभ हुआ था। अपने महान प्रतिमा संपन्न उपन्यासों के कारण वे वास्तव में उपन्यास सम्राट की पदवी पाने के अधिकारी सिद्ध हुए। प्रेमचंद्र के उपन्यास राष्ट्रीय आंदोलन, कृषक समस्या, मानवतावादी भारतीय संस्कृती, विधवा विवाह, अनमेल विवाह, दहेज प्रथा आदी विविध विषयों से संबंधित है।

आ.हजारीप्रसाद द्विवेदी प्रेमचंद्रजी का मुल्यांकन करते हुए लिखा है प्रेमचंद्र शताब्दियें से पददलित अपमानित और उपेक्षित कृषकों की आवाज थे। अगर आप उत्तर भारत की समस्त जनता के आचार-विचार, भाषा-भाव, रहन-सहन, सुख-दु:ख और सुझकझ जानना चाहते है, जो प्रेमचंद्र से उत्तम परिचायक आपको नहीं मिल सकता। उन्होंने हिंदी साहित्य में १५ उपन्यास ३०८ से अधिक कहनियाँ ३ नाटक १० अनुवाद ७ बालपुस्तके तथा हजारो लेख लिखे। इस अजरामर लेखन के कारण हम कह सकत है कि आज तक हिंदी साहित्य में उनके जैसा कोई हुआ है और न ही होगा। उनका देहवसन ८ अक्टुबर १९३६ को जलोदर रोग से हुआ।

***

पर्यावरण

तेजस्विनी मोहन पाटील
बी.कॉम. भाग-२

इस बात को अच्छी तरह से समझ लेना बहुत जरूरी है कि पर्यावरण जलवायू, स्वच्छता, प्रदूषण तथा वृक्ष का संपूर्ण योग जो हमारे दैनिक जीवन से सीधा संबंध रखता है तथा उसे प्रभावित करता है वैज्ञानिक प्रगती के परिणामस्वरूप मिलो, कारखानों तथा वाहनों की संख्या इतनी बढ गई है कि आजकल पर्यावरण की समस्या उत्पन्न हो गई है। मानव और पर्यावरण एक दुसरे पर निर्भर होते है। अगर हमारी जलवायू में थोडा सा भी परिवर्तन होता है तो इसका सीधा असर हमारे शरीर पर दिखाई देता है। अगर ठंड ज्यादा पडती है ते हमें सर्दी हो जाती है लेकिन अगर गर्मी ज्यादा पडती है तो हम सहन नहीं कर पाते है। पर्यावरण प्राकृतिक परिवेश है जो पृथ्वी पर बैठने पोषण और नष्ट करने में एक महान भूमिका निभाता है और यह मनुष्य, जानवरों और अन्य जीवित चीजों को विकसित करने में मदद करता है। मनुष्य अपनी कुछ बुरी आदतों और गतिविधियों से अपने पर्यावरण को प्रभावित कर रहे है।

पर्यावरण का अर्थ

पर्यावरण का तात्पर्य हमारे चारों ओर के वातावरण और उसमें निहित तत्वों और उसमें रहनेवाले प्राणियों से है। हम अपने चारों उपस्थित वायु, भूमी, जल, पशु-पत्ती, पेड-पौधे आदि सभी को अपने पर्यावरण में शामिल करते है। जिस तरह से हम अपने पर्यावरण से प्रभावित होते है उसी तरह से हमारा पर्यावरण हमारे द्वारा किए गए कृत्यों से प्रभावित होता है। लकडी के लिए काटे गए पेडों से जंगल समाप्त हो रहे है। जंगलों के समाप्त होने का असर जंगल में रहनेवाले प्राणीयों के जीवन पर पड रहा है। जीवों की बहुत सी प्रजातियाँ विलुप्त हो गई है और बहुत सी जातियाँ विलुप्त होने की कगार पर है। आज के समय में शेर अथवा चीतों के द्वारा गाँव में घुसने और वहाँ पर रहनेवाले मनुष्यों को हानि पहुँचाने की बात बहुत आम हो गई है। लेकिन ऐसा क्यूं हो रहा है? यह इसलिए हो रहा है क्योंकि हमने इन प्राणियों से इनका घर छीन लिया है और अब ये प्राणी गाँवों और शहरों की तरफ जाने के लिए मजबूर हो गए है और अपने जीवन यापन के लिए मनुष्यों को हानि पहुँचाने लगे है। तात्पर्य केवल हमारे आसपास के वातावरण से नहीं है बल्कि हमारा सामाजिक और व्यवहारिक वातावरण भी इसमें शामिल है। मानव के आस पास उपस्थित सोशल, कल्चरल, एकोनोमिकल, बायोलॉजिकल और फिजिकल आदि सभी तत्त्व जो मानव को प्रभावित करते है वे सभी वातावरण में शामील होते है।

पर्यावरण प्रदूषण के कारण

पर्यावरण प्रदूषण के बहुत से कारण हैं। जिससे हमारा पर्यावरण बहुत अधिक प्रभावित होता है। मानवद्वारा निर्मित फॅक्टरी से निकलने वाले अवशेष हमारे पर्यावरण को प्रदूषित करते है। लेकिन रह भी संभव नहीं है कि इस विकास की दौड में हम अपने पर्यावरण को सुरक्षित रखने के लिए अपने विकास को नजरअंदाज कर दे। हम कुछ बातों को ध्यान में रखकर अपने पर्यावरण को दूषित होने से बचा सकते है। कारखानों की चिमनियाँ नीची लगी होती है जिसकी वजह से उनसे निकलने वाला धुआँ हमारे चारों ओर वातावरण में फैल जाता है। आज के समय में घर में इतने सदस्य नहीं होते जितने अधिक वाहन होते है। घर का छोटा बच्चा भी साइकिल की जगह पर गाडी चलाना पसंद करता है। मिलो, कारखानों तथा व्यवसायिक इलाकों से बाहर निकलने वाले धुएँ तथा विषैली गैसों ने पर्यावरण की समस्या को उत्पन्न कर दिया है। बसों, कारों, ट्रकों, टेंपो से इतना अधिक धुआँ और विषैली गैस निकलती है जिससे प्रदुषण की समस्या और अधिक गंभीर होती जा रही है। बहती नदीयों के पानी में सीवर की गंदगी इस तरह से मिल जाती है जिससे मनुष्यों और पशुओं के पीने का पानी गंदा हो जाता है। जिसके परिणामस्वरूप दोनो निर्बलता, बीमारी तथा नगरों में झोपडियों के निवासियों ने इस समस्या को बहुत अधिक गंभीर कर दिया है। शहरीकरण और आधुनिकीकरण पर्यावरण प्रदूषण के प्रमुख कारण है। मनुष्यद्वारा अपनी सुविधाओं के लिए पर्यावरण को नजरअंदाज करना एक बहुत ही आम बात हो गई है। मनुष्य बिना कुछ सोचे समझे पेडों को काटता जा रहा है, लेकीन वह यह नहीं सोचता है कि जीवन जीने के लिए वायु हमें इन्ही पेडों से प्राप्त होती है। बढती हुई आबादी हमारे पर्यावरण के प्रदूषण का एक बहुत ही मुख्य कारण है। जिसे देश में जनसंख्या लगतार बढ रही हअ उस देश में रहने और खाने की समस्या भी बढ रही है। मनुष्य अपनी सुख-सुविधाओं के लिए पर्यावरण को महत्त्व नहीं देता है लेकीन वह भूल जाता है की बिना पर्यावरण के उसकी सुख-

सुविधाएँ कुछ समय के लिए ही है।

पर्यावरण की रक्षा के लिए कदम

हम जिस पर्यावरण में रहते है वह बहुत तेजी से दुषित होता जा रहा है। हमें आवश्यकता है की हम अपने पर्यावरण की देखरेख और संरक्षण ठीक तरीके से करे। हमारे देश में पर्यावरण संरक्षण की परंपरा बहुत पहले से चली आ रही है। हमारे पूर्वजों ने विभिन्न जीवों को देवी-देवताओं की सवाली मानकर और विभिन्न वृक्षों में देवी देवताओं का निवास मानकर उनका संरक्षण किया है। पर्यावरण संरक्षण मानव और पर्यावरण के बीच संबंधों की सुधारने की एक प्रक्रिया होती है। जिसके दो उद्देश्य होते है। पहला उन क्रियाकलापीं का प्रबंधन होता है जिसकी वजह से पर्यावरण को हानि होती है। दुसरा मानव की जीवनशैली को पर्यावरण की प्राकृतिक व्यवस्था के अनुरूप आचरणपरक बनाना जिसमें पर्यावरण की गुणवत्ता बनी रह सके। कारखानों से निकलने वाले धुएँ और पदार्थों का उचित प्रकार से निस्तारण किया जाना चाहिए। प्रदूषण और गंदगी की समस्या का निदान बहुत अधिक आवश्यक है। ताकि हमारे पर्यावरण की सुरक्षा हो सके। सभी मिलों, कारखानो तथा व्यवसायिक इलाकों के द्वारा धुएँ और विषैली गैसों को सीधे आकाश में ही निष्काषित किया जाना चाहिए। बडे नगरों में बसों, कारों, ट्रकों, स्कुटरों के रखरखाव की उचित व्यवस्था होनी चाहिए और उनकी नियमित रूप से चेकिंग भी करवानी चाहिए। हरे पौधों का रोपण किया जाना चाहिए तथा बडे बडे पेडों की सुरक्षा की जानी चाहिए। शांतीपूर्व जीवन के लिए शोरगुल वाली ध्वनि को सीमित और नियंत्रित किया जाना चाहिए। पर्यावरण की सुरक्षा के लिए सभी पुरुषों, महिलाओं और बच्चों को अपना पूरा सहयोग देना चाहिए। विषैले और खतरनाक उपशिष्ट पदार्थों को निपटान के लिए सख्त कानुनों का प्रावधान होना चाहिए। संसाधनों के सर्वोत्तम उपयोग के लिए जनजागरण किया जाना चाहिए।

कृषी में रासायनिक कीटकनाशकी का कम प्रयोग करना चाहिए। वन प्रबंधन से वनों के क्षेत्रों में वृद्धी करनी चाहिए। विकास योजनाओं को आरंभ करने से पहले पर्यावरण पर उनके प्रभाव का आकलन कर लेना चाहिए। मनुष्य को अपने प्रयासों से इस समस्या को कम करने की कोशिश करनी चाहिए। जो कारखाने स्थापित हो चुके है उन्हें सो दुसरे स्थान पर स्थापित नहीं किया जा सकता है लेकीन अब सरकार को इस बात का ध्यान रखना चाहिए की जो भी नए कारखाने खुले वो शहर से दूर हो। कारखानों द्वारा किया गया प्रदूषण शहर की जनता को प्रभावित न करे। मनुष्य की अपने द्वारा किए गए प्रदूषण को कम करने की कोशिश करनी चाहिए। जितना हो सके वाहनों का कम प्रयोग करना चाहिए। पब्लिक ट्रान्सपोर्ट का उपयोग करके भी इस समस्या को कम किया जा सकता है। हमारे वैज्ञानिकोंद्वारा भी धुएँ को काबू करने के लिए प्रयास किए जाने चाहिए। जंगलों की कटाई पर सख्त सजा सुनाई जानी चाहिए तथा नए पेड लगाए जाने चाहिये।

विश्व पर्यावरण दिवस

विश्व पर्यावरण दिवस को ५ जून से १६ जून के बीच मनाया जाता है। विश्व पर्यावरण के दिन हर जगह पर पेड पौधे लगाए जाते है और पर्यावरण से संबंधित बहुत से कार्य किए जाते है जिसमें ५ जून का विशेष महत्त्व होता है। आज के समय में मनुष्य को अपने स्तर पर पर्यावरण को संतुलित रखने के लिए प्रयास करना चाहिए। पर्यावरण प्रदूषण से मुक्त होना किसी भी एक समूह की कोशिश की बात नहीं है। इस समस्या पर कोई भी नियम या कानून लागू करके काबू नहीं पाया जा सकता है। अगर प्रत्येक मनुष्य इसके दुष्प्रभाव के बारे में सोचे और आगे आने वाली पीढी के बारे में सोचे तो शायद इस समस्या से निकल पाया जा सकता है।

उपसंहार

कुछ राज्य सरकारों ने पर्यावरण की सुरक्षा के लिए बहुत से कानून भी पास किए है। केंद्रीय सरकार के अंतर्गत पर्यावरण की सुरक्षा के लिए एक मंत्रालय कार्यरत है। इस समस्या के समाधान के लिए जन साधारण का सहयोग बहुत ही सहायक एवं उपयोगी सिद्ध हो सकता है। विकास की कमी और विकास प्रक्रियाओं से भी चूनौतियाँ उत्पन्न होती है। अधिक व्यवहार्य भविष्य की खोज केवळ उन्मूलन के साधनों के विकास को खत्म करने के बहुत जोरदार प्रयत्न के संदर्भ में सार्थक हो सकता है।

***

भारत की अंतरिक्ष में एक छलांग

कु. मनाली आनंदराव शिंदे
बी.एस्सी. भाग-३

२७ मार्च यह दिन भारत के इतिहास का 'स्वर्णदिन' कहा जाएगा। भारतीय अंतरिक्ष अनुसंधान संस्थाने अंतरिक्ष में 'एलईओ' यह उपग्रह अंतिरक्ष में ही खत्म करने का प्रयत्न किया और वह उसमें यशस्वी भी हो गए। 'मिशन शक्ती' के अंतर्गत उच्च तंत्रज्ञान का प्रयोग करके सिर्फ तीन मिनिट में यह क्षेपणास्त्र नष्ट कर दिया। अमेरिका, रशिया और चीन यशस्वी हो गए है। इस परिक्षण की प्राथमिक तैयारी भारत में २०१२ में प्रारंभ हो चुकी थी। वास्तविकता यह है कि अंतरिक्ष में सिर्फ मानवहित का कार्य किया जाए। वहाँ वैश्विक संशोधन किया जाए, वहाँ शस्त्र स्पर्धा नहीं होनी चाहिए। इसके लिए १९६७ में एक अंतरराष्ट्रीय करार किया गया था।

उपग्रह के विकास के लिए भारत ने २०१० में कोशिश की है। २०१२ में भारत ने 'अग्नी' और इंटरसेप्ट मिसाईल क्षेपणास्त्रों की क्षमता को विकसित की। २०१२ में भारत ने 'अग्नी' का परीक्षण किया। २०१४ तक उपग्रहविषयक तंत्रज्ञान परिपूर्ण हो गया। भारत ने यह तंत्रज्ञान स्वयं विकसित किया। भारत और जपान ने मिलकर एक करार किया। उसमें यह तय किया गया है कि अंतरिक्ष मे जो उपग्रहों का कुचेरा है उसे मिलकर साफ करेंगे। कॉलेज और महाविद्यालयों में क्षात्रों को वैज्ञानिक बनने के लिए प्रोत्साहन पर कार्य करना आवश्यक है। इस्रो ने इस साल ९ वी पास क्षात्रों के लिए एक योजना बनाई है। 'युवा वैज्ञानिक' नाम की एक योजना का आयोजन किया है। उन्हें इस्रो में वैज्ञानिक ट्रेनिंग दिया जाएगा। 'मिशन मंगल' में भारत प्रथम प्रयत्न में ही मंगल के कक्ष में पहुँच गया। भारत ने दूरसंचार, दुरसंदेशवहन, दिशा दर्शन और पृथ्वी के परिक्षण करनेवाले अलग अलग उपग्रहों का यशस्वी प्रक्षेपण किया । इतना ही नहीं तो भारत सरकार ने युवा क्षात्रों ने बनाए हुये छोटे छोटे उपग्रहों को अंतरिक्ष में भेजने का कार्य किया है।

'इनसॅट ४ के' यह उपग्रह भुस्थिर कक्षा में स्थापित किया गया। अंतरिक्ष से सीधा अपने घर में टेलिव्हीजन देखना यह उद्देश था। वह सफल हो गया। १० जनवरी २००७ में भारतीय वैज्ञानिकों ने 'पीएसएलव्ही' इस एक उपग्रह के द्वारा चार उपग्रह अंतरिक्ष में भेजे गए। इसमें अर्जेंटिना, इंडोनेशिया, जर्मनी और भारत के उपग्रहों का समावेश था। भारत ने व्यावसायिक तत्व को स्विकार करते हुए दूसरे देशों के उपग्रह अंतरिक्ष में भेजने को प्रारंभ किया। भारत ने अवकाश में व्यवसाय प्रारंभ किया है।

'एमसैट' भारतीय अंतरिक्ष अनुसंधान संघटनने दि.१/४/२०१९ को पी.एस.एल.व्ही-सी ४५ को लाँच कर दिया। श्रीहरिकोटा स्थित सतीश धवन अंतिरक्ष कक्ष से स्वदेशी सर्विलांस सैटेलाईट एमसैट के साथ २८ विदेशी नैनो सैटेलाईट को अंतरिक्ष में भेजा गया। पी.एस.एल.व्ही-सी ४५ ने एमिसैट को पृथ्वी की कक्षा में सफलतापूर्वक स्थापित किया। २८ विदेशी उपग्रहों को भी उनकी कक्षाओं में सफलतापूर्वक स्थापित किया गया।

भविष्यकाल में तंत्रज्ञान के आधारपर ही देश की शक्ति का लेखा-जोखा देखा जाएगा। तंत्रज्ञान के आधारपर अंतरराष्ट्रीय सराव निर्माण हो रही है। भारत शांतता प्रिय देश है। उन्होंने जो प्रगती की है वह देश के संरक्षण के लिए किया है। पंचशील तत्वों का प्रणेता भारत है। इसी कारण भारत देश शांतिप्रिय देश है। अंतरराष्ट्रीय स्तरपर हो रहे परिवर्तन को देखकर भारत को अपने तंत्रज्ञान के बारे में एक निश्चित धारणा बनानी पडेगी। इकिसवी सदी में तंत्रयुग का बोलबाला हो रहा है, इसे नजरअंदाज नहीं कर सकते। तंत्रयुग को अपनाना चाहिए अगर हमें महासत्ता बनना है तो मध्ययुगीन मानसिकता और अंधश्रद्धा को तिलांजली देनी चाहिए।

'मिशन शक्ति' भारत की संरक्षण और संशोधन संस्था ने विकसित किया। 'मिशन शक्ती' के माध्यम से भारत ने अंतरराष्ट्रीय स्तर पर अपना प्रभुत्व प्राप्त किया है। एक समय १०० उपग्रहोंका अवकाश में प्रक्षेपण करनेवाला भारत अकेला देश है। 'मिशन शक्ति' को सफलतापूर्वक पुरा करनेवाले डीआरडीओ के वैज्ञानिकों को धन्यवाद!

सावित्रीबाई फुलेजी का कार्य

श्री. प्रणव पांडुरंग चव्हाण
बी.एस्सी.भाग-३

सावित्रीबाई फुलेजी का जन्म ३ जनवरी १८३१ को सातारा जिले के नेवासे में पाटील के यहाँ नायगाँव में हुआ। सावित्रीबाई का बालविवाह हुआ था। उस समय महिलाओं की स्थिती बहुत ही बदतर थी। हजारो सालों से महिलाओं को स्वातंत्र्य एवं शिक्षण लेने की सुविधा भारत में उपलब्ध नहीं थी। महिलाओं को कोई भी अधिकार नहीं थे। मनुस्मृतीने महिला एवं मागासवर्गीयों को ज्ञान से वंचित रखा गया था। आठ हजार सालों के पहले मातृसत्ताक कुटुंब पद्धती थी। महिला कुटुंब की मुखिया होती थी। नारीने खेती में नए नए प्रयोग किए। खेती, घर बनाना और वैद्यकीय क्षेत्र में अत्यंत मेधावी थी। भारत पर आर्यों ने आक्रमण किया और अपनी कार्यप्रणाली पुरे भारतपर स्थापित की। यहाँ की मातृसत्ताक पद्धती समाप्त करके पितृसत्ताक पद्धती प्रारंभ की और महिलाओं के लिए भारत में स्कूल खोले। किंतु उनका यह प्रयत्न सफल नहीं हुआ। ज्योतिबा फुले के कार्य को देखकर उन्हें 'महात्मा' यह उपाधि दी गयी। ज्योतिबा को मार्टिन ल्युथर भी कहा जाता था। ज्योतिबा फुले जी ने अंग्रेजों के विरुद्ध लडने का निर्णय लिया इस कारण उनके पिताने उन्हें घर से बाहर निकाल दिया। तब सावित्रीबाई को उन्होंने कहा कि, मैं तुम्हें निर्णय लेने में स्वतंत्रता देता हूँ। तुम अपना निर्णय ले सकती हो। सावित्रीबाई ज्योतिबा फुले के साथ पुना चली गयी। सन १८४८ में भिडे वाडा में सवर्ण एवं मागासवर्गीय लडकीयों के लिए एक पाठशाला खोली। सावित्रीबाई को ज्योतिबाजी ने स्वयं पढाया। उस काल के धर्मपंडितोंने इस परिवार को बहोत तंग किया। सावित्री के शरीर पर गोबर मार दिया। पत्थर फेंक दिये किंतु उन्होंने अपना कार्य अविरत शुरू रखा। स्वयं ज्योती बनकर समाज के दीन दलित स्त्रियों को प्रोत्साहन देने का काम किया। ज्योतिबा फुले दीपक के ज्योती बने और सावित्रीबाई घी बनकर उनके कार्य को सफल बनाने का प्रयत्न करती रही।

भारत देश में प्रथम अध्यापिका बनने का कार्य सावित्रीबाईने किया है। फातिमा शेख सावित्रीबाई की छात्रा। फातिमा शेख पहली मुस्लीम अध्यापिका बन गयी। ज्योतिबा फुले ने इंटर कमिशन को बनाया कि भारत के बच्चों को शिक्षण लेने का हक मिलना चाहिए। इंटर कमिशन ने भी उनकी माँग मंजूर कर दी।

भारत स्वतंत्र हो गया। शिक्षा के क्षेत्र में काफी परिवर्तन हो गया। इनके शैक्षणिक कार्य के कारण ही भारत की महिलाओं ने अपनी प्रगती कर दी है। इन के कार्यों के कारण ही समाज की अनेक महिला आज डॉक्टर, वकिल, न्यायाधीश, पायलट, इंजिनियर, अध्यापक, डीआरडीओ की संचालक एवं भारत के संरक्षण मंत्री भी बन गयी है। सावित्रीबाईने अपने त्याग से जो वटवृक्ष लगाया था वह आज पूर्णरूप से पल्लवीत हो गया है। ऐसे महान महिला को मेरा शतश: प्रणाम!

***

डॉ. ए. एम. गुरव अधिष्ठाता कॉमर्स शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर मार्गदर्शन करताना

नविन अभ्यासक्रम कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना डॉ. ए. एम. गुरव शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर

डॉ. एस. आर. पवार कला व वाणिज्य महाविद्यालय कासेगाव मार्गदर्शन करताना

सौ. डिसुझा नवीन अभ्यासक्रम कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना

डॉ. यु. एस. माळकार समारोप कार्यक्रमाप्रसंगी मार्गदर्शन करताना

प्रा. एस. जी. भारसकळे के.बी.पी. कॉलेज मार्गदर्शन करताना

डॉ. एस. आर. पाटील गारगोटी महाविद्यालय मार्गदर्शन करताना

सहभागी प्राध्यापक मनोगत व्यक्त करताना

मा. धोंडिराम शिंदे सचिव, पलूस शिक्षण प्रसारक मंडळ
राष्ट्रीय सेवा योजना उद्‌घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करताना

वर्धापन दिनानिमित्त मा. अमित भंडारी मार्गदर्शन करताना

चारुदत्त आपटे सी. ए. यांचे स्वागत करताना

चारुदत्त आपटे सी. ए. मार्गदर्शन करताना

शैक्षणिक सहल

प्रा. संदीप पाटील विद्यार्थी-पालक सभेत मार्गदर्शन करताना

मेहंदी स्पर्धा

पाककला स्पर्धा

संस्थेच्या कलादालनाचे उद्घाटन प्रसंगी उपस्थित मान्यवर

पसायदान या अध्यातमिक प्रबोधनप्रसंगी मार्गदर्शन करतान मा. मनिषा दीदीजी

शिवजयंती निमित्त मार्गदर्शन करताना प्रा. पाटील

लोकसंख्या दिनानिमित्त मार्गदर्शन करताना प्रा. यु. एस. माळकर

इन्क्युबेशन सेंटर कार्यशाळेत स्वागत व प्रास्ताविक करताना
प्राचार्य डॉ. बी. एन. पवार

इन्क्युबेशन सेंटर कार्यशाळेत प्रा. मनीष पाटील शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
व मा. किरण (तात्या) लाड मार्गदर्शन करताना

मराठी वाड़मय मंडळ उद्घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करताना
प्राचार्य डॉ. बी. एन. पवार

ग्रंथ प्रदर्शन

स्वातंत्र्य दिन संचलन

प्रजासत्ताक दिन संचलन करताना एन.सी.सी. कॅडेट

महाविद्यालय परिसरात सूचना फलक उद्‌घाटन प्रसंगी उपस्थित मान्यवर

कौशल्य विकास कार्यशाळा मार्गदर्शन करताना प्रा. थोरात

रिसर्च प्रोजेक्ट रायटिंग कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना डॉ. के. व्ही. मारुलकर शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर

राष्ट्रीय मूल्यांकन एवं प्रत्यायन परिषद

विश्वविद्यालय अनुदान आयोग का स्वायत्त संस्थान

NATIONAL ASSESSMENT AND ACCREDITATION COUNCIL

An Autonomous Institution of the University Grants Commission

Certificate of Accreditation

The Executive Committee of the
National Assessment and Accreditation Council
on the recommendation of the duly appointed
Peer Team is pleased to declare the
Arts, Commerce and Science College
Vidyanagar, Tal. Palus, Dist. Sangli, affiliated to Shivaji University,
Maharashtra as
Accredited
with CGPA of 2.67 on seven point scale
at B^+ grade
valid up to November 01, 2023

Date : November 02, 2018

Director

EC(SC)/33/RAR/MHCOGN10776

राष्ट्रीय मूल्यांकन एवं प्रत्यायन परिषद

विश्वविद्यालय अनुदान आयोग का स्वायत्त संस्थान

NATIONAL ASSESSMENT AND ACCREDITATION COUNCIL

An Autonomous Institution of the University Grants Commission

Quality Profile

Name of the Institution : Arts, Commerce and Science College

Place : Vidyanagar, Tal. Palus, Dist. Sangli, Maharashtra

Criteria	*Weightage* (W_i)	*Criterion-wise Weighted Grade Point* ($Cr\ WGP_i$)	*Criterion-wise Grade Point Averages* ($Cr\ WGP_i / W_i$)
I. Curricular Aspects	090	335	3.72
II. Teaching-Learning and Evaluation	330	843	2.55
III. Research, Innovations and Extension	105	248	2.36
IV. Infrastructure and Learning Resources	100	266	2.66
V. Student Support and Progression	130	296	2.28
VI. Governance, Leadership & Management	095	248	2.61
VII. Institutional Values and Best Practices	100	301	3.01
Total	$\sum_{i=1}^{7} w_i = 950$	$\sum_{i=1}^{7} (Cr\ WGP_i) = 2537$	

$$\textit{Institutional CGPA} = \frac{\sum_{i=1}^{7} (Cr\ WGP_i)}{\sum_{i=1}^{7} W_i} = \frac{2537}{950} = \boxed{2.67}$$

Grade = $\boxed{B^+}$

Date : November 02, 2018

Director

- This certification is valid for a period of *Five* years with effect from November 02, 2018
- An institutional CGPA on seven point scale in the range of 3.51 - 4.00 denotes A^{++} grade, 3.26 - 3.50 denotes A^{+} grade, 3.01 - 3.25 denotes A grade, 2.76 - 3.00 denotes B^{++} grade, 2.51 - 2.75 denotes B^{+} grade, 2.01 - 2.50 denotes B grade, 1.51 - 2.00 denotes C grade
- Scores rounded off to the nearest integer

EC(SC)/33/RAR/MHCOGN10776

Strength is life, Weakness is death
Strength is felicity, life eternal, immortal !
Weakness is constant strain and misery.

- Swami Vivekanand

English Section

Section Editor Dr. P. M. Patil

INDEX

PROSE

Swami Vivekanand	Sawant Priti Tanaji	BCS-I
Cash - Less Transaction	Miss. Kulkarni Vaishnavi Prashant	B.Com. II
Urbanization and Its Problems		
CYBER CRIME	Patil Rohit Abaso	M.A.-I
Social Media and Cyber Crimes	Patil Poonam Pralhad	M.A.-I
Swachh Bharat Abhiyan	Arbune Mrunali Hanmant	B.C.S. -I
Kiran Bedi	More Sonam Jaysing	B.Com.I

POEMS

Soldier	Patil Poonam Pralhad,	M.A.I
Always Right Behind Me	Patil Poonam Pralhad,	M.A.I
What is a Dad?	Varsharani Sambhaji Patil	M.A.I
Dear Girls	Varsharani Sambhaji Patil	M.A.I
How to lead an Interesting Life	Varsharani Sambhaji Patil	M.A.I
Poem of the Parts of Speech	Varsharani Sambhaji Patil	M.A.I
Memories	Patil Rohit Abaso	M.A.I

Swami Vivekanand

Sawant Priti Tanaji
BCS-I

Swami Vivekanand was one of the imminent personalities in the history of India. His work is always remembered as the big contribution to the history of India. He was an Indian Hindu monk who spent his whole life spreading the faith and beliefs of Hinduism all around the world as well as in India. His real name was Narendranath Datta. He was born on 12 January 1863 in Bengali family of Calcutta. His father Vishwanathan Datta was an attorney at the Calcutta High Court and his grandfather was a Sanskrit and Persian scholar who left his family and become a monk at age twenty-five. His father's progressive rational attitude and the religious temperament of his mother helped to shape his thinking and personality. He was very intelligent yet naughty boy in his childhood.

Swami Vivekanand was an avid reader who used to read all kinds of book, about science, religion, philosophy, history, social science, art etc. He was very keen about the Hindu literature such Ramayana, Mahabharat, Bhagavad-Gita and other vedas and upanishads which altimetely helped to shape his thinking. He was also trained in Indian classical music. He passed the fine art examination and completed a Bachelor of Art degree in 1884.

In his youth, Swami Vivekanand found himself in the doubt about the existence of God and that led him to teaching of Shri Ramakrishna. He became the spiritual disciple of Ramakrishna and started walking his spiritual journey. He along with other disciple started learning from Shri Ramakrishna. After the death of Swami Ramakrishna on 16 August 1886, he started leading the 15 disciplines on the way to their spiritual journey. To find the meaning of life and forward the teaching of Ramakrishna, Swami Vivekananda started his journey alone in the whole world. While travelling in India, he came across the

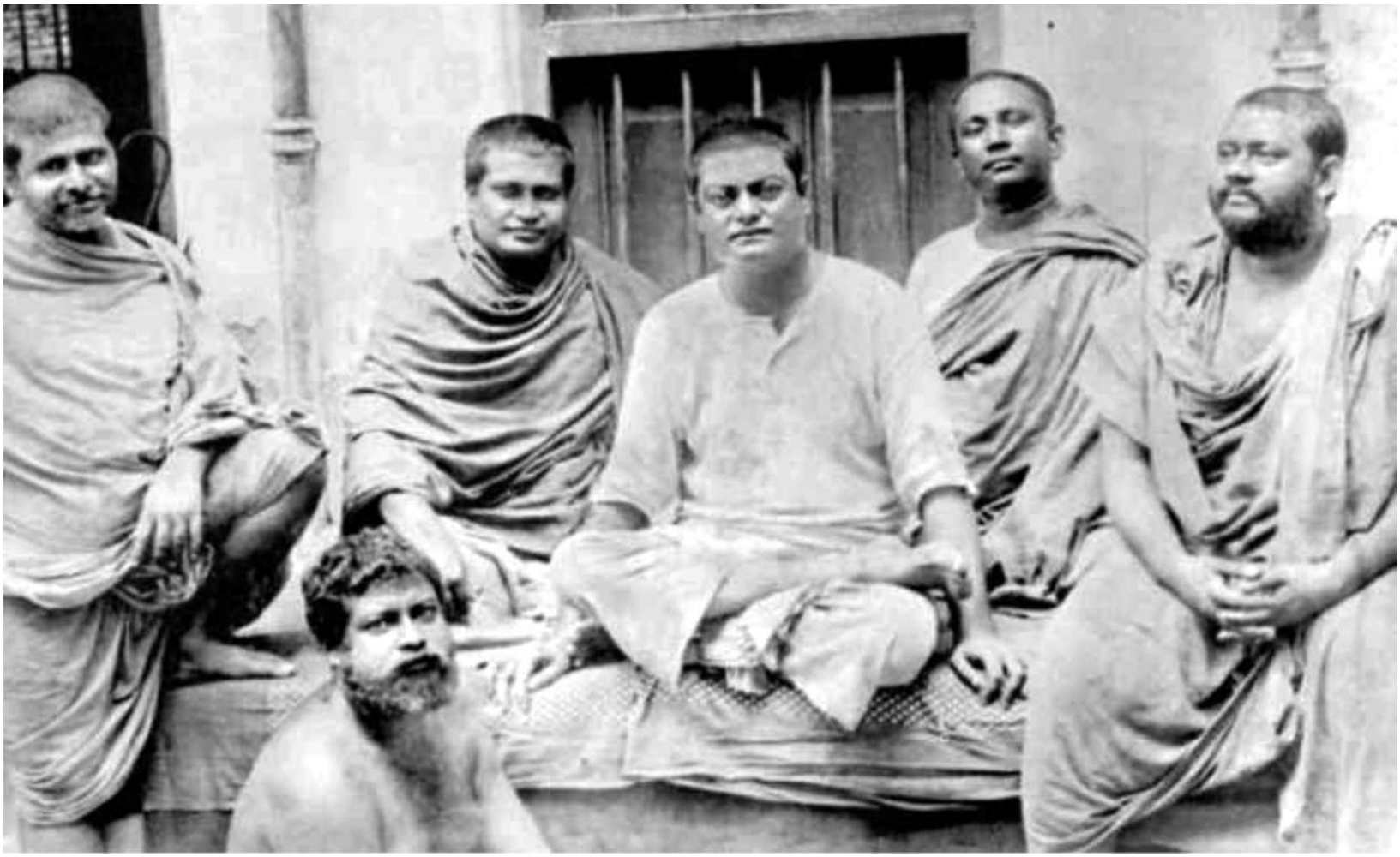

poverty and backwardness of people in India and was deeply moved by it. To uplift the poor, it was need to provide food and other necessities of life. But before that, they needed a motivation to stand up and fight for the survival. Swami Vivekananda observed from the masses that even if the people are poor, they never left their religious beliefs behind but they have never used those teaching in real life. He thought of using those religious teachings inspire people and that's what he did. He started spreading awarness about the spiritual knowledge and the education is the key for it, he suggested.

While being on the path of his journey, he thought of spreading his master's teaching to the world and the opportunity came. In 1893, World Parliament of Religion to be held in Chicago, his friends and admires in India wanted him to attends the Parliament. He too felt that the parliament would a great platform to present his thoughts in front of the world and seek financial help for his cause of uplifting the poor in India. So, after collecting fund from the disciples in Chennai and king of Khetri, Swami Vivekananda left for America from Mumbai on 31 May 1893.

In June 1899, he visited the America again to deliver the speeches and later returned to continue his work. All these efforts took the toll on his health and on the night of 4 July 1902, he took his last breath. His last written words to his follower in the West were -

'It may be that I shall find it good to get outside my body to cast it off like a worn-out garment.

But I shall not cease to work.

I shall inspire men everywhere until the whole world shall know that it is one with God.'

Cash - Less Transaction

Miss. Kulkarni Vaishnavi Prashant
B.Com. II

'Cashless India is the future India.'

After the demonetization of 500 and 1000 notes, the Indian economy is still struggling for a smoother transation in India. But without any problem, the Indian Government is trying to keep everything on track, On the ground level, the challenges and still exist. So today, we will discuss cashless India's challenges and benefits. For business and consumers, we will also do a quick review on the advantages and disadvantages of cashless transaton in India.

A cashless society describes an economic state where by financial transaction are not conducted with money in the form of physical banknotes or coins, but rather through the transfer of digital information. (Usually an electronic representation of money) between the transacting parties. Cashless socities have existed from the time when human society came into existence, based on barter and other methods of exchange and cashless transaction have also become possible in modern times using digital currencies such as bitcoin. However, this article discusses and focuses on the term 'Cashless Society' in the sense of a move to words, and implications of, a society where cash is replaced by its digital equivalent. In other words, legal dender (money) exists, is recorded and is exchanges only in electronic digital form.

Such a concept has been discussed widely, particularly because the World is experiencing a rapid and increasing use of digital methods of recording, managing, and exchanging money in commerce, investment and daily life in many parts of the World and transaction which would historically have been undertaken with cash are often now undertaken electronically. Some countries now set limits on transactions and transaction values for which non-electronic payment may be legally used. The trend toward use of non-cash transactions and settlement began in daily life during the 1990s, when electronic banking became popular. By the 2010s digital payment methods were widespread in many countries, with examples including intermediaries such as PayPal, digital wallet systems operated by companies like Apple, Contactless and NFC Payments by electronic card or Smartphone, and electronic bills and banking, all in widespread use. By the 2010s cash had become actively disfavoured in some kinds of transaction which would historically have been very

ordinary to pay with physical tender, and larger cash amounts were in some situations treated with Suspicion, due to its versatility and ease of use in money laundering and financing of terrorism, an actively prohibited by some suppliers and reatilers, to the point of coining the expression of a 'War on Cash'. By 2016 in the United Kingdom it was reported that 1 in 7 people no longer carries or uses cash. The 2016 United States user consumer survey study claims that 75% of respondents preferred a credit or debit card as their payment method while only 11% of respondents preferred cash. Since the founding of both companies in 2009, digital payments can now be made by methods such as Venmo and Square. Venmo allows individual to make direct payments to other individuals without having cash accessible. Square is an innovation that allows primarily small business to receive payments from their clients.

By 2016, only about 2% of the value transacted in Sweden was by cash, and only about 20% of retail transactions were in cash. Fewer than half of bank branches in the country conducted cash transaction. The move away from cash is attributed to banks convincing employers to use direct deposit in the 1960s banks charging for checks starting in the 1960s, bank launching the convenient swish smartphone - to - phone payment system in 2012, and the launch of izettle for small merchants to accept credit card in 2011.

A common measure of how close to a 'cashless society' a country is becoming is some measure of the number of cashless payments or person to person transactions are done in that country. For instance, the Nordic Countries conduct more cashless transactions than most Europeans. Levels of cash in circulation can widely differ among two countries with similar measure of Cashless transactions. For example, Denmark has more than double the amount of cash in circulation as Sweden and a considerably higher percent in the largest demomination bank note the 1000 kr. bill.

All over countries....

Across the 33 countries covered in the European payment cards yearbook 2015-16, the average number of card payments per capital per year is 88.4. In comparison, the averages. Danemakes 268.6 card payments each year, the Averages Icelander 375.5, the average Norwegion 353.7 and the average Swede 270.2. This makes card payments in the Nordics two-and-a-half to four times higher than the European average.

Even though a cahsless society is widely discussed, most countries are increasing their currency supply. Exceptions are South Africa whose supply of banknotes fluctuates wildly compared to most nations, and Sweden which has significantly reduced its currency supply since 2007. Massachusetts state law from 1978 requires retail businesses to accept cash, but as of 2018 is the only U.S.State with such a law "Status now is not whether you are awake or asleep, it is whether you are online or offline.'

Cashless payments eliminate several risks including counterfeit money (though stolen cards are still a risk) theft of cash by employees, and burglary or robbery of cash.

The costs of physical security, physically processing cash (withdrawing from the bank, transporting, counting) are also reduced once a business goes completely cashless, as is the risk that the business will not have enough cash on hand to make change.

Cash provides a good home for disease causing bacteria, according to a study on the bacterial composition in banknotes.

Restraurant chain sweetgreen found cashless locations (with customers using payment card or the chain's mobile app) could process transaction 15% faster like Paytm, phonepay, google pay etc.

'Cashless Transaction Make A Bright India'

Rather than conducting costly and periodic surveys and sampling of real-world transaction real data collected on citizen's spending can assist in devising and implementing policies that are deduced from actual data with recorded financial transactions, government can better track the movement of the money through financial records which enables them to track the black money and illegal transactions taking place in the country,

It means,.....

'Cashless Economy

Corruption less Economy,,,,,'

As digital payment are made, transaction are kept in records, cashless payments facilitate the tracking, it can help of spending expenditure and record the movement of money. Having recorded transactions, it can help citizens to refine the budget.

After demonetization initiatives, most of the people in India started electronic payment for their transactions. Everyone from the small merchant to neighbouring vegetable vendor is embracing digital payment solutions slowly India is moving

from cash to cashless economy. A cashless economy is one in which all the transactions are done using cards or digital means. The circulation of physical currency is minimal in cashless economy. The benefits of cashless economy are many. The increased use of credit cards will definitely reduce the amount of cash that people have to carry which reduces the risk and the cost associated with that. In this article an attempt is made to examine the public perception in India towards cashless transaction and the attempt is also made to identify the challenges faced by them during their transactions.

The digital India programme is a flgship programme of the Government of India with a vision to transform India into a digital empowered society and knowledge economy. 'Faceless, Paperless, Cashless' is one of professed role of Digital India.

'Don't waste Paper, Go Paperless, Go cashless.'

As part ot Promoting Cashless transaction and converting India into cashless society, various modes of digital payments are available. So, use the more digital money.

'We may survive without

Cashless India....

But we difinitely need a

Paperless India....'

***

Urbanization and Its Problems

Urbanization is one of the common characteristics of economic development with the gradual growth of the economy, the process of urbanisation depends on the shift of surplus population from rural to urban areas along with the growth of some industralised urban centres. Due to social and economic pressures, people from backward villages started to move towards urbanised centres in search of job, where newly established industries and ancillary activities continuously offer job opportunities to those people migrating to cities.

'Urbanization in India is
a slow but sure death
for her villages and villagers.'

Urbanization is the movement of people from rural to urban areas, and the result is the growth of cities. It is also a process by which rural areas are transformed into urban areas. Urbanization is a process that has occurred, or is occurring, in nearly every part of the world that humans have inhabited. People move into cities to seek economic opportunities. Urbanization is measured by the percentage of people, who are urban in a society, a region or the world. Urbanization, therefore, summarizes the relationship between the total population and its urban component. That is, it is mostly used as a demographic indicator or in the demographic sense, whereby, there is an increase in the urban population to the total population over a period of time

'We have taken
Urbanization as an opportunity
As a means to give
people opportunity.'

The concept of urbanization has a dual meaning, that is demographically and sociologically. The demorgraphic meaning refers to the increasing proportion of population in a country or a region that resides in cities. Sociologically, it refers to the behaviour, institutions and materialistic things that are identified as urban in origin and use. In other words, it is a social process which is the cause and consequence of a change in the man's way of life in the urban milieu.

In the urban areas, one can find a range of features like the loss of primary relationship and increasing secondary group relationship, voluntary associations, plurality secularization and segmentary

roles - a greater division of labour, greater importance of the mass media and the tendency for the urbanites to treat each other instrumentally. Sociologists believe that all these are caused due to large number of population, which is heterogeneous, having come from various backgrounds.

Thus, the more denser, larger and heterogeneous the community the more accentuated are the characteristics associated with the urban way of life. Another aspect is that in the social world, institutions and practices may be accepted and continued for reasons other than those that originally brought them into existence and that accordingly the urban mode of life may be perpetuated under conditions quite foreign to those necessary for its origin.

'Urbanization is the inevitable
outcome of the processes
of growth and
the processes of modernization.'

John Palen in demographic terms defines urbanization as 'an increase in population concentration; organizationally it is an alteration in structure and functions.' According to Anderson, 'Urbanization is not a one-way process, but it is a two-way process. It involves not only movement from villages to cities and change from agricultural occupation to business, trade, service and profession, but it involves change in the migrants, attitude, beliefs, values and behaviour pattern.' Thus, according to him, urbanization involves the following :

1) Concentration of people at population densities higher than those associated with agricultural populations with only very rare exceptions on either side.
2) Population shift (migration) from rural to urban
3) Occupational shift from agricultural to non-agricultural
4) Land-use shift from agricultural to non-agricultural

From the above definations, one can conclude that socialogists meant urbanization as a population. It is often considered to be a process which reveals itself through temporal, spatial and sectoral changes in demographic, social, economic, technological and environmental aspects of life in a give society.

There are several problems that upsurge due to urbanization that need serious attention. Some of the chief problems in India due to urbanization are overpopulation, poverty, environment degradation, unemployment, transport, sanitation, pollution and so on.

Planning and investment is required for infrastructural development. Developing clean cities and green cities is essential. Provisions of essential services such as health, education, clean water, food and electricity among the masses should be the goal. Spreading awareness and education people about family planning and population control should be emphasized.

'In Urbanization
you think big
because you are
thinking decades ahead.'

Urbanization began to stimulate in India after independence due to rise in the development of the private sector. Population living in urban areas in India according to census 2001 was 28.53%, standing at 31.16% as per census 2011. A survey conducted by UN state of the world population report in 2007, predicts 40.76% population in India is expected to live in urban areas by 2030 and will lead to world's urban population surge by 2050.

Main causes of urbanization in India

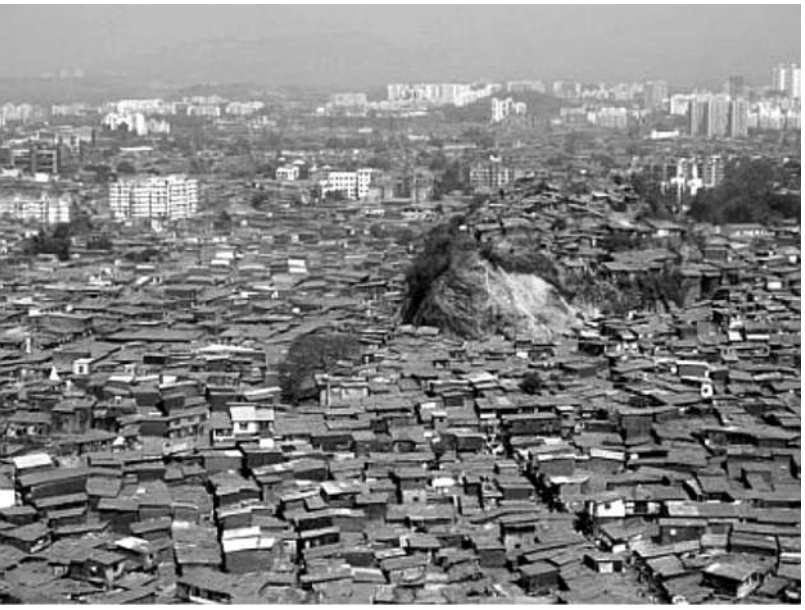

are Industrial resolution, Urbanization for economic development, economic opportunities and infrastructure facilities, development of private sectors, employment opportunities, land fragmentations and better standard of living.

Like every coin has two sides, urbanization has several positive as well as negative effects. The positive factors of urbanization are generation of employment opportunities, better and higher education, healthcare and medical facilities, housing, transport, new technology, social integration, electricity and better standard of living. The negative effects of urbanization are unemployment, overcrowding, global warming, traffic congestions and air pollution, poverty, shortage in supply of water, urban crime, trash disposal issues and so on. With the passing time, the negative impacts of urbanization are increasing immensely.

Due to growth in population, industrialization and infrastructural development has become a necessity in rural areas. It will also raise employment opportunities in rural areas. Better education, healthcare, transport, sanitation facilities should be provided in rural areas.

In India, an increasing trend towards urbanization has been recorded from the very beginning of this present century. The census data on the rural -urban composition reveal a continuous rise in the rate of urbanization in India and more particularly during the second half of the present 21st century.

The proportion of urban population which was only 11 percent in 1911 slowly increased tp 11.3 percent in 1921 and then gradually rose to 14 percent in 1941.

Urbanization means concentration of population in leading to high density of population in big cities. As per 2001, cencus 285.4 million people live in urban areas. Urbanization is posing serious problems even in the advanced countries of the world. These problems are congestion, industrialisation, environmental pollution, insanitation, lack of civic amenities, bottlenecks in free flow of traffic etc.

The main reason for the growth of population in big cities is the migration of people from the villages to the cities in search of employment. Cities provide greater opportunities of employment, better living conditions and higher standard of living to the villagers. Cities also provide entertainment through the cinema, theatre, television , hotels etc. Thus once a villager comes to the city, he never thinks of going back to his village.

Due to concentration of population, the big cities become the dens of crime and corruption. Take for instance, U.S.A. in it's big cities, a number of organised criminal gangs have come into existence. Urbanization leads to shortage of houses in big cities. This shortage, in turn, push up the prices of land to astronomical heights.

The pressure of population in big cities also causes haphazard growth, setting up of unauthorised colonies by unscrupulos elements, mushroom growth of juggins and

creation of slums.

'Cities are struggling
to keep up with
Urbanization
because they are
being managed in 'silos.'

Of course, urbanization has certain merits also. First, the big cities have a large number of schools and colleges for importing education. By acquiring education, people in cities are able to gain knowledge and get gainful emploument. Secondly, all big cities have well equipped hospitals where people suffering from various diseases can go for diagosis and treatment. Thirdly, the big cities provide a wide range of means of entertainment. Fourthly, the scientific and technological progress of a country depends on its big cities because these cities possess facilities for advanced research and development.

In short, while urbanisation has some merits, it has also given rise to a number of problems. In fact, the government should give concessional loans for establishing labour intensive industries so that more people can get employment in rural areas itself. Better educational facilities should be provided so that more people living in rural areas do not move to cities in order to take education. This will go a long way to stop the urbanization. If rural people are provided better living conditions like supply of fresh water, road connecting villages with cities, electricity etc. Then there is no reason why urbanization can not be stopped. The Government is trying its best to develop satellite towns around metropolitan cities to avoid congestion and pollution in the big cities.

India might be adding to its number of billionaires but slum population in urban cities is increasing rapidly with nearly one-third of the urban population being poor. An independent study by NGO urban Health resource centre (UHRC) has found that nearly 30% or 90 million people living in urban areas are poor and according to UNHABITAT, the number is likely to touch 200 million in 2020.

'Cities have the capacity of
providing something for
everybody only because
and only when, they are
created by everybody.'

There are some problems that we face due to urbanisation. This problems are overcrowding, housing, unemployment, slum areas, transport, urban crime, air pollution, water, trash disposal etc.

Overcrowding means over population in the urban areas due to migration. Cities where the population is rising every single day are getting overcrowded. This is the current situation in all the big cities in India. Mumbai, Chennai, Banglore, Delhi are some of the examples of overcrowded cities.

When the population increases, the demand for housing also increases. The factors that are mainly responsible for the lack of housing facilities are lack of

financial resource poverty and unemployment.

The chief cause of unemployment is over population in the urban areas due to migration of people from rural locations to there areas. The growth in economic opportunities fails to keep pace with growth in urban population.

The unplanned growth in the urban areas is growing the spread of slums. Raise in slum settlement in India is striking feature. Urbanization, poverty and overpopulation has increased the growth of slums as high rate of land and property in urban areas is beyond the reach of rural migrants and urban poor.

Large use of vehicles for transport has increased traffic congestion making the movement slow and difficult with the rise in urban population. There is rise in poverty and unemployment. Due to poverty there is rise in crimes like theft, pick pocketing, cheating and murders.

Urbanization is a major cause of air pollution and global warming. Industries release green house gases causing rise in the temperature of the earth and creating air pollution. Larger use of vehicle releases gases by fuel combustion large amout of garbage from the landfills is burnt causing air pollution.

Water is the most important element of nature to sustain life. Due to overcrowding in the cities the supply of water is falling short compared to the demand.

As the number of citizens grow in urban areas the problem of trash disposal rises. The large quantity of garbage in the cities increases severe health issues. In most of the areas in cities, there is no garbage disposal facility. When the landfills get full innumerable poisons leak around its surroundings, inviting diseases like

malaria, diarrhoea, typhoid etc. Air travel also carries bacteria from one person to another.

The concept of urbanization is increased in developing and developed society as people want to move to cities and towns to enjoy the benefits of social and economic development that include better education, helath care, housing, better work opportunities and sanitation,

Poverty and economic degradation are the major problems rising with urbanization that need serious attention planning and investment in sustainable industires ecofriendly infrastructure and eco-friendly tehclology among the masses is vital. Creating more and more job opportunities and equility will help fight poverty.

'Urbanisation is not a crisis but
an opportunity, seeing it as a crisis
is wrong and not just villages
we want everyone to get opportunity
gaav ki ho our suvidha shebhariki ho
this is what we believe.'

CYBER CRIME

Patil Rohit Abaso
M.A.-I

In technically driven society, people use various devices to make life simple. Globalization results in connecting people all around the world. The increasing access to and continuous use of technology has radically impacted the way in which people communicate and conduct their daily lives. The internet connects people and companies from opposite sides of the world fast, easily and relatively economically. Neverthless, the internet and computer can pose some threats which can have disparaging impact on civilisations. Cybercrime is a hazard against different organisations and whose computers are connected to the internet and particularly mobile technology.

Cybercrime is a dangerous crime involving computers or digital devices in which a computer can be either a target of the crime, a tool of the crime or contain evidence of the crime. Cybercrime basically defined as any criminal activity that occurs over the Internet.

Earlier, cybercrime was committed mainly by individuals or small groups, presently, it is observed that there is highly complex cybercriminal networks bring together individuals at global level in real time to commit crimes.

Today, criminals that indulge in cybercrimes are not motivated by ego or expertise. Instead, they want to use their knowledge to gain profits promptly. They are using their capability to snip, deceive and exploit people as they find it easy to generate money without having to do an honest work. Cybercrime have bcome major threat today.

Cybercrime are broadly categorized into three groups such as crime against.

1) Individual
2) Property
3) Government

1) Individual : This type of cybercrime can be in the form of cyber stalking, distributing, traffickning and 'grooming', In present situation, low enforcement agencies are considering such cybercrime very serious and are joining forces worldwide to reach and arrest the committers.

2) Property : Some as in the real world where a criminal can steal and pickpocket, even in the cyber world, offenders resort to stealing and robbing. In this case, they can steal a person's bank details and drain off

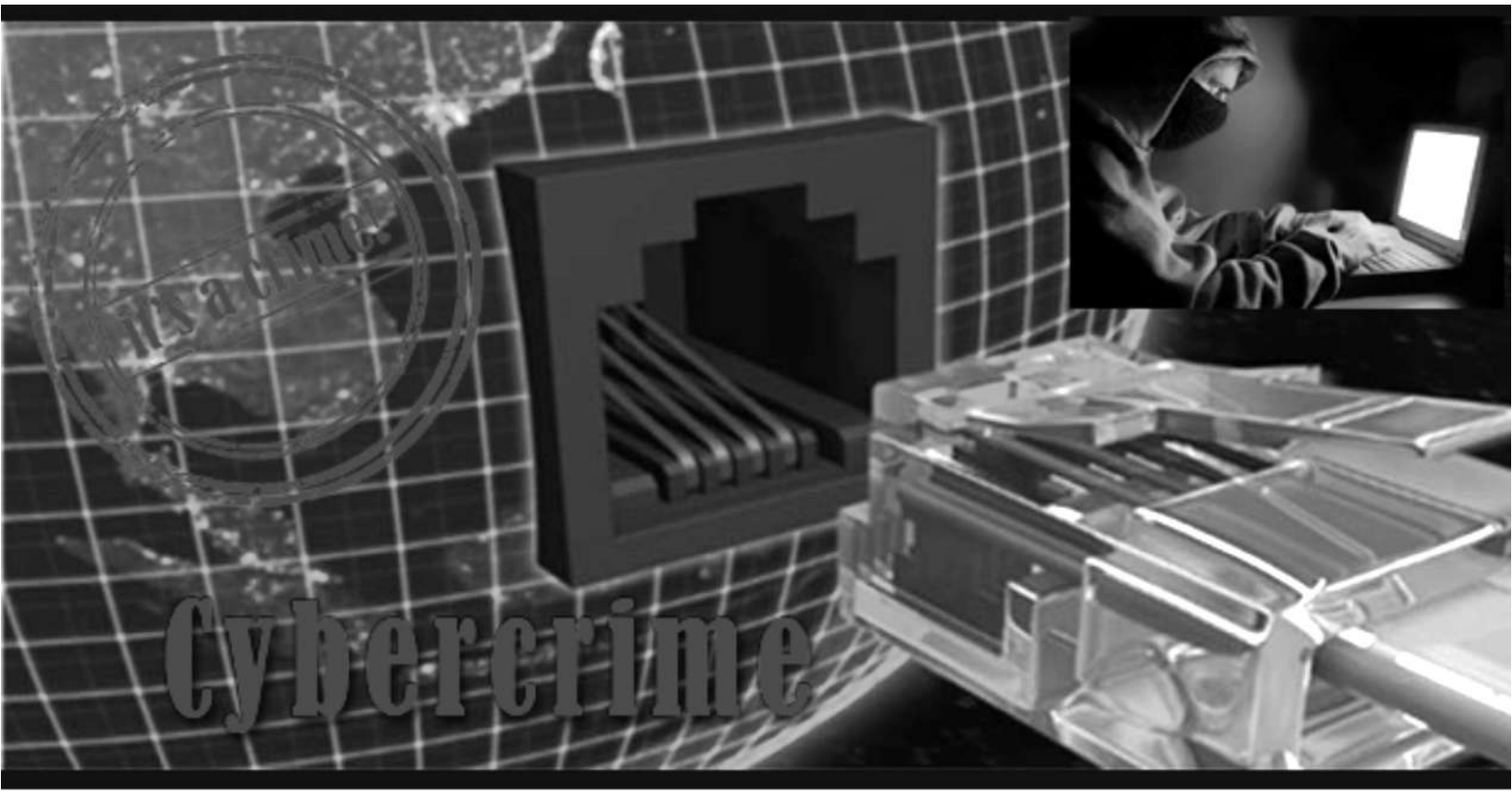

money, misuse the credit card to make frequent purcheses online, run a scam to get naive people to part with their hard earned money, use malicious software to gain access to an organization's website or disrupt the system of the organization.

3) Government : Crimes against a Government are denoted to as cyber terrorism. If criminals are successful, it can cause devastation and panic amongst the citizen. In the class, crimicals hack Government websites, militory websites or circulate propoganda.

Types of Cyber Crimes :

1) Hacking : In this category, a person's computer is broken into so that his personal or sensitive information can be accessed. In the United States, hacking is categorized as a wrong doing and punishable as such. This is different from ethical hacking, the criminal uses a variety of software to enter a person's computer and the person may not be aware that his computer is being accessed from a remote location.

2) Theft : This type of cybercrime occurs when a person violates copyrights and downloads music, movies, games and softwares.

3) Cyber Stalking : This is a type of online harassment wherein the victim is endangered to a barrage of online message and emails. Normally these stalkers know their victims and instead of resorting to offline stalking, they use the internet to stalk.

4) Identity Theft : This is a major problem with people using the internet for cash transactions and banking services. In this cybercrime, a criminal accesses data about a person's bank account, credit cards, social security, debit card, full name and other sensitive information to drain off money or to buy things online in the victim's name.

5) Child soliciting and Abuse - This is also a type of cybercrime in which criminals solicit minors via chat rooms for the purpose of child p.graphy. The FBI has been spending a lot of time monitoring chat rooms visited by children in order to reduce and prevent child abuse and soliciting.

***

Kiran Bedi

Patil Poonam Pralhad
M.A.-I

Kiran Bedi, an Indian Social Activist and retired police service (IPS) officer was born on June 9, 1949 in Amritsar, Punjab. She was the second of four daughters born to Prakash Peshawariya and Prem Peshawariya. Her parents made a number of sacrifices so that all their daughters could further their education and be successful in a male-dominated society. At young age, Kiran Bedi took a liking to sports, especially tennis and won the Asian Women's Lawn Tennis Championship. Even though the Indian society was not favourable towards women, Kiran Bedi did not lose hope. She struggled with men, and at times she even surpassed them in sports and education. In 1970, Kiran Bedi graduated with a Master's degree in Political Science from Punjab University, Chandigarh and became the topper of the class disproving the fact that Indian women are inferior to men.

Kiran Bedi's love for education and her determination to elevate India's status pushed her to study law at University of Delhi. In1993 Kiran Bedi obtained Ph.D. in Social Sciences from the Indian Institute of Technology, Delhi and completed her thesis on 'Drug Abuse and Domestic Violence'. Kiran Bedi was an outstanding student, no doubt, but she was also a great civil servant. Since young, her efforts were diverted towards uplifting the society. To realise her dream, she joined IPS in 1972. In fact, she was the first women to join IPS and by doing so, she brought hope and light into the lives of girls and women in the country.

At IPS, Kiran Bedi was never detarred by tough assignments. She rose

quickly in her carrer and served as Deputy Inspector General of Police in Mizoram. Advisor to the Lieutenant Governor of Chandigarh, Director General of Narcotics cortrol Bureau and Civilian Poilce Advisor in United Nations (UN) peacekeeping operations. Kiran Bedi's hard work, perseverance and dedication paid off and she was awarded a UN medal for her outstanding work with the UN.

Bedi's first posting was to the Chanakyapuri subdivision of Delhi in 1975. The same year, she became the first women to lead the all male contigent of the Delhi Police at the Republic Day Parade in 1975. As an Inspector General of Prisons at Tihar Jail from 1993 to 1995, she came up with a number of reforms in the management of the prison, and initated several programs such as detoxifications programs, Art of living courses, and literacy programs and yoga for which she was awarded in 1994 by Raman Magsaysay Award. Her last appointment at IPS was as Director General of India's Bureau of Police Research and Development. And in 2007, Kiran Bedi took voluntary retirement from IPS to take up other social challenges.

She has founded two Non-Government Organizations (NGO's) in India - the Navjyoti India Foundation and the India Visioh Foundation. Since her retirement, she has been actively involved in women empowerment programs, community development program and prison reforms. Kiran Bedi did not give up when the government was against her, she stood by her principles and rose in her carrer and education. Kiran Bedi is not just a role model for women, but she is a role model for men too.

***

Social Media and Cyber Crimes

Arbune Mrunali Hanmant
B.C.S. -I

This is a question I come across frequently - 'Are women safe on the internet?' Here's a short and quick answer - yes, they are! But it requires them to take a few steps because it's always better to be safe then sorry!

Most of our lives are public today on Social media while many are flamboyant and okay with sharing everything. Some are really concerned about their profiles and who they connect with, most of the cyber crimes are either done by frqadsters or by someone you know in the close circle. It could be your friends, relative, employee, colleague, your ex-boyfriend/girlfriend. It is essential to have your privacy setting have to be set in such a way that individuals you are not connected don't get to see a lot of your personal information, secondly everything doesn't necessarily have to go on social media.

I still remember a post made by a girl viral on the social media when she took a selfie with one of her friends and shared it with the hashtag # the vidya - apparently both the girls had the same name and hence the hashtag 'Thevidya' which is an abusive term in Tamil language. One of their friend took a screenshot of their photos with this hashtag and circulated it in some groups which went viral overnight, humiliating both the girls.

Cyber Crime Scenario in India :

* About 21000 + cybercrimes reported in 2017 with an average of one every ten minutes.
* There are some types of cyber crimes that were reported.
* A huge number of cases were addressed last year, but then almost the same number of cases lie unaddressed.

It is very difficult to remove the viral content on social media, so it's always better to be safe than sorry. Cyber crime are many but here are some of the most common type of social media. Crimes that I often come across.

Types of Social Media Crime Faced :

1) Profile Hacking :

Profile hacking happens when as a user you are not able to log into your account. Someone had complete control of your account and has changed all the credentials. Facebook is the most hacked social networking site and it generally happens because of the following reasons :

* Not logging out from the account
* Sharing passwards or having passwords that are easily predicted
* Hacking the E-mail with which you login to your facebook account
* Logging in through facebook options for apps

How to avoid your profile from hacking on Facebook :

* Ensure that your password is a mixture of words and special characters. Don't have the same passwords for various social media accounts. Most girls try to have same password for all their social media channels. They try to keep it simple so that they could remember. Have multiple passwords for different accounts and try to use password manager in order to remember them.
* Log out every time you login from a device that is unfamiliar to you or not in use. Most case hacking takes place in this case, people tend to update something funny so that people can make fun of you creating embarrassing scenario for you.

2) Photo Morphing :

Photo morphing is a special effect that allows a person to morph or change one image or shape into another without any difficulty. As per 4th quadrant of 2017, there is roughly around 3.2 billion images shared every day. It is easy for a hacker to use your image, morph it and then use it for porn sites or blackmailing for financial gains.

You can's stop anyone from morphing. If your images are publicly available, people can easliy access them and make use of them to morph. Every popular male and female celebrity are probably photoshopped and used by most porn sites to satisfy sexual fantasies. You never know, when someone take your photograph and use them.

Tips to follow to be safe from photo morphing :

* Facebook has strong privacy settings which protect your account and things you share on it. Don't add strangers, people who are mutual friends (unless & until you know them) . Identify fake profiles or pages that are sending you request or asking you to follow them.

* To keep your profile safe, you shouldn't allow people to see photos tagged by your friends, you can have control over them and take a call on photos before it goes all public.

* In case you are receiving threats or your friends are receiving any videos/images of yours immediately report it to the police. Police today is slowly getting changed with respect to growing cybercrimes.

3) Cyber Bullying :

Posting any kind of humiliating content on the social media or sending vulger message online, or threatening to commit any act of violence, or stalking by means of calls, message or threatening of child pornography is called as cyberbullying. There are many Indian laws that can allow a woman to deal with this and with the help of Indian police you can sort this particular issue.

One of the best examples here is singer Chinmayi was threatened by few bunch of people on Twitter and she took police's help to detain them as she was getting rape and murder threats from people quite some time.

Tips to follow to stay safe from cyberbulling :

* Approach the police when you are getting harassed online.

* Do not sit idle as that would only make the bully think that you scared and won't be of any harm to them.

Here is where you can know some of our cyber laws :

http://www.cybercrimecomplaints.com / cyber - crime - cells - india

* http://www.cybervictims.org / indes.html (NGO)

I hope that I have covered all the crucial factors with respect to cyber crimes that happen in India. Please keep tabs on the kind of people you befriend on social media and also always have a check on your privacy.

Never tell people more than what they need to know..!

***

Swachh Bharat Abhiyan

- More Sonam Jaysing (B.Com.I)

Swachh Bharat Abhiyan is started by the Government to make India a completely clean India. Clean India was a dream seen by Mahatma Gandhi regarding which he once said that, 'Sanitation is more important than Independance.' During his time, he was well aware of the poor and dirty condition of the country, that's why he made various efforts to complete his dream, however, it could not be successful.

As he dreamt of clean India one day, he said that both cleanliness and sanitation are integral parts of healthy and peaceful living. Unfortunately India is still lagging behind in cleanliness and sanitation even after 71 years of independence. According to the statistics, it is seen that very less percentage of total population has access to the toilets. It is a programme run by the government to seriously work to fulfill the vision of the father of Nation (Bapu) by calling people from all walks of life to make it a successful compaign globally.

This mission has to be completed by 150th birth anniversary of Bapu. In next five years, it is urged by the government to the people to spend at least 100 hours in a year towards cleanliness in their surrounding areas or other places of India to make a successful compaign. There are various implementation policies and mechanisms for the programme including three important phases such as planning phase, implementation phase and sustainability phase.

Swachh Bharat Abhiyan is a national cleanliness compaign established by the Government of India. This compaign is covering 4041 statutory towns in order to clean roads, streets and infrastructure of the India. It is a mass movement to create a clean India by 2019. It is a step ahead to the Mahatma Gandhi's dream of Swachh Bharat for healthy and prosperous life.

This mission was launched on 2nd October 2014 by targeting its completness in 2019 on 150th birth anniversary of Bapu. The mission has been implemented to cover all the rural and urban areas of the India under the Ministry of Drinking Water and Sanitation accordingly.

The first cleanliness dirve of this mission was started by the Indian Prime Minister Narendra Modi earlier to its launch. This mission has targeted to solve the sanitation problems as well as better waste management all over the India by creating sanitation facilities to all.

Swachh Bharat mission is very necessary to run continuously in India until it gets its goal. It is very essential for the people in India to really get the feelings of

physical, mental, social and intellectual well being. It is to advance the living status in India in real means which can be started by bringing all over cleanliness. There are some points proving the urgent need of 'Swachh Bharat Abhiyan' in India. They are as follows :

* To eliminate the open defection in India as well as making toilets facility available to everyone.
* To convert the insanitary toilets into flushing toilets.
* To eradicate the manual scavenging system.
* To implement the proper waste management through the scientific processes, hygienic disposal, reuse and recycling of th municipal solid wastes.
* To bring behavioral changes among Indian people regarding maintenance of personal hygiene and practice of healthy sanitation methods.
* To create global awarness among common masses living in rural areas and link it to the public health.
* To support working bodies to design, execute and operate the waste disposal systems locally.
* It is to bring private sector participation to develop sanitary facilities throughout India.
* It is to make India a clean and green India.
* It is necessary to improve the quality of life of people in rural areas.

The Swachh Bharat Mission of urban areas aims to cover almost 1.04 crore households in order to provide them 2-6 lakhs of public toilets, 2-5 lakhs of community toilets together with the solid wastes management in every town. Community toilets have been planned to be built in the residential areas where

availability of individual household toilets at designated locations including bus stations, tourist places, railway stations, markets etc.

Cleanliness programme in the urban areas have been planned to be completed over five years till 2019. The costs of programmes are set like Rs.7366 crore on solid waste management, Rs.1828 crore on public awareness, Rs.655 crore on community toilets, Rs.4165 crore on individual household toilets etc.

Programmes which have been targeted to be completed are complete removal of open defecation, converting unsanitary toilets into flush toilets, eradicating manual scavenging, bring behavioral changes among public, and solid waste management.

Gramin Swachh Bharat Abhiyan is a mission implementing cleanliness programmes in the rural areas. Earlier the Nirmal Bharat Abhiyan was established by the Government of India in 1999 to make rural areas clean however now it has been restructured into the Swachh Bharat Mission.

This compaign is aimed to make rural areas free from open defecation till

2019 for which the cost has been estimated is one lakh thirty four thousand crore rupees for constructing approximately 11 crore 11 lakh toilets in the country. There is a big plan of converting waste into bio-fertilizer and useful energy forms. This mission involves the participation of gram pahchyat, panchyat samiti and Zilla parishad. Following are the objectives of Swachh Bharat Mission.

* To improve quality of life of people living in the rural areas.
* To Motivate people to maintain sanitation in rural areas to complete the vision of Swachh Bharat by 2019
* To motivate local working bodies to make available the required sustainable sanitation facilities.
* To develop advance environmental sanitation systems manageable by the community especially, to focus on solid and liquid waste management in the rural areas.
* To promote ecologically safe and sustainable sanitation in the rural areas.

The Swachh Bharat Swachh Vidyalaya compaign is run by the Union Ministary of Human Resource Development having the objectives of cleanliness in the schools. A major programme was organized under it from 25th of September 2014 to 31st October 2014 in the Kendriya Vidyalayas and Navodaya Vidyalya Sangathans.

Lots of cleanliness activities were held such as discussions over various cleanliness aspects in the school assembly by the students, teachings of Mahatma Gandhi related to cleanliness and hygiene topics cleaning activities.

The cleaning of statue in the school area, speech over the contribution of great people, essay writting competitions, debates, art, painting film, shows, role plays related to hygiene including other many activities on cleanliness and hygiene were also conducted. It was planned to hold a half an hour cleaning compaign in the schools twice a week involving the cleanliness activities by the teachers, students, parents and community members.

Swachh Bharat cess is an improvement in the service tax 0.5% on all the services in India. It was started by the finance ministry to collect some fund from each and every Indian citizen for Swachh Bharat Abhiyan in order to make it a huge success. Everyone has to pay extra 50 paisa for each 500 Rs. spent as service tax for this cleanliness compaign.

Yogi Adityanath, in March 2017, has banned chewing of paan, paan masala, gutka and other tobacco products in the government offices to ensure cleanliness. He started this initiative after his first visit to the secretariat annex building when he saw betel-juice stained walls and corners in that building.

We can say Swachh Bharat Abhiyan is a nice welcome step to make India clean and green till 2019. As well all heard about the most famous proverb that 'Cleanliness is next to Godliness', we can surely say that clean India compaign will really bring godliness all over the country in few years if it is followed by the people of India in effective manner.

So, the cleanliness activities to warm welcome the godliness have been started but it should not need to be ended if we really want godliness in our lives forever. A healthy country and a healthy society need its citizens to be healthy and clean in every walk of life.

Clean villages clean the cities
clean all your untidy proximities.

***

Soldier

If I die in a war zone, box me up
and send me home.
Put my medals on my chest,
tell my mom I did my best.
Tell my dad not to bow,
he won't get tension from me now.
Tell my bro to study perfectly
key of my bike will be his permanently
Tell my sister not to be upset,
her bro will take a long sleep after sunset\
Tell my nation not to cry
Because I'm a soldier born to die.

- Patil Poonam Pralhad,
M.A.I
(Collection)

Always Right Behind Me

When I feel as if I'm lost
without an end in sight
I look and there you are
one step behind
When I feel as though
the world
Is bigger than my
dreams
I look and there you are
right behind me.
When my biggest fear isfailure
And I see no way to win
I look and there you are
right behind me, my friend.

- Patil Poonam Pralhad,
M.A.I
(collection)

What is a Dad?

A Dad is a person
who is loving and kind
And often he knows;
What you have on your mind
He's someone who listens
suggests, and defends
A dad can be one
of your very best friends;
He's proud of your triumphs
but helpful and strong.
In all that you do,
a dad's love plays a part.
There's always a place for him
deep in your heart
And each year that passes,
you're even more glad
More grateful and proud
just to call him your dad!
Thank you Dad....
for listening and caring
for giving and sharing
but especially, for just being

- Varsharani Sambhaji Patil
(M.A.I - English)
(collection)

Dear Girls

If you're stressed
You get pimples
If you cry
you get wrinkles
So just simle and get Dimples.

- Varsharani Sambhaji Patil
(M.A.I - English)

How to lead an Interesting Life

1) Spend time with interesting people.
2) Do whatever you are passionate about.
3) Get rid of what bores you.
4) Do something you'd never dream of doing.
5) Share your stories to your friends.
6) Say 'yes' to different opportunities.
7) Believe in 'fail forward'.
8) Travel to different countries.
9) Have great curiosity like a kid.
10) Learn something new.

- Varsharani Sambhaji Patil
(M.A.I - English)

Poem of the Parts of Speech

Every name is called a noun,
As field and fountain, street and town.
In place of noun the pronoun stands,
As he and she can clap their hands.
The adjective describes a thing,
As magic wand or bridal ring.
The verb means action, something done,
As read and write and jump and run.
How things are done the adverbs tell,
As quickly, slowly, badly, well.
The preposition shows relation,
As in the street or at the station.
Conjuctions join, in many ways,
sentences, words or phrase and phrase.
The interjection cries out 'Hark!
I need an exclamation mark!'

- Varsharani Sambhaji Patil
(M.A.I - English)
(collection)

Memories

Sometimes I found myself
Just staring into space
No sounds and no movement
Just in another place.
Deep in thought and wonder
where time stands still a while
Replaying memories in my mind.
My face becomes a smile
My memories are my escape
They stay with me forever
I know that at anytime
I can replay a time together
I can choose a special moment
or a very special day
like a CD in my head.
In my mind I just press play
you are never far away
I know you are with me
I know you sit and watch
when I replay a memory.

- Patil Rohit Abaso
(M.A. I)
(collection)

कला दालन

विभागीय संपादक प्रा. सौ. एन. एस. पाटील

Kharshingkar Rohini Ravindra
M.A-I (English).

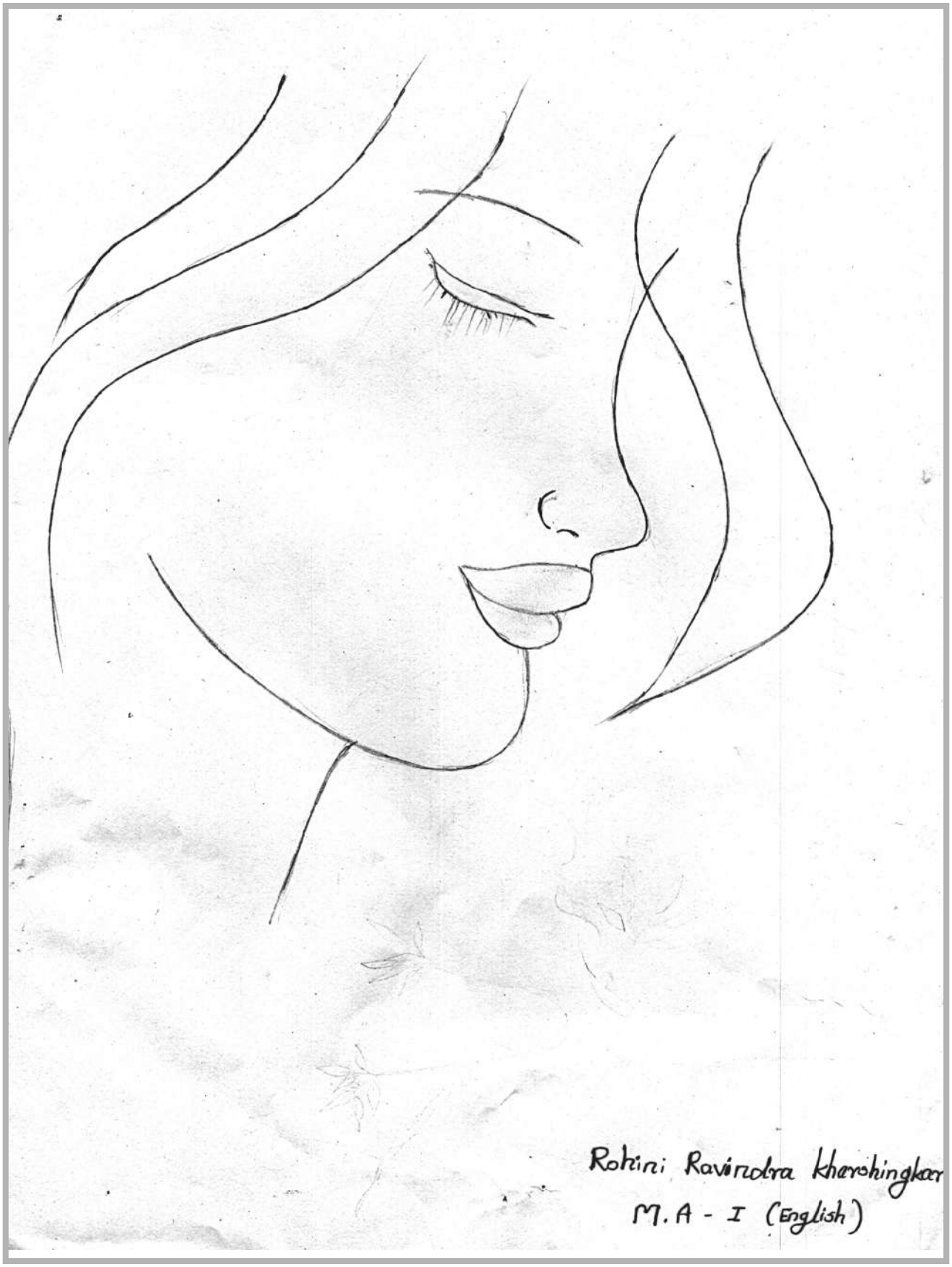
Rohini Ravindra Kherohingkar
M.A - I (English)

ooja Kashid

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, पलूस

वार्षिक अहवाल २०१८ – १९

व्यावसायिक विभाग अहवाल २०१८ – १९

ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांना माहिती तंत्रज्ञानाची ओळख व्हावी तसेच बदलत्या तंत्रज्ञानाबरोबर विद्यार्थ्यांना जाता यावे यासाठी व्यावसायिक अभ्यासक्रमाची गरज आहे. हीच गरज ओळखून संस्थेचे संस्थापक मा.श्री.एस.के.पाटील(काका) यांच्या मार्गदर्शनाखाली महाविद्यालयाने बीबीए, बीसीए, बीसीएस, बीएस्सी यासारखे पदवी अभ्यासक्रम तसेच पीजीडीसीए, एम.एस्सी. यासारखे पदव्युत्तर अभ्यासक्रम चालू केले. सन २०१८–१९ या शैक्षणिक वर्षामध्ये व्यावसायिक विभागाकडे एकूण ४१६ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश निश्चित केला. दरवर्षी या विभागाकडे विद्यार्थ्यांचा कल वाढत आहे. त्याचबरोबर त्यांची गुणवत्ता सुधारण्यावर भरही दिला जात आहे. त्यासाठी विभागाकडून वेगवेगळे उपक्रम राबविले जातात. त्याचा थोडक्यात आढावा देत आहोत.

१) प्रारंभ २०१९

विद्यार्थ्यांचा सर्वांगिण विकास होण्यासाठी प्रोफेशनल प्रीमीयर लीग (पीपीएल) हा कार्यक्रम प्रत्येक वर्षी आयोजित केला जात होता. या वर्षी प्रारंभ हा कार्यक्रम महाविद्यालयात पहिल्यांदाच घेण्यात आला. प्रारंभमध्ये अनेक महाविद्यालयीन विद्यार्थी सहभागी झाले होते. प्रारंभ मार्फत Quiz competition, Ad-mad show, C Programming competition, Treasure Hunt, Make my queen, PUBG इत्यादी उपक्रम घेतले गेले व याद्वारे विद्यार्थ्यांना व्यासपीठाची संधी उपलब्ध करून दिली जाते.

दि.१२ जानेवारी २०१९ रोजी प्रारंभ हा कार्यक्रम घेण्यात आला. कार्यक्रमासाठी प्रमुख पाहुणे म्हणून श्री. एस. के.पाटील (काका), श्री. रामचंद्र शंकर पाटील (भाऊ), श्रीमती आशाताई पाटील (माई), श्री.धोंडीराम शिंदे, श्री.जयंत कदम, प्राचार्य डॉ.बी.एन.पवार, श्री.एस.एस.पाटील यांच्या उपस्थितीत कार्यक्रम पार पडला. प्रारंभ द्वारे विविध स्पर्धांमध्ये भाग घेण्याची संधी विद्यार्थ्यांना उपलब्ध झाल्यामुळे त्यांचा सर्वांगिण विकास होण्यास वाव मिळाला, व्यावसायिक विभागाकडील विद्यार्थ्यांनी कार्यक्रमाचे आयोजन केले.

२) मार्केट डे

विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगिण विकासासाठी मार्केट डे दरवर्षी आयोजित केला जातो. मार्केड डे द्वारे विद्यार्थ्यांना व्यावहारिक ज्ञान मिळते.

सन २०१८ – १९ मध्ये दि.१४/१/२०१९ रोजी मार्केट डे घेण्यात आला. या स्पर्धेत एकूण ११ संघांनी भाग घेतला. सदर स्पर्धेसाठी डॉ.एस.एस.पाटील व प्रा.ए.एस.पाटील यांनी परीक्षक म्हणून काम केले. संस्थेचे संस्थापक मा.श्री.एस.के.पाटील(काका) व प्राचार्य डॉ.बी.एन.पवार यांच्या हस्ते स्पर्धेचे उद्घाटन झाले.

३) शैक्षणिक सहल

माहिती तंत्रज्ञानात होणारे बदल व नियोजन याबद्दलची माहिती विद्यार्थ्यांना मिळावी म्हणून प्रत्येक वर्षी Infosys, CNC web world, CPC Academy, Java Home, Yobisys यासारख्या नामांकीत व आंतरराष्ट्रीय कंपनीमध्ये शैक्षणिक सहल आयोजित केली जाते.

सन २०१८ – १९ मध्ये संगणकशास्त्रातील विद्यार्थ्यांनी Infosys या नामांकीत कंपनीला दि.१५/१२/२०१९ रोजी भेट दिली. कंपनीमध्ये विद्यार्थ्यांना आज असणारी कंपनीची गरज व होणारे तंत्रज्ञान बदल याची माहिती मिळाली.

४) तज्ज्ञांचे मार्गदर्शन

माहिती तंत्रज्ञान व व्यवस्थापन क्षेत्रातील अनुभवी तज्ज्ञांकडून विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले जाते. विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक ज्ञानामध्ये भर पडावी व शैक्षणिक शंका दूर व्हाव्यात यासाठी प्रत्येक विषयातील पारंगत असणाऱ्या प्राध्यापकांची लेक्चर्स आयोजित केली जातात.

सन २०१८ – १९ या वर्षामध्ये १७ तज्ज्ञांची लेक्चर्स संगणक व व्यवस्थापन विभागाकडील विद्यार्थ्यांसाठी आयोजित केली गेली.

५) शिक्षक – पालक व विद्यार्थी मेळावा

या मेळाव्यानिमित्ताने पालक, शिक्षक व विद्यार्थी यांचा सुसंवाद साधला जातो. विद्यार्थी व पालकांच्या असणाऱ्या शैक्षणिक अडचणींची माहिती घेऊन त्याचे निवारण केले जाते. विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक माहिती पालकांना दिली जाते. तसेच विद्यार्थ्यांची उपस्थिती व गुणवत्ता वेळोवेळी पत्राद्वारे पालकांना कळविली जाते. सन २०१८ – १९ मध्ये दोन सत्रामध्ये पालक मेळावा घेण्यात आला.

दि.११/८/२०१८ रोजी प्रथम पालक मेळावा घेण्यात आला. या मेळाव्यासाठी ६६ पालकांची उपस्थिती होती. पालकांनी व विद्यार्थ्यांनी त्यांच्या अडचणी मांडल्या. यावर प्राचार्य डॉ.बी.एन.पवार सर व संदीप पाटील यांनी आपले मार्गदर्शन केले. याप्रमाणेच सत्र २ मध्ये दि.२/३/२०१९ रोजी पालक मेळावा आयोजित करण्यात आला. या मेळाव्यासाठी ८१ पालक उपस्थित होते.

६) महाविद्यालय संलग्नीकरण

राजारामबापू इन्स्टीट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी, झिल इन्स्टीट्यूट, पुणे व सायबर सारख्या नामांकीत संस्थांबरोबर आधुनिक ज्ञानाची देवाणघेवाण करण्यासाठी व त्याचा फायदा शिक्षक व विद्यार्थी यांना व्हावा यासाठी संलग्नीकरण केले गेले.

७) विद्यार्थी विकास मंडळ

विद्यार्थ्यांच्या सुप्त कलागुणांना वाव मिळण्यासाठी व त्यांची जडणघडण होण्याकरिता महाविद्यालयातंर्गत ऋroup Discussion, Debate Competition, Management Games, Lecture on Adhyatma, केशरचना, मेहंदी, पाककला, रांगोळी स्पर्धा, वेशभूषा स्पर्धा यासारखे उपक्रम राबविले जातात. तसेच त्यांच्या बौद्धिक क्षमतांमध्ये वाढ होण्यासाठी चळव-term test, Diagnostic test, Bench Mark test, Class test घेतल्या जातात.

८) इतर उपक्रम

१) गुरुपौर्णिमा - व्यावसायिक अभ्यासक्रमाकडे दि.२७/७/२०१८ रोजी गुरुपौर्णिमा साजरी करण्यात आली.

२) शिक्षक दिन - दरवर्षीप्रमाणे ५ सप्टेंबर २०१८ रोजी शिक्षक दिन साजरा करण्यात आला. या कार्यक्रमासाठी आपल्या महाविद्यालयातील प्रा.डॉ.सौ.संगिता संपतराव पाटील यांनी विद्यार्थ्यांना मोलाचे मार्गदर्शन केले.

३) जागतिक महिला दिन - व्यावसायिक अभ्यासक्रमाकडे दि.८ मार्च २०१९ रोजी जागतिक महिला दिन साजरा करण्यात आला. यानिमित्त 'माझी आई माझ्या महाविद्यालयात' हा उपक्रम राबविण्यात आला. या कार्यक्रमासी विद्यार्थ्यांच्या महिला पालक जास्त संख्येने उपस्थित होत्या. या कार्यक्रमाच्या प्रमुख पाहुण्या ॲड.पूजा नरवाडकर होत्या. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षा सौ.सुमन पाटील होत्या.

४) निरोप समारंभ - दि.१ एप्रिल २०१९ रोजी व्यावसायिक अभ्यासक्रम विभागाकडे तृतीय वर्षातील विद्यार्थ्यांसाठी निरोप समारंभ घेण्यात आला. या समारंभासाठी प्रसिद्ध उद्योजक श्री.सचिन लाड (रंग उत्पादक, कुंडल) हे प्रमुख पाहुणे होते. त्यांनी विद्यार्थ्यांना मोलाचे मार्गदर्शन केले.

अग्रणी महाविद्यालय योजना अहवाल सन २०१८ -२०१९

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर अग्रणी महाविद्यालय योजने अंतर्गत कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, पलूस हे प्रमुख अग्रणी महाविद्यालय म्हणून कामकाज करीत आहे. सन २०१८ - २०१९ या शैक्षणिक वर्षात अग्रणी महाविद्यालय क्लस्टर ग्रुप मध्ये समावेश असलेल्या नऊ महाविद्यालयामध्ये राबवावयाच्या उपक्रमांचे नियोजन करण्यात आले.

अग्रणी महाविद्यालय योजने अंतर्गतसन २०१८ - १९ या शैक्षणिक वर्षामध्ये महाविद्यालयात विविध कार्यक्रम घेण्यात आले.

१) दि. १३/०६/२०१८ रोजी शिवाजी विद्यापीठाचा सन २०१९ - २० ते २०२३ - २४ या कालावधीचा पंचवार्षीक बृहत आराखडा तयार करण्यासाठी अग्रणी महाविद्यालय क्लस्टरग्रुप मधील महाविद्यालयातील समन्वयक व विद्यार्थी यांच्यासाठी बृहत आराखडा सर्वेक्षण विषयक कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले. सदर कार्यशाळे साठी अग्रणी महाविद्यालयांचे समन्वयक व विद्यार्थी उपस्थित होते. दि. १३/०६/२०१८ ते १८/०६/२०१८ या कालावधीत सर्वेक्षणाचे काम प्राध्यापक व विद्यार्थी यांनी केले.

२) ८ जानेवारी २०१९ रोजी महाविद्यालयात अग्रणी महाविद्यालय योजने अंतर्गत " Initiation of Innovation and Incubation Center at college Level" वियांवर एक दिवसीय कार्यशाळेचेआयोजनकरण्यातआले.या कार्यशाळेतडॉ. मिना पाटील; (CEO, Incubation Center, Shivaji University, Kolhapur) यांनीमार्गदर्शनकेले. या कार्यशाळेचे संयोजन अग्रणी महाविद्यालय समन्वयक प्रा. डी. एन. कलंगे यांनी केले. सदर कार्यशाळेत रामानंदनगर, कुंडल, पलूस, भिलवडी या अग्रणी महाविद्यालयातील ६० विद्यार्थी व प्राध्यापक सहभागी झाले.

३) दि. ९ मार्च २०१९ रोजी अग्रणी महाविद्यालय योजने अंतर्गत "Different Skill Development Courses and Career Counseling" या वियावर एकदिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यशाळेत प्रा. अर्जुन थोरात (इस्लामपूर) यांनी मार्गदर्शन केले. या कार्यशाळेच `संयोजन अग्रणी महाविद्यालय समन्वयक प्रा. डी. व्ही. भाट व प्रा. डॉ. आर. एस. साळुंखे यांनी केले. सदर कार्यशाळेत रामानंदनगर, कुंडल, पलूस, कडेगांव, भिलवडी या अग्रणी महाविद्यालयातील ८० विद्यार्थी व प्राध्यापक सहभागीझाले.

४) दि.९ मार्च २०१९ रोजी शिवाजी विद्यापीठाच्या अग्रणी महाविद्यालय योजने अंतर्गत " Research Sensitization Scheme for the college Students" योजने अंतर्गत अग्रणी महाविद्यालय क्लस्टर ग्रुप मधील सहभागी महाविद्यालयातील संशोधक विद्यार्थी व मार्गदर्शक यांच्यासाठी महाविद्यालयात "Research Project Writing" या वियावर एकदिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन करण्यातआले. या कार्यशाळेत प्रा. डॉ. के. व्ही. मारूलकर (वाणिज्य विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर) यांनी मार्गदर्शन केले. सदर कार्याशाळेचे संयोजन अग्रणी महाविद्यालय समन्वयक प्रा. डी. व्ही. भाट व प्रा. डॉ. एस. एम. कुंभार यांनी केले. या कार्यशाळेत रामानंदनगर, पलूस, कडेगांव, वाळवा, बोरगाव या महाविद्यालयातील ४० विद्यार्थी व ५ प्राध्यापक सहभागीझाले.

अग्रणी महाविद्यालय क्लस्टर ग्रुप मधील विविध महाविद्यालयातून आयोजितकेलेल्या विविध विषयावरील कार्यशाळे मध्ये महाविद्यालयाचे विद्यार्थी व प्राध्यापक यांनी उत्स्फूर्त सहभाग घेतला.

अग्रणी महाविद्यालय कार्यकारी समितीचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ. बी. एन. पवार यांच्या मार्गदर्शनाखाली अग्रणी महाविद्यालय योजने अंतर्गत या वर्षीचे विविध उपक्रम संपन्न झाले. या सर्व

कार्यक्रमासाठी अग्रणी महाविद्यालय समिती सहकारी प्राध्यापक, प्रशासकीय सेवक, विद्यार्थी व विद्यार्थिनींचे विशेष सहकार्य लाभले.

प्रा. डी. व्ही. भाट
अग्रणी महाविद्यालय योजन

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग अहवाल सन २०१८–२०१९

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय मध्ये, राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग सन १९९५ साली सुरु करण्यात आलेल्या या विभागाची एकूण दोन एकके असून प्रत्येक एकका मध्ये १०० स्वयंसेवक आहेत. या शैक्षणिकवर्षात एकूण २०७ स्वयंसेवकांनी आपले नांव नोंदवून वर्षभरातील सर्व उपक्रमामध्ये सहभाग घेतला. या विभागाचे काम पहाण्यासाठी दोन कार्यक्रम अधिकारी तीन समिती सदस्य व दोन शिपाई तसेच एक कार्यालयीन कर्मचारी यांची नियुक्ती करण्यात आली आहे.

या विभागाच्यावतीने विविध उपक्रमहाती घेण्यात येतात. ज्यामध्ये प्रामुख्याने स्वच्छता अभियान प्रबोधनरॅली, आरोग्य शिबीर,रक्तदान शिबीर, व्याख्याने व सातदिवशीय विशेष श्रमसंस्कार शिबीर यांचा समावेश आहे.

सन २००१६ – २०१९ या वर्षात खालील उपक्रम राबविणेतआले.

योगादिवस , शाहूजयंती, वृक्षारोपण, नगरपरिषद पलूस यांचे स्वच्छसर्वेक्षण २०१९ मध्ये सहभाग, अवयवदान या विषयांवर स्लाईड शो, श्रमदान दत्तक खेडे आंधळी येथे वृक्षारोपण, स्वच्छता पंधरवडा, ग्रामीण रुग्णालय येथे स्वच्छता, एकता दिवस कार्यक्रम, मतदान जन जागृतीरॅली, महाविद्यालय परिसरात स्वच्छता व वृक्षारोपण इ. उपक्रमराबविणेतआले.

१) वृक्षारोपण

दत्तक खेडे आंधळी येथे स्मशानीभूमी परिसरात वृक्षारोपण करण्यातआले. येथे प्रामुख्याने वड, गुळगेंड, निंब या वृक्षांची लागवड करण्यात आली. यावेळी ग्रामपंचायत आंधळीचे उपसरपंचमा. रोहित माने , प्रा. सर्जेराव खरात व गावातील प्रतिठित मंडळी उपस्थित होत्या.

महाविद्यालय परिसरात मा. मनिषा दीदी, मा. एस. के. पाटील (काका) अध्यक्ष, पलूस शिक्षण प्रसारक मंडळ, पलूस यांचेहस्ते वृक्षारोपण करण्यातआले. हा उपक्रम शासनाच्या वृक्षलागवड उपक्रमांतर्गत राबविणेत आला. नगरपरिषदेच्यावतीने घेण्यात आलेल्या वृक्षारोपण कार्यक्रमांतर्गत गंजीखाना परिसरात स्वयंसेवकांनी वृक्षारोपण केले.

२) स्वच्छतामोहिम– या विभागाच्यावतीने महाविद्यालय परिसर, नगरपरिषदेच्या ‘ स्वच्छसर्वेक्षण २०१९’ उपक्रमांतर्गत पलूस मधीलमुख्य रस्ते, शिक्षक कॉलनी परिसर स्वच्छ करण्यात आला. स्वयंसेवकांनी ग्रामिण रूग्णालय, पलूस, पलूस स्मशानभूमी परिसर स्वच्छ केला. तसेच दत्तक खेडे आंधळी येथे स्वच्छता करण्यात आली. त्यामध्ये परिसरमंदिर, नाथमंदिर, मुख्य चौक याठिकाणी स्वच्छता करण्यातआली.

३) रक्तदानशिबीर–

महाविद्यालयामध्ये विद्यार्थ्यांनी आयोजित केलेल्या शिवजयंती कार्यक्रमा अंतर्गत महाविद्यालय व एन.एस.एस. विभाग यांचे संयुक्त विद्यामाने रक्तदान शिबीर आयोजित करण्यात आले. यामध्ये वसंतदादा ग्रामिण रूग्णालय यांनी रक्त संकलन केले. यावेळी एकूण ६२ रक्त दात्यांनी रक्तदान केले. यामध्ये स्वयंसेवका बरोबर इतर रक्तदात्यांनीही रक्तदान केले.

४) प्रबोधनरॅली

लोकसभा निवडणूक २०१९ या अंतर्गत नविन आलेल्या VVPT या यंत्राबाबत मतदारामध्ये जागृती व्हावी. सगळयांनी मतदान करावे व आपले कर्तव्य बजावावे यासाठी तहसिलदार कार्यालय, पलूस व एन.एस.एस. विभाग यांचे सुयंक्त विद्यामानाने पलूस व परिसरात रॅली काढण्यात आली.

तसेच प्रबोधनपर व्याख्यान, महिला आरोग्य तपासणी, इ. उपक्रम राबविणेत आले.

विशेष श्रम संस्कर शिबीर

आंधळी ता. पलूस येथे सात दिवसाचे दि. ३/१/२०१९ ते ९/१/२०१९ या कालावधीत विशेषश्रम संस्कारशिबीर घेण्यात आले. या शिबीरामध्ये १०० स्वयंसेवकांनी सहभाग घेतला. नियमित कार्यक्रमा अंतर्गत सकाळच्या सत्रात प्रार्थना, योगा, कवायती तसेच गावामध्ये स्वच्छता व प्रबोधनपरव्याख्यान इ. उपक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. स्वच्छता मोहिमे अंतर्गत आंधळी स्मशानभूमी , सार्वजनिक शौचालयास पाणी कनेक्शन जोडणी, गावातीलरस्ते, शिवाजीचौक, ग्रामपंचायत कार्यालय परिसर, नाथमंदिर परिसर, देवालय आंधळी हायस्कूल, परिसर, अंगणवाडी, प्राथमिक शाळा परिसर स्वच्छ करण्यातआला.

पंचायत समिती पलूस व एन्. एस. एस. विभाग यांचे संयुक्त विद्यमाने चारा साक्षरता अभियान रॅली, VVPT मशिन ट्रेनिंग प्रोग्रॅम इ. उपक्रम राबविणेत आली. मा. अभय भंडारी, प्रा. जाधवसर, डॉ. यु एम. माडकर, प्रा. कांबळेसर, मा. राजा पाटील यांची व्याख्याने झाली. विविध गुणदर्शनमध्ये स्वयंसेवकांनी सहभाग घेतला. हे शिबीर आंधळी ग्रामपंचायत ग्रामस्थ, पलूस शिक्षण प्रसारक मंडळ व एन. एस. एस. विभाग शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर यांचे सहकार्याने व्यवस्थित रित्या सपंन्न झाला.

या विभागाकडील प्रा. एस. टी. पाटील, यु. पी. पाटील, एच.बी. पाटील, एस. एम. जोशी, कु. पोटफोडे एस.एन., अविनाश पाटील, एम. डी. पाटील, संजय शिंदे, धनाजी पाटील यांनी काम पाहिले.

उपक्रम

१) योगा दिवस–दि. २१/६/२०१८
२) शाहू जयंती–दि. २६/६/२०१८
३) वृक्षारोपन महाविद्यालय परिसर–दि. ७/७/२०१८
४) वृक्षारोपन आंधळी–दि. २३/७/२०१९
५) पलूस नगरपरिषद स्वच्छ सर्वेक्षण सभा–दि. ७/८/२०१८
६) अवयव दान स्लाईड शो–दि. २५/८/२०१८
७) श्रमदान महाविद्यालय परिसर–दि. २५/८/२०१८
८) स्वच्छता पंधरवडा–दि. २६/८/२०१८ ते १०/९/२०१९
९) श्रमदान आंधळी–दि. २७/८/२०१९
१०) वृक्षारोपन गंजीखाना पलूस–दि. ४/९/२०१८
११) श्रमदान आंधळी–दि. ९/९/२०१८
१२) ग्रामिण रूग्णालय पलूस–दि. १६/९/२०१८
१३) महात्मा गांधी जयंती–दि. २/१०/२०१८
१४) एकता दिवस–दि. ३१/१०/२०१८
१५) वंचिताची दिवाळी कार्यक्रम–दि. १०/११/२०१८
१६) स्मशान भूमी स्वच्छता–दि. ९/१२/२०१९
१७) श्रम दान महाविद्यालय परिसर–दि. २/१/२०१९
१८) सावित्रीबाई फुले जयंती–दि. ३/१/२०१९
१९) आंधळी–विशेष श्रम संस्कार शिबीर ३/१/२०१९ ते ९/१/२०१९
२०) मतदार जागृती रॅली–दि. २५/१/२०१९
२१) बलवडी येथे कार्यशाळा–दि. २३/१/२०१९
२२) रक्तदान शिबीर–दि. २०/२/२०१९
२३) महिला आरोग्य तपासणी –दि. २०/२/२०१९
२४) विद्यापीठस्तरिय शिबीरामध्ये १५ विद्यार्थी सहभागी
२५) आव्हान निवड शिबीर ७ विद्यार्थी सहभागी
२६) आडपाडी येथे राज्यस्तरीय शिबीर ७ विद्यार्थी सहभागी

कार्यक्रम अधिकारी

एन.सी.सी विभाग वार्षिक अहवाल २०१८–१९

महाविद्यालयामध्ये ५३ कॅडेटस्चे एन.सी.सी. युनिट कार्यरत असून ते १६ महा.बटालियन सांगली यांचेशी संलग्न आहे. सन २०१८–१९ मध्ये महाविद्यालयातील १४ विद्यार्थिनी व ३९ विद्यार्थी मध्ये प्रवेशीत आहेत.

✻ परीक्षा निकाल

सन २०१७–१८ मधील 'बी' सर्टीफिकेट परीक्षेचा निकाल १००% आहे. तसेच 'सी' सर्टीफिकेट परीक्षेचा निकाल ८८.८८% आहे.

✻ एन.सी.सी. प्रशिक्षण

प्रत्येक सोमवार व मंगळवार सकाळी १०.३० ते १२.३० या वेळेत नियमीत एन.सी.सी. प्रशिक्षण सुरू आहे.

✻ योगा प्रशिक्षण

दि.९/६/२०१८ ते २०/६/२०१८ या कालावधीमध्ये दररोज सकाळी ७.०० ते ८.०० या वेळेत महाविद्यालयामध्ये एन.सी.सी. विद्यार्थ्यांना तज्ज्ञ योगा शिक्षकामार्फत योगा प्रशिक्षण शिबीर आयोजित केले होते.

✻ आंतरराष्ट्रीय योग दिन

दि.२१/६/२०१८ रोजी आंतरराष्ट्रीय योग दिन साजरा करण्यात आला. सदर दिवशी सकाळी ७.०० ते ७.३३ या वेळेत एन.सी.सी.मधील विद्यार्थ्यांनी योगाची प्रात्यक्षिके सादर केली.

✻ वृक्षारोपण

दि.१९/७/२०१९ रोजी महाविद्यालय परिसरामध्ये वृक्षारोपण करण्यात आले.

✻ प्रबोधन फेरी

१) दि.३१/१०/१८ रोजी 'राष्ट्रीय एकता दिवस' साजरा करण्यात आला. सदर दिवशी सकाळी १० वाजता पलूस एस.टी. स्टॅन्ड ते हुतात्मा स्मारक पर्यंत 'एकता दौड' करण्यात आली. सदर एकता दौड मध्ये पलूस तालुक्याचे तहसीलदार मा.श्री.पोळ व पलूस पोलीस ठाण्याचे पीएसआय प्रशांत पाटील सहभागी झाले होते.

२) दि.२६/११/१८ रोजी 'संविधान दिन' साजरा करण्यात आला. सदर दिवशी सकाळी १० वाजता पलूस शहरामध्ये 'संविधान बचाव रॅली' काढण्यात आली. सदर रॅलीमध्ये तहसीलदार, पी.एस.आय, महाविद्यालयाचे प्राचार्य, पलूसचे नगराध्यक्ष व इतर मान्यवर सहभागी झाले होते.

३) दि.२९/९/१८ रोजी एन.सी.सी. विभागामार्फत सर्जिकल स्ट्राईक दिवस साजरा करण्यात आला. सदर दिवशी डॉ.सुभाष चवरे यांनी विद्यार्थ्यांना सर्जिकल स्ट्राईक व देशाची एकता याविषयी मार्गदर्शन केले.

✻ विविध कॅम्पसाठी निवड व सहभाग

१) दि.२/७/१८ ते ११/७/१८ रोजी सांगली येथे झालेल्या CATC या कॅम्पमध्ये महाविद्यालयाचे २० विद्यार्थी सहभागी झाले होते.

२) दि.१८/७/१८ ते २७/७/१८ या कालावधीमध्ये सांगली येथे झालेल्या CATC या कॅम्पमध्ये महाविद्यालयाचे ५ विद्यार्थी सहभागी झाले होते.

३) दि.२८/७/१८ ते ६/८/१८ या कालावधीमध्ये सांगली येथे झालेल्या CATC या कॅम्पमध्ये महाविद्यालयाचे ५ विद्यार्थी सहभागी झाले होते.

४) दि.१८/११/१८ ते ७/१२/१८ रोजी बांबवडे ता.शाहूवाडी येथे झालेल्या ATC (STT) या कॅम्पमध्ये ५ विद्यार्थी सहभागी झाले होते.

५) दि.३०/११/१८ ते ७/१२/१८ या कालावधीमध्ये कोल्हापूर ते विशाळगड येथे झालेल्या STT (All India) या कॅम्पमध्ये ७ विद्यार्थी सहभागी झाले होते.

६) दि.१२/१२/१८ ते १९/१२/१८ या कालावधीमध्ये बेळगाव येथे झालेल्या NIC (All India) या कॅम्पमध्ये १

विद्यार्थी सहभागी झाला होता.

✻ नॅक – गार्ड ऑफ ऑनर

दि.१८/९/१८ रोजी महाविद्यालयास भेट देणाऱ्या नॅक पिअर टीमला एन.सी.सी. विभागामार्फत 'गार्ड ऑफ ऑनर' देण्यात आला.

– कॅप्टन डॉ. एस.एम.कांबळे,
एन.सी.सी.प्रमुख

जिमखाना अहवाल २०१८–१९

पलूस शिक्षण प्रसारक मंडळाचे कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय पलूस चा वार्षिक अहवाल मांडताना आनंद होत आहे.

क्रीडा विभागामार्फत वर्षभरात विद्यार्थ्यांसाठी विविध स्पोर्टस् ॲक्टीविटी राबवत विद्यार्थ्यांना खेळासाठी सहकार्य व आवश्यक सुविधा पुरविण्यात आल्या. शिवाजी विद्यापीठातंर्गत झोनल/इंटरझोनल स्पर्धांची तयारी करत इतर उपक्रमही राबवले. वर्षभरात विद्यार्थ्यांनी उत्स्फूर्तपणे भाग घेतला. महाविद्यालयाच्या वतीने ग्रासरूट लेवलपासून ते राष्ट्रीय स्पर्धा पर्यंत मार्गदर्शन करण्यात आले.

शैक्षणिक वर्षाच्या सुरुवातीला विद्यार्थी प्रवेशावेळी चर्चा व संवाद साधत खेळाकडे आकर्षित होण्यासाठी तसेच खेळासंबंधी विविध नोटीस प्रसिद्ध करत तर वर्गात जाऊन खेळसहभागाविषयी, खेळामुळे भविष्यातील संधी, मानसिक व शारीरिक तंदुरुस्ती व उत्तम नागरिक, विश्वबंधुता, समाजसेवा, शिस्त इत्यादी सर्वांगाने तयारी करून घेण्यासाठी व्याख्यान दिले, चर्चा केली. २० जुलै ते ३० जुलै (एम–६५/डब्ल्यू ३५) दरम्यान जनरल फिजिकल फिटनेस कॅम्प घेण्यात आला. त्यामध्ये विविध खेळप्रकारांची माहिती, वैयक्तिक स्पर्धा व संघ याचा सहभाग, आवश्यक कागदपत्रे, सराव, वेळापत्रक, मैदान शिस्त, हजेरी, पालकांची परवानगी इत्यादी आवश्यक तपशिलांसह माहिती दिली. फिटनेसकरिता धावणे, वॉर्मअप, स्ट्रेचिंग, बेंडिंग, लिडअप गेम याचा सराव करून घेतला व खेळनिहाय वर्कआऊटची माहिती दिली. या कॅम्पवेळी यामधून झोनल/इंटरझोनल व राष्ट्रीय स्तरापर्यंतच्या प्रवासासाठी मार्गदर्शन केले.

दि.१८ ऑगस्ट २०१८ रोजी आंतरवर्गीय वार्षिक क्रीडा स्पर्धा घेण्यात आल्या. कब्बड्डी, व्हॉलीबॉल, निवडक मैदानी स्पर्धा घेण्यात आल्या. यामध्ये २४० विद्यार्थी सहभागी झाले. यामधून झोनल/इंटरझोनल व राष्ट्रीय स्पर्धांकरिता विद्यार्थी निवडणे व ओळखणे यासाठी मदत झाली.

✻ क्रीडा विभागाकडून १५ ऑगस्ट २०१८ स्वातंत्र्यदिनाचे आयोजन करण्यात आला. पलूस शिक्षण प्रसारक मंडळ शैक्षणिक संकुलातील सर्व शाखांमधील विद्यार्थी, मुख्याध्यापक, पर्यवेक्षक, शिक्षक यांना कार्यक्रमासाठी निमंत्रित करण्यात आले होते. एन.सी.सी., स्काऊट, गाईड यांचे शानदार संचलन व मानवंदना झाली. प्रमुख पाहुणे यांनी मानवंदना स्वीकारली. संस्थेचे सर्व पदाधिकारी, अध्यक्ष श्री.एस.के.पाटील, सचिव श्री.धोंडीराम शिंदे व मान्यवर उपस्थित होते.

✻ २९ ऑगस्ट २०१८ रोजी मे.ध्यानचंद यांचा जन्मदिन व राष्ट्रीय क्रीडा दिन साजरा करण्यात आला. महाविद्यालयाच्या क्रीडांगणावर सर्व खेळाडूंना एकत्रित करून मैदानावर मे.ध्यानचंद यांच्या प्रतिमेला पुष्पहार घालून वंदन करण्यात आले. श्री.तौफिक कोकणे या हॅन्डबॉल माजी खेळाडूने प्रमुख पाहुणे म्हणून प्रतिमेस हार घातला. इतर मान्यवरांनी व खेळाडूंनी पुष्पांजली अर्पण केली.

✻ महाविद्यालयाचे नॅक थर्ड सायकल दि.१८ व १९ सप्टेंबर २०१८ रोजी झाले. नॅक ला सामोरे जाताना विविध मैदानाची तयारी केली. कॉलेजसमोर रंगीत झेंडे लावले. आखणी करून घेतली. कमिटीने इनडोअर स्पोर्टस फॅसिलीटी हॉलला भेट दिली. हॉलमध्ये संस्था पदाधिकारी, अध्यक्ष, सचिव कमिटी, सदस्य यांनी विद्यार्थ्यांशी संवाद साधला. यावेळी खेळात सरावातील आजी–माजी विद्यार्थी, मानांकन पात्र विद्यार्थी खेळाडू, राष्ट्रीय खेळाडू यांच्याशी चर्चा करून सोयी–सुविधा जाणून घेतल्या व समाधान व्यक्त केले.

✻ वर्षभरातील खेळातील सहभाग व यश (झोनल/इंटरझोनल)

महाविद्यालयाच्या पुरुष व महिला खेळाडूंनी शिवाजी विद्यापीठाच्या झोनल व इंटरझोनल स्पर्धांमध्ये सहभाग घेतला. यामध्ये सांगली झोनल स्पर्धेत ८ क्रीडा प्रकारात भाग घेतला तर शिवाजी विद्यापीठ इंटर झोनल स्पर्धेत १२ क्रीडाप्रकारात सहभाग घेतला. (सहभाग व यशासंबंधी सविस्तर माहिती तक्ता सोबत जोडला आहे.)

✻ महाविद्यालयात प्रतवर्षी वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ आयोजित करण्यात येतो. यावर्षीही घेण्यात आला. हा समारंभ दि.१५ जानेवारी २०१९ रोजी झाला. इतिहास संशोधक श्री.अरुण घोडके समारंभाचे प्रमुख होते. पाहुण्यांच्या हस्ते गुणवंत विद्यार्थ्यांना सन्मानचिन्ह देऊन गौरविण्यात आले.

✻ या वर्षापासून प्रथमच विद्यापीठाच्या पदवी प्रमाणपत्र वितरण महाविद्यालयातून सुरू झाले. दि.१५ मार्च २०१९ रोजी विद्यापीठाने दिलेल्या प्रोटोकॉलप्रमाणे कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. समारंभासाठी लागणारे झेंडे तयार केले. त्याची व्यवस्था केली व कार्यक्रमामध्ये भाग घेऊन सुरळीत पार पडण्यासाठी समन्वयाने काम केले. प्रथम पदवी वितरण समारंभास प्रमुख पाहुणे म्हणून सोलापूर विद्यापीठाचे माजी कुलगुरू डॉ.बंडगर बी. पी. तर शिवाजी विद्यापीठ व्यवस्थापन परिषदेचे सदस्य ॲड.धैर्यशिल पाटील, इस्लामपूर उपस्थित होते. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.बी.एन.पवार, परीक्षा विभाग प्रमुख डॉ.एस.एम.कांबळे, संस्थेचे अध्यक्ष श्री.रामचंद्र शंकरराव पाटील, संस्थेचे सदस्य व पदाधिकारी, विद्यार्थी, शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचारी उपस्थित राहून कार्यक्रम छान संपन्न झाला.

प्राध्यापकांचे उल्लेखनीय कार्य

प्रा डॉ. उल्हाद महादेव माळकर,
व्यावसायिक अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख

१) किल्ले मल्हारगड, ता. पुरंदर येथे 'श्री राजा शिवछत्रपति परिवार' संयोजित 'शंभुराजांची शौर्यगाथा' या विषयावर व्याख्यान. दि. ६ मे २०१८

२) विद्यानिकेतन कनिष्ठ महाविद्यालय, तासगांव येथे व्यक्तिमत्त्व विकास शिबीरात 'शंभुराजांची शौर्यगाथा' या विषयावर व्याख्यान. दि. १४ एप्रिल २०१९

३) श्री संत तुकाराम महाराज सुवर्ण महोत्सवी बीजोत्सव, खेराडे-वांगी, ता. कडेगांव येथे 'शंभुराजांची शौर्यगाथा' या विषयावर व्याख्यान. दि. १६ मार्च २०१९

४) श्री संत तुकाराम महाराज बीजोत्सव, सोनी, ता. मिरज येथे 'पानिपतचा रणसंग्राम' या विषयावर व्याख्यान. दि. २० मार्च २०१९

५) रयत शिक्षण संस्थेचे 'शिवाजी कॉलेज, सातारा' येथे 'चिंतामणराव देशमुख' जयंती निमित्त व्याख्यान. दि. १० जानेवारी २०१९

६) महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ, पलूस आगार येथे 'मराठी राजभाषा गौरव दिन' या विषयावर व्याख्यान. दि. २७ फेब्रुवारी २०१९

७) इ. दहावी 'न्यू इंग्लिश स्कूल, सोनी', ता. मिरज शुभेच्छा समारंभ प्रसंगी प्रमुख पाहुणे म्हणून मार्गदर्शन. दि. २५ फेब्रुवारी २०१९

८) शि. म. बापूजी साळुंखे महाविद्यालय, कराड आयोजित दोन दिवसीय राष्ट्रीय सेमिनार मध्ये 'महाराष्ट्रातील सहकार साखर उद्योगापुढील प्रश्न व भवितव्य' या विषयावर संशोधन निबंध सादर. दि. १४ व १५ फेब्रुवारी २०१९. या सेमिनारमध्ये वृत्तसंकलक म्हणून योगदान.

९) शिवजयंती उत्सव, नरतवडे, ता. राधानगरी, जि. कोल्हापूर येथे 'शिव शंभुची शथथ तुला रे' या विषयावर व्याख्यान. दि. १९ फेब्रुवारी २०१९

१०) शिवजयंती निमित्त कांचनपूर, ता. मिरज येथे 'शिवरायांचा आठवावा प्रताप' या विषयावर व्याख्यान. दि. २२ फेब्रुवारी २०१९

११) आर्टस् ॲण्ड कॉमर्स कॉलेज, नागठाणे, जि. सातारा येथे वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभाचे प्रमुख पाहुणे म्हणून मार्गदर्शन.दि. १३ फेब्रुवारी २०१९.

१२) बळवंत कॉलेज, विटा आयोजित राष्ट्रीय सेवा योजना श्रमसंस्कार शिबीरात 'असे होते शंभुराजे' या विषयावर व्याख्यान. गार्डी, ता. खानापूर, दि. ६ फेब्रुवारी २०१९

१३) क्रांतिअग्रणी जी. डी. बापू लाड महाविद्यालय, कुंडल आयोजित राष्ट्रीय सेवा योजना शिबीर, मोहिते वडगांव, ता. पलूस येथे 'शंभुराजांची शौर्यगाथा' या विषयावर व्याख्यान. दि. ४ फेब्रुवारी २०१९

१४) कांचनपूर, ता. मिरज येथे मिरज महाविद्यालय, मिरज आयोजित राष्ट्रीय सेवा योजना श्रमसंस्कार शिबीरात 'असे होते शंभुराजे' या विषयावर व्याख्यान. दि. ३१ जानेवारी २०१९

१५) आंधळी, ता. पलूस येथे कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, पलूस येथे राष्ट्रीय सेवा योजना श्रमसंस्कार शिबीरात 'असे होते शंभुराजे' या विषयावर व्याख्यान. दि. १४ जानेवारी २०१९

१६) मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर येथे 'म. गांधी चे यांत्रिकिकरणाचे विचार' या विषयावर व्याख्यान. दि. २५ जानेवारी २०१९

१७) आर्टस्, कॉमर्स कॉलेज, मायणी, ता. खटाव, जि. सातारा आयोजित 'म. गांधी आणि विश्वस्त संकल्पना' या विषयावरील चर्चासत्रात प्रमुख साधन व्यक्ती म्हणून सहभाग. दि. २९ जानेवारी २०१९

१८) शि. म. बापूजी साळुंखे महाविद्यालय, कराड येथे 'विवेकानंद जयंती सप्ताह' निमित्त 'छ. शंभुराजेंची शौर्यगाथा' या विषयावर व्याख्यान. दि. १७ जानेवारी २०१९

१९) शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर येथे बी. कॉम. भाग दोन 'पैसा आणि वित्तीय व्यवस्था' या विषयांच्या 'अभ्यासक्रम पुर्नरचना समिती' चे सदस्य म्हणून सहभाग. दि. २ जानेवारी २०१९

२०) शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर अर्थशास्त्र परिषदेचे अध्यक्ष म्हणून दि. २४ डिसेंबर २०१८ रोजी श्रीमती मथुबाई गरवारे कन्या महाविद्यालय, सांगली येथे अध्यक्षीय भाषण

२१) 'बँकांची प्रभावी ग्राहक सेवा' या विषयावरील एक दिवसीय कार्यशाळा-बाबासाहेब चितळे महाविद्यालय, भिलवडी येथे सहभाग. दि. १० जानेवारी २०१९

२२) 'भारतीय लोकशाही' या विषयावरील एकदिवसीय कार्यशाळेत संपतराव माने महाविद्यालय, खानापूर, जि. सांगली येथे प्रमुख साधन व्यक्ति म्हणून मार्गदर्शन. दि. ५ जानेवारी २०१९

२३) शिवतेज नवरात्र उत्सव मंडळ, म्हाडा कॉलनी, पलूस येथे नोव्हेंबर २०१८ - नवरात्र उत्सवात 'असे होते शंभुराजे' या विषयावर व्याख्यान.

२४) 'प्रेषित अर्थशास्त्री-कार्ल मार्क्स' या पुस्तकाचे सहलेखक. प्रकाशन दि. १८ मे २०१८

२५) र. भा. माडखोलकर महाविद्यालय, चंदगड, जि. कोल्हापूरयेथे बी. कॉम भाग एक - व्यावसायिक अर्थशास्त्र - नविन अभ्यासक्रम शिक्षकांसाठी एकदिवसीय कार्यशाळेत प्रमुख साधन व्यक्ती म्हणून मार्गदर्शन. ऑगस्ट २०१८

Shivaji University, Kolhapur
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
"First Graduation Day Ceremony"
दि.१५ मार्च २०१९

Shivaji University, Kolhapur
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
"First Graduation Day Ceremony"
दि.१५ मार्च २०१९

Shivaji University, Kolhapur
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
"First Graduation Day Ceremony"
दि.१५ मार्च २०१९

Shivaji University, Kolhapur
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

Palus Shikshan Prasark Mandal's

Arts, Commerce & Science College, Palus

Affiliated to Shivaji University, Kolhapur

Tal, Palus, Dist. Sangli - 416 310, Ph. No. : (02346) 226226, 228383, Mob. 9970901969, 7304762618.
Email : acscollegepalus@gmail.com website : www.acscollegepalus.edu

Admission Open For

DEGREE COURSES

B.A.
(Bachelor of Arts)
Eligibility
12th PASS (Any Faculty)
Duration
3 Year Full Time

B.Com.
(Bachelor of Commerce)
Eligibility
12th PASS (Any Faculty)
Duration
3 Year Full Time

B.Sc.
(Bachelor of Science)
Eligibility
12th PASS (Science)
Duration
3 Year Full Time

B.B.A.
(Bachelor of Business Administration)
Eligibility
12th PASS (Any Faculty)
Duration
3 Year Full Time

B.C.A.
(Bachelor of Computer Application)
Eligibility
12th PASS (Any Faculty)
Duration
3 Year Full Time

B.C.S.
(Bachelor of Computer Science)
Eligibility
12th Science PASS
Duration
3 Year Full Time

B.Sc.
(Computer Science)
Eligibility
12th Science PASS
Duration
3 Year Full Time

POST GRADUATE COURSES

P.G.D.C.A.
(Post Graduate Diploma in Computer Application)
Eligibility
Any Graduate
Duration
1 Year Part Time

M. Sc.
(Computer Science)
Eligibility
B.C.S. & B.Sc.(Comp.) PASS
Duration
2 Year Full Time

M. A.
(English)
(Master of Arts)
Eligibility- B. A. English PASS
Duration - 2 Year Full Time